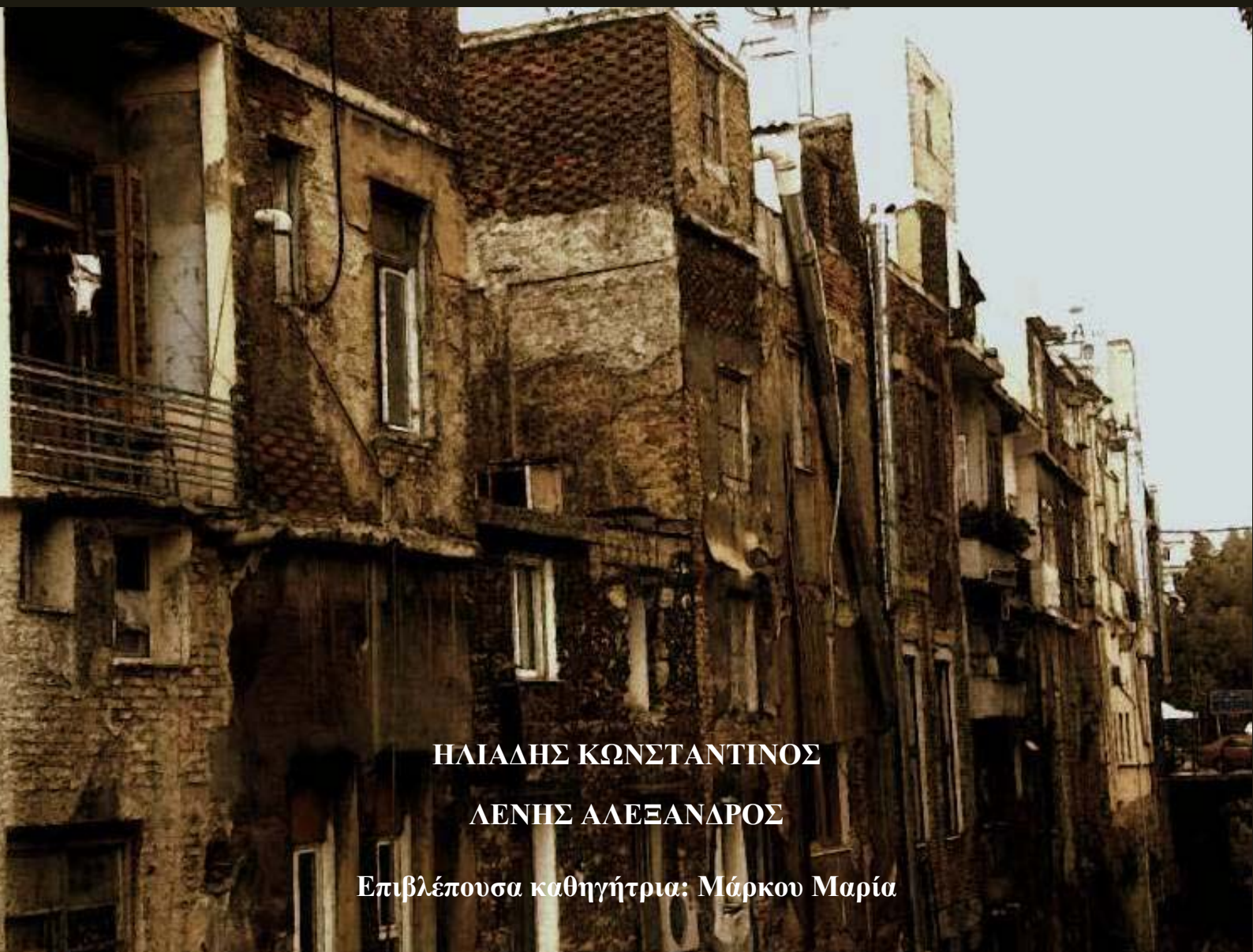




ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ ΩΣ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ



ΗΛΙΑΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΛΕΝΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μάρκου Μαρία

Αθήνα, Οκτώβριος 2012



ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ
ΥΠΟΔΟΜΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ ΩΣ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Ηλιάδης Κωνσταντίνος
Λένης Αλέξανδρος

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μάρκου Μαρία

Αθήνα, Οκτώβριος 2012



Ευχαριστίες

Επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε όλα τα πρόσωπα που βοήθησαν για την πραγματοποίηση της παρούσας μελέτης. Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε κατά κύριο λόγο στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της εργασίας, κ. Μαρία Μάρκου, για την πολύτιμη βοήθειά της και τις συμβουλές της σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

Στις ευχαριστίες θα θέλαμε να συμπεριλάβουμε και τα άτομα τα οποία μας παρέπεμψαν σε πηγές ή πρόσωπα που ήταν χρήσιμα για τη συλλογή δεδομένων. Ευχαριστούμε την κ. Καρασαρίδου Δέσποινα, βιβλιοθηκονόμο και υπεύθυνη της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Δραπετσώνας, για το υλικό και τις πληροφορίες που μας έδωσε. Επίσης την κ. Κυραμαργιού Ελένη, για τις πληροφορίες σχετικά με την Δραπετσώνα και τα ιστορικά στοιχεία της και τις κ. Βαρβάρα Τσιδεμιάδου και κ. Έφη Αδαμίδου οι οποίες μας παρέπεμψαν σε οικογένειες μεταναστών που συμμετείχαν στη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Τέλος ευχαριστούμε τον κ. Λάκη Ιγνατιάδη και το Ανοιχτό Σχολείο Μεταναστών Πειραιά.

Αφιερώνουμε την παρούσα Διπλωματική Εργασία στις οικογένειες μας και τους φίλους μας και τους ευχαριστούμε για την ηθική υποστήριξή τους.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τις διαδικασίες εγκατάστασης των μεταναστών στην περιοχή της Δραπετσώνας, σε συνάρτηση με τους ποικίλους παράγοντες που τις επηρεάζουν. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επίδραση που ασκεί ο τύπος εγκατάστασης στην έκβαση του μεταναστευτικού εγχειρήματος.

Η μετανάστευση είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο απασχόλησε την ελληνική κοινωνία σε πολλές φάσεις της Ιστορίας της και το οποίο έχει κρίσιμο αντίκτυπο στη διαμόρφωση της τρέχουσας πολιτικής και οικονομικής πραγματικότητας. Σ' αυτή την ιστορική εξέλιξη, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον οι έννοιες «μετανάστης», «παλινοστών» και «πρόσφυγας». Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ποικίλλουν οι λόγοι και οι συνέπειες του μεταναστευτικού φαινομένου, συνέπειες τις οποίες επιχειρεί να αντιμετωπίσει η συνεχώς μεταβαλλόμενη μεταναστευτική πολιτική στις χώρες υποδοχής όπως και στην Ελλάδα.

Η Δραπετσώνα είναι μια περιοχή που δεχόταν και εξακολουθεί να δέχεται μεταναστευτικά κύματα και μέσα από αυτές τις αλλαγές της κοινωνικής σύνθεσης της περιοχής προέρχονται και μεταβολές της συνολικής εικόνας της. Για να εξετάσουμε τις διαδικασίες εγκατάστασης των μεταναστών, στο παράδειγμα της Δραπετσώνας, επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε έρευνα πεδίου που στέκεται ιδιαίτερα στις εμπειρίες και τις απόψεις των ίδιων των μεταναστών, με στόχο να καταγράψουμε και να ερμηνεύσουμε κοινωνικές διαδικασίες και συμπεριφορές από τη δική τους σκοπιά.

Για τη διεξαγωγή της κοινωνικής έρευνας, ως καταλληλότερη μέθοδος επιλέχθηκε η ποιοτική, προκειμένου, μέσου του μικρού όγκου δεδομένων που συλλέχθηκαν με την πραγματοποίηση συνεντεύξεων, να προσεγγίσουμε το θέμα εις βάθος και να εξάγουμε συμπεράσματα.

Αναλύοντας τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, προέκυψαν ορισμένες θεματικές οι οποίες συνδέονται άμεσα με τις διαδικασίες εγκατάστασης των μεταναστών στην Δραπετσώνα. Συμπερασματικά, παρατηρήθηκε ότι η πορεία ενσωμάτωσης των μεταναστών στην περιοχή προορισμού επηρεάζεται από τρεις θεμελιώδεις παράγοντες: τις συνθήκες και τους λόγους μετανάστευσης, την αντιμετώπιση από τη γηγενή κοινωνία και την πολιτεία και τη νοοτροπία των ίδιων των μεταναστών, συμπέρασμα το οποίο ενισχύει την υπόθεση εργασίας. Φαίνεται επίσης πως ο

χαρακτήρας του τόπου εγκατάστασης έχει μεγάλη σημασία για τον τρόπο και το βαθμό κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Abstract

The present thesis studies the installation procedures of immigrants in the place of Drapetsona, depending on the various factors that affect them. Particular emphasis is given to the influence of the location on the outcome of the migration project.

Migration is a social phenomenon that has occupied the Greek society in many phases of its history, which has a critical impact on shaping the current political and economic realities. In this historical development, of particular interest are the terms "immigrant", "repatriated" and "refugee". According to the literature, the reasons and effects of migration activity vary; effects that are attempted to be addressed by the ever-changing immigration policy of host-countries including Greece.

Drapetsona is an area that has welcome various migrations which have changed the social consistence of the place and furthermore its overall image. In order to examine the installation procedures of immigrants in Drapetsona's example, we chose to conduct field research which stands especially on the experiences and views of immigrants themselves, in order to record and interpret social processes and behaviors from their own perspective. To conduct social research, we selected the "qualitative method" as the most appropriate method so as, through the small amount of data collected by conducting interviews, to approach the matter in detail and draw conclusions.

Analyzing the data collected we discovered several themes directly linked with the installation of immigrants in Drapetsona. In conclusion, we observed that the process of integration of immigrants in the destination region is influenced by three key factors: the circumstances and reasons for migration, treatment of the indigenous society and polity and culture of the immigrants themselves, a finding that supports the hypothesis. It also seems that the 'character' of the site is important for the manner and degree of social integration.

Περιεχόμενα

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Πρόλογος.....	1
1.2 Αντικείμενο μελέτης – Υπόθεση εργασίας	2
1.3 Δομή της Διπλωματικής Εργασίας.....	3
2. Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	5
2.1 Ορισμός.....	5
2.2 Διαχρονική μελέτη μετανάστευσης.....	5
2.3 Κατηγορίες μετανάστευσης.....	6
2.4 Μετανάστες – Παλινοστούντες – Πρόσφυγες.....	9
2.4.1 Μετανάστες	9
2.4.2 Παλινοστούντες.....	9
2.4.2.1 Κατηγορίες παλινοστήσεως.....	10
2.4.2.2 Λόγοι παλινοστήσεως.....	12
2.4.3 Πρόσφυγες.....	13
2.5 Παράγοντες μετανάστευσης.....	14
2.6 Συνέπειες μετανάστευσης.....	17
2.7 Μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα	21
2.8 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα από το 1990 ως σήμερα.....	22
3. ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ	29
3.1 Γενικά.....	29
3.2 Διοικητική αρχή – Χρονικό.....	30
3.3 Η Δραπετσώνα στο χώρο και το χρόνο	31
3.3.1 Περιγραφή τοπίου.....	31
3.3.2 Ιστορική εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά και τη Δραπετσώνα.....	34
3.4 Εγκατάσταση μεταναστών στην περιοχή της Δραπετσώνας.....	36
3.4.1 Επιλογή περιοχής κατοικίας μεταναστών	36
3.4.2 Ιστορία των οικισμών της Δραπετσώνας (19ος - 20ός αι.)	37
3.4.3 Οι πρώτες προσφυγικές κατοικίες (1923-1930).....	42
3.5 Οι μεταβολές της περιοχής της Δραπετσώνας	44
3.6 Οι προσφυγικές κατοικίες του σήμερα.....	46

3.7 Σχέδια ανάπτυξης- Ανάπλαση.....	47
4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	50
4.1 Γενικά.....	50
4.2 Κατηγορίες ερευνητικών μεθόδων.....	50
4.3 Επιλογή μεθόδου	52
4.4 Στάδια στο Σχεδιασμό της Ποιοτικής Έρευνας.....	54
4.4.1 Καθορισμός ερευνητικού προβλήματος.....	55
4.4.2 Συλλογή δεδομένων.....	55
4.4.2.1 Μελέτη περίπτωσης.....	57
4.4.2.2 Η συνέντευξη έρευνας.....	57
4.4.2.2.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συνέντευξης.....	58
4.4.2.2.2 Προσέγγιση μιας ‘καλής’ συνέντευξης.....	59
4.4.2.2.3 Στάδια προετοιμασίας συνέντευξης.....	60
4.4.3 Ανάλυση (analyzing).....	63
5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	64
5.1 Γενικά.....	64
5.2 Θεματικές μετανάστευσης.....	64
5.2.1 Εργασία – οικονομικός παράγοντας.....	64
5.2.2 Κοινωνικό – οικογενειακό δίκτυο	67
5.2.3 Ελληνικές ρίζες.....	69
5.2.4 Γεωγραφία περιοχής – Χαρακτηριστικά	70
5.2.5 Υπηρεσίες- καταστήματα- ψυχαγωγία- εκπαίδευση	71
5.2.6 Αντιμετώπιση και υποδοχή	72
5.3 Ενσωμάτωση	73
5.3.1 Γενικά	73
5.3.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την ενσωμάτωση	75
5.3.2.1 Συνθήκες – Λόγοι μετανάστευσης	75
5.3.2.2 Αντιμετώπιση από γηγενή κοινωνία και πολιτεία	76
5.3.2.3 Νοοτροπία μεταναστών.....	78
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	79
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	81
Πηγές Εικόνων.....	87
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	88

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Πρόλογος

Το φαινόμενο της μετανάστευσης απασχολεί για πάρα πολλές δεκαετίες την ανθρωπότητα. Εκατομμύρια είναι τα άτομα εκείνα που αναγκάζονται να μεταναστεύσουν, να φύγουν από τη χώρα τους και να αναζητήσουν ένα νέο τόπο κατοικίας και εργασίας. Μεγάλος αριθμός ατόμων ωθείται από διάφορους παράγοντες στη μετακίνηση, σε κάθε χρονική περίοδο, προκειμένου να μπορέσει να επιβιώσει ή να βελτιώσει την ποιότητα ζωής του και αυτή της οικογένειάς του. Βάσει μελετών ο μεγαλύτερος αριθμός των οικονομικών μεταναστών προέρχεται κυρίως από τις λιγότερο τεχνολογικά και οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, ενώ οι λεγόμενες χώρες του πρώτου κόσμου είναι εκείνες που κατά κύριο λόγο δέχονται στην επικράτεια τους οικονομικούς μετανάστες και τους αξιοποιούν συνήθως προς όφελος τους. Η μεγάλη εισροή ομογενών και αλλογενών μεταναστών στην Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του '80 προκάλεσε ποικίλους προβληματισμούς μελετητών των κοινωνικών επιστημών.

Ένα από τα κύρια θέματα που προκύπτουν λόγω της συνεχούς μεταναστευτικής ροής είναι η ενσωμάτωση των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες. Οι μεταναστευτικές κινήσεις στο εσωτερικό των χωρών υποδοχής προκαλούν σε πολλούς πολίτες αβεβαιότητα, αισθήματα απειλής και συγκεχυμένου φόβου έχοντας αντίκτυπο στη διαμόρφωση της τρέχουσας πολιτικής και οικονομικής πραγματικότητας Δεν είναι όμως μικρή και η μερίδα των ατόμων που, οργανωμένα ή μεμονωμένα, προσπαθούν να βοηθήσουν τους μετανάστες να ενταχθούν.

Σύμφωνα με τη σχετική ερευνητική εμπειρία, οι μακροπρόθεσμες συνέπειες των μεταναστευτικών εισροών εξαρτώνται κατά μεγάλο ποσοστό από την επιτυχία ενσωμάτωσης των μεταναστών. Η θεωρία αυτή έχει οδηγήσει σε συνεχείς τροποποιήσεις της μεταναστευτικής νομοθεσίας με στόχο τη δημιουργία ενός βιώσιμου μοντέλου. Το πολιτικό σύστημα κάθε χώρας έχει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία της ενσωμάτωσης. Μπορεί να υιοθετήσει στρατηγικές συνύπαρξης διαφορετικών εθνοτικών ομάδων με διατήρηση των πολιτισμικών τους ιδιαιτεροτήτων (πολυπολιτισμικότητα) ή ακολουθεί την πολιτική της αφομοίωσης

όταν επιθυμεί τη διατήρηση της πολιτισμικής ομοιογένειας (Chrisochoou, 2004). Οι μετανάστες, ωστόσο, τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον καλούνται να αντιμετωπίσουν εκτός από τα διάφορα μέτρα και διαθέσεις ενός κράτους και τις στάσεις και διαθέσεις των πολιτών αυτού. Η στάση των γηγενών απέναντι στους μετανάστες παίζει σημαντικό ρόλο στις μεταξύ τους σχέσεις επηρεάζοντας την ποιότητα ζωής τους εν γένει. Συγκεκριμένα, μία ενδεχόμενη αρνητική στάση δεν επιτρέπει την αμοιβαία επιρροή και την προώθηση της ανάπτυξης. Σε αντίθεση μια θετική στάση συμβάλλει στην προώθηση της ευημερίας και στον εμπλουτισμό, καθώς δε στηρίζεται στη δημιουργία διαχωριστικών γραμμών, αλλά στην ισοτιμία των ατόμων. Έτσι, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το πώς οι κάτοικοι των χωρών υποδοχής αντιμετωπίζουν τους μετανάστες και κατά πόσο τους δίνεται η δυνατότητα να ενσωματωθούν στις κοινωνίες υποδοχής. Σημαντικούς παράγοντες επίσης στη διαδικασία αυτή αποτελούν τα κοινωνικά δίκτυα των μεταναστών, τα ιδιαίτερα πολιτιστικά ή κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους και οι συνθήκες κατά τις οποίες πραγματοποιείται η μετανάστευση (Bloch, 2002).

Προκύπτει, λοιπόν, ότι η ενσωμάτωση αποτελεί ένα πολυσήμαντο μέρος της διαδικασίας μετανάστευσης που επηρεάζει και επηρεάζεται από τρεις βασικούς παράγοντες: τη χώρα προέλευσης (συνθήκες και αίτια μετανάστευσης), τη χώρα υποδοχής (νομοθετικό πλαίσιο, αντιμετώπιση από γηγενείς, οικονομική/κοινωνική πραγματικότητα) και τους ίδιους τους μετανάστες (στόχοι, ικανότητες, διαθέσιμα, ατομικό προφίλ).

1.2 Αντικείμενο μελέτης – Υπόθεση εργασίας

Στην παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε σε βάθος τις διαδικασίες εγκατάστασης των μεταναστών σε συνάρτηση με τους παράγοντες που τις επηρέασαν. Ως περιοχή μελέτης επιλέχθηκε η Δημοτική Ενότητα Δραπετσώνας του νομού Αττικής και τονίστηκε ιδιαίτερα η σύνδεση του τόπου προορισμού, ως φυσικού και ως κοινωνικού περιβάλλοντος, με τη διαδικασία της ενσωμάτωσης.

Στα πλαίσια αυτής της έρευνας, **υποθέτουμε ότι η ενσωμάτωση των μεταναστών συνδέεται άμεσα με μια πληθώρα παραγόντων όπως : τις συνθήκες και τους λόγους μετανάστευσης, την αντιμετώπιση από την πολιτεία και την κοινωνία στη**

χώρα υποδοχής και από τη νοοτροπία των ίδιων των μεταναστών. Στους παράγοντες αυτούς έχει σημαντική θέση και η φυσιολογία του τόπου εγκατάστασης.

Για τη διερεύνηση της υπόθεσης αυτής χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε 15 (δεκαπέντε) μετανάστες που κατοικούν στην περιοχή της Δραπετσώνας.

1.3 Δομή της Διπλωματικής Εργασίας

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τα κεφάλαια που απαρτίζουν την παρούσα εργασία:

Στην εισαγωγή (πρώτο κεφάλαιο) γίνεται μια γενική αναφορά στο θέμα με το οποίο καταπιάνεται η Διπλωματική Εργασία, καταγράφεται η υπόθεση εργασίας και επισημαίνεται η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε και η οποία θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το φαινόμενο της μετανάστευσης μέσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Εξετάζουμε τις αιτίες, τις επιπτώσεις και τις κατηγορίες της μεταναστευτικής διαδικασίας και κάνουμε σαφή διαχωρισμό μεταξύ των εννοιών «μετανάστης», «παλινοστών» και «πρόσφυγας». Στη συνέχεια αναφερόμαστε στο μεταναστευτικό ζήτημα όπως αυτό έχει απασχολήσει την Ελλάδα και στη μεταναστευτική πολιτική που έχει ακολουθήσει η χώρα τα προηγούμενα έτη.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά η ιστορική εξέλιξη της περιοχής της Δραπετσώνας αναφορικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης, γίνεται περιγραφή του τοπίου και αναφέρονται συνοπτικά σχέδια ανάπλασης της περιοχής που έχουν συζητηθεί κατά καιρούς.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αφού συγκρίνονται οι διάφορες μεθοδολογίες της κοινωνικής έρευνας, περιγράφονται τα στάδια της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε και τα διάφορα εργαλεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας.

Το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας που πραγματοποιήθηκε μέσω των συνεντεύξεων. Χωρίζονται τα δεδομένα που

συλλέχθηκαν σε θεματολογίες που προέκυψαν μέσα από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων.

Στο έκτο κεφάλαιο εμπεριέχονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν βάσει της ανάλυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας που διεξάχθηκε και γενικότερα της συνολικής διερεύνησης που παρουσιάζεται στην παρούσα διπλωματική εργασία.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο φαίνονται οι βιβλιογραφικές αναφορές και αμέσως μετά (όγδοο κεφάλαιο) επισυνάπτονται παραρτήματα με τον «Οδηγό συνέντευξης» που χρησιμοποιήθηκε και συνοπτική περιγραφή των μεταναστών που ερωτήθηκαν.

2. Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

2.1 Ορισμός

Μετανάστευση είναι η γεωγραφική μετακίνηση των ανθρώπων από έναν τόπο σε έναν άλλο για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση που γίνεται εκούσια ή ακούσια (αναγκαστική) με βαθύτερα αίτια (τουλάχιστον στην εκούσια), για αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση καλύτερης τύχης. Η έννοια προέρχεται από το ρήμα 'μεταναστεύω' και αποτελεί γενικά, μια μορφή πληθυσμιακής κινητικότητας μέσα στον περιβάλλοντα χώρο. Ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή η μετανάστευση είναι μία από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες. Είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική (ή τεχνητή) ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού, σε αντίθεση με τις άλλες δύο διαδικασίες (γεννητικότητα θνησιμότητα), που έχουν σχέση με τη φυσική ανανέωση και τη φθορά ενός πληθυσμού.

2.2 Διαχρονική μελέτη μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή, κατασκευάζοντας παράλληλα και τις ιδιαίτερες στάσεις του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες. Ο άνθρωπος από προγενέστερους χρόνους είναι το μοναδικό ζωντανό είδος που δεν έπαψε από την αρχή της ύπαρξής του να επιμειγνύεται όπως δεν έπαψε να μετακινείται (Πάτρα, 2010). Οι μετακινήσεις ατόμων, ομάδων, πληθυσμών, παρατηρούνται σε όλες τις φάσεις της ιστορίας και γεννούν συγκρούσεις στο βαθμό που αντιπαρατίθενται διαφορετικοί πολιτισμοί μέσα σε ένα πλέγμα πολιτικών συσχετισμών και εξουσιών που συχνά επιδιώκουν την επιβεβαίωση της κυριαρχίας τους ή επιβάλλουν επιμειξία.

Η μετανάστευση, ως ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον πολλών επιστημόνων που το αναλύουν από την πλευρά της επιστήμης τους. Στη χώρα μας η συζήτηση γύρω από τις αιτίες και τις επιπτώσεις της μεταναστευτικής διαδικασίας, απασχόλησε την επιστημονική σκέψη κυρίως τη δεκαετία του '60, ως επακόλουθο της έξαρσης της ελληνικής μετανάστευσης, την επόμενη ο προβληματισμός επικεντρώνεται στην παλιννόστηση αλλά και στη μετανάστευση,

ενώ από τα τέλη της δεκαετίας του '80 και κυρίως τη δεκαετία '90, πληθαίνουν οι μελέτες που επικεντρώνονται στην εισροή μεταναστών και ιδιαίτερα στα χαρακτηριστικά τους και τις επιπτώσεις τους στην ελληνική κοινωνία. Οι πρώτες έρευνες και μελέτες εστιάζονταν κυρίως στον υπολογισμό του μεγέθους των αλλοδαπών και τη σχέση τους με την αγορά εργασίας, στη συνέχεια όμως πλήθυναν οι μελέτες με πιο ποιοτικές προσεγγίσεις τόσο των χαρακτηριστικών των μεταναστών όσο και των επιπτώσεων από την παρουσία τους στην ελληνική κοινωνία. Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία ακόμα ποιοτική προσέγγιση, όχι τόσο στις επιπτώσεις της μετανάστευσης στον τόπο προορισμού καθαυτές, όσο στη συσχέτισή τους με την όλη διαδικασία ένταξης του μετανάστη σε ένα νέο τόπο.

2.3 Κατηγορίες μετανάστευσης

Τα μεταναστευτικά φαινόμενα μπορούν να καταταγούν σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τα κριτήρια διάκρισης που χρησιμοποιούμε κάθε φορά. Οι σημαντικότερες διακρίσεις είναι οι ακόλουθες:

α) Με κριτήριο το κράτος ως γεωγραφική περιοχή παρατήρησης και μελέτης, διακρίνουμε τη **διεθνή** και την **εσωτερική** μετανάστευση.

- Διεθνής μετανάστευση είναι η κίνηση από το ένα κράτος προς το άλλο.
- Εσωτερική μετανάστευση είναι η κίνηση από έναν οικισμό σ' έναν άλλο μέσα στα όρια του ίδιου κράτους.

Το ρεύμα των εκροών στην περίπτωση της διεθνούς μετανάστευσης ονομάζεται αποδημία, ενώ στην εσωτερική μετανάστευση εκδημία. Το ρεύμα εισροών ονομάζεται στην περίπτωση της διεθνούς μετανάστευσης μετοικία και εισδημία όταν πρόκειται για εσωτερική μετανάστευση.

Παλαιότερα, ήταν συχνή η κατηγοριοποίηση της μετανάστευσης, ανάλογα με το αν στην μετακίνηση από χώρα σε χώρα παρεμβάλλεται ή όχι θάλασσα και η χώρα της μετανάστευσης ανήκει σε άλλη ήπειρο, σε **ηπειρωτική** ή **υπερπόντια**.

β) Με κριτήριο την προβλεπόμενη διάρκεια παραμονής, η μετανάστευση διακρίνεται σε **μόνιμη** ή **προσωρινή**. Όταν η μετανάστευση είναι αδύνατον να καθοριστεί χρονικά ή είναι αβέβαιης διάρκειας και δεν υπάρχει πρόθεση επανόδου

από το μετανάστη, τότε θεωρείται μόνιμη. Σχετικά, η «Εθνική Στατιστική Υπηρεσία» της χώρας (Ε.Σ.Υ.Ε.) ορίζει σαν προσωρινή τη μετανάστευση σε μια χώρα του εξωτερικού για παραμονή μικρότερη από ένα έτος ή την αναχώρηση λόγω ναυτολόγησης και σαν μόνιμη τη μετάβαση σε μια ξένη χώρα για εγκατάσταση που διαρκεί πάνω από ένα έτος. Η **παλιννόστηση**, η οποία περιγράφεται παρακάτω (βλ. Κεφάλαιο 2.4), αποτελεί απόρροια προσωρινής μετανάστευσης, με τον όρο ‘προσωρινή’ να έχει γενικευμένη έννοια και όχι την αυστηρά ορισμένη από την Ε.Σ.Υ.Ε.

γ) Με κριτήριο την πρόθεση μετανάστευσης διακρίνονται τρεις επιμέρους μορφές αυτής, η **εκούσια**, η **αναγκαστική** και η **βίαη**.

- Εκούσια είναι η μετανάστευση που είναι προϊόν ελεύθερης απόφασης του μετακινούμενου ατόμου ή συνόλου.
- Αναγκαστική είναι η μετανάστευση που προκαλείται από την ηθελημένη δημιουργία δυσμενών συνθηκών διαβίωσης σε βάρος ορισμένων κατηγοριών ατόμων ή μερίδας πληθυσμού.
- Βίαη μετανάστευση είναι μία μορφή μετακίνησης που επιβάλλεται συνήθως από τις δημόσιες αρχές ενός κράτους και δεν αφήνει περιθώρια επιλογής στους μετακινούμενους (π.χ. μετατοπίσεις πληθυσμών, αναγκαστικοί εποικισμοί, απελάσεις και ξενηλασίες, αναγκαστικές ανταλλαγές πληθυσμών κ.λπ.). Στις περισσότερες περιπτώσεις τα άτομα αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζονται ως **πρόσφυγες** (βλ. Κεφάλαιο 2.4)

δ) Με κριτήριο το καθεστώς εισόδου και παραμονής στη χώρα υποδοχής, η μετανάστευση διακρίνεται σε **νόμιμη** και **παράνομη**.

- **Νόμιμη Μετανάστευση:** Νόμιμοι μετανάστες είναι τα πρόσωπα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:
 - Όσοι προέρχονται από κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.

- ο Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης.
 - Παράνομη Μετανάστευση: Πρόκειται για τους αλλοδαπούς οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται «λαθρομετανάστες» είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κ.τ.λ.) αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες. Στη σύγχρονη εποχή, μετανάστευση και λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Ειδικότερα η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται όπου οι χώρες “υποδοχής” μεταναστών εξαντλούν κατά ένα τρόπο τις δυνατότητες τους να δεχθούν νομίμους μετανάστες.
- ε) Με κριτήριο την μεταβολή ή μη του τρόπου ζωής σε σχέση με πριν την αναχώρηση ή μετανάστευση, διακρίνεται σε **καινοτόμο**, όταν μεταβάλλεται ο τρόπος ζωής του μετανάστη (π.χ. αγρότης που γίνεται βιομηχανικός εργάτης) και **συντηρητική**, όταν αυτός δε μεταβάλλεται (π.χ. μετανάστευση νομάδων).
- στ) Με κριτήριο το βαθμό εξάρτησης από τη φύση ως παράγοντα προσδιοριστικό της απόφασης φυγής, η μετανάστευση διακρίνεται σε **αρχαϊκή**, λόγω εξάντλησης (εποχιακής ή μόνιμης) των φυσικών πόρων και **σύγχρονη**, αυτή που προκαλείται από οικονομικούς λόγους.
- ζ) Με κριτήριο το βαθμό και το είδος εξάρτησης από τη χώρα προέλευσης, η μετανάστευση διακρίνεται σε **παροικία** και **αποικία**.
- η) Με κριτήριο το μέγεθος του μετακινούμενου πληθυσμού, η μετανάστευση διακρίνεται σε **ανεξάρτητη** (ατομική ή ομαδική), όταν είναι αποτέλεσμα απόφασης μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων και σε **μαζική** όταν πρόκειται για μορφή μετακίνησης κατά μάζες (π.χ. ανταλλαγή πληθυσμών, μετακινήσεις φυλών κ.λπ.).

Οι διακρίσεις που αναφέρονται παραπάνω δε συνιστούν αμοιβαία αποκλειόμενες κατηγορίες. Αντίθετα μία μεταναστευτική κίνηση μπορεί να χαρακτηριστεί κατά διάφορους ταυτόχρονα τρόπους, καθώς καθένα από τα κριτήρια διάκρισης αποτελεί

και διαφορετικό πρίσμα εξέτασης ενός φαινομένου. Η ένταξη μίας συγκεκριμένης μεταναστευτικής κίνησης στις προαναφερθείσες κατηγορίες είναι θέμα πραγματικό που κρίνεται με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εν λόγω κίνησης.

2.4 Μετανάστες – Παλινοστούντες – Πρόσφυγες

Λόγω της ύπαρξης διαφορετικών κατηγοριών μεταναστών, θα πρέπει να γίνει ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ των εννοιών «μετανάστης», «παλινοστών» και «πρόσφυγας».

2.4.1 Μετανάστες

Πρόκειται για υπηκόους κρατών εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν εισέλθει οικειοθελώς, νόμιμα ή παράνομα, στην Ελλάδα με σκοπό την εγκατάσταση ή την ανεύρεση εργασίας. Συνήθως γίνεται ξεχωριστή αναφορά στους **οικονομικούς μετανάστες**, οι οποίοι εισέρχονται σε μία άλλη χώρα με οικονομικά κριτήρια και σκοπό την εξεύρεση εργασίας (Χλέτσος, 2005).

2.4.2 Παλινοστούντες

Πρόκειται για τα άτομα τα οποία έχουν την ιθαγένεια ή την εθνικότητα της χώρας υποδοχής, αλλά δεν έχουν τα κοινωνιολογικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των ημεδαπών διότι δεν έχουν ζήσει στη χώρα αυτή. Τα άτομα αυτά επαναπατρίζονται μετά από ένα μεγάλο διάστημα απουσίας από τη γενέτειρα χώρα τους. Συχνά, γίνεται σύγχυση των παλινοστούντων με τους ομογενείς του εξωτερικού, οι οποίοι έχουν μεν ελληνικές ρίζες, όχι όμως και ελληνική ιθαγένεια, καθώς έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό.

2.4.2.1 Κατηγορίες παλιννόστησης

Λόγω της έλλειψης συγκροτημένης θεωρίας για την παλιννόστηση, οι λίγες προσπάθειες γενίκευσης (King, 1978, 1986 και 2000 και Gmelch, 1980) καταλήγουν απλώς σε κάποιες «τυπολογίες» επιστροφής, όπως προκύπτουν από τα διαφορετικά, και συχνά αντικρουόμενα, πορίσματα των εμπειρικών ερευνών. Έτσι, έχουμε τυπολογίες που βασίζονται:

- πρώτον, στο επίπεδο ανάπτυξης των εμπλεκόμενων χωρών (King, 1986 και 2000), όπου διακρίνουμε, περιπτώσεις παλιννόστησης από περισσότερο σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και αντίστροφα, καθώς και μεταξύ χωρών με παρόμοιες αναπτυξιακές δομές.
- Δεύτερον, στο χρονικό διάστημα που περνάει ο μετανάστης στην πατρίδα του, όταν επιστρέφει. Σύμφωνα με τον King (1978 και 2000), έχουμε τις ακόλουθες περιπτώσεις παλιννόστησης:
 - ευκαιριακή: πρόκειται για απλές επισκέψεις του μετανάστη στην πατρίδα του για διακοπές, γιορτές, οικογενειακούς λόγους κλπ.
 - περιοδική: πρόκειται για τακτικές επιστροφές του μετανάστη, κυρίως σε διασυνοριακές ζώνες, στην εστία του.
 - εποχική: ο μετανάστης εργάζεται στο εξωτερικό και κατά περιόδους επιστρέφει στην πατρίδα του προκειμένου να ασχοληθεί με εποχικές εργασίες (τουρισμός, γεωργία κλπ.) και να ξαναφύγει μετά τη λήξη της σεζόν.
 - πρόσκαιρη/ προσωρινή: ο μετανάστης μένει κάποια στιγμή άνεργος στη χώρα υποδοχής· έτσι, επιστρέφει για κάποιο χρονικό διάστημα στη χώρα του, όπου ενδέχεται να εργαστεί για όσο διάστημα χρειαστεί να παραμείνει εκεί, μέχρι να ξαναβρεί δουλειά στη χώρα υποδοχής
 - μόνιμη: πρόκειται γι' αυτή καθαυτή την παλιννόστηση.
- Τρίτον, στους λόγους παλιννόστησης. Σύμφωνα με τον King (1978), μπορεί να γίνει διάκριση της παλιννόστησης σε:

- εξαναγκασμένη: ο μετανάστης αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα υποδοχής λόγω απέλασης ή δυσμενών νομικών, πολιτικών ή κοινωνικών συνθηκών εκεί
 - σχεδιασμένη: ο μετανάστης παλιννοστεύει ηθελημένα και κατόπιν σχεδιασμού (φοιτητές του εξωτερικού, εργαζόμενοι μετά τη λήξη των συμβολαίων εργασίας, μετανάστες που πέτυχαν τους οικονομικούς τους στόχους κ.λπ.)
 - τυχαία: ο μετανάστης παλιννοστεύει απρόβλεπτα, εξαιτίας ποικίλων κοινωνικοοικονομικών (π.χ. ανεργία, στερήσεις) ή ψυχολογικών (π.χ. νοσταλγία) λόγων.
- Τέταρτον, στη διάκριση μεταξύ πραγματικής χρονικής διάρκειας και αρχικής πρόθεσης παραμονής στο εξωτερικό. Σύμφωνα με τους Gmelch (1980) και King (2000: 11), υπάρχουν οι παρακάτω περιπτώσεις:
 - μετανάστες που είχαν από την αρχή κατά νου να μεταναστεύσουν προσωρινά, γυρνούν συχνά, αφού εκπληρώσουν τους αρχικούς τους στόχους: βέβαια οι αρχικοί στόχοι αλλάζουν ανάλογα με τις συνθήκες που συναντούν
 - μετανάστες που στην αρχή σκόπευαν να επιστρέψουν, αλλά που τελικά έκαναν τη χώρα υποδοχής δεύτερη πατρίδα
 - μετανάστες που σκόπευαν να μείνουν μόνιμα στο εξωτερικό, αλλά που λόγοι αρνητικοί (π.χ. αποτυχία ένταξης) ή θετικοί (αλλαγή σχεδίων λόγω οικογενειακών, κοινωνικοοικονομικών, πολιτικών κλπ. παραγόντων) τους οδήγησαν σε αναπροσδιορισμό των «στρατηγικών ζωής»
 - μετανάστες που έφυγαν με σκοπό τη μόνιμη εγκατάσταση σε μια ξένη χώρα και δεν επιστρέφουν ποτέ.
 - Τέλος, στους λόγους παλιννόστησης σε σχέση με το χρονικό διάστημα που προτίθετο να παραμείνει και που τελικά παρέμεινε. Ο Cerase (1974), διακρίνει τις ακόλουθες περιπτώσεις παλιννόστησης:

- λόγω αποτυχίας: η παραμονή στο εξωτερικό διαρκεί συνήθως έως 5 χρόνια και οι λόγοι της επιστροφής σχετίζονται με αξεπέραστα προβλήματα προσαρμογής, οικονομική ανέχεια, ανεργία κλπ.
- λόγω συντηρητισμού: η παραμονή στο εξωτερικό διαρκεί από 5 έως 15 χρόνια. Έχοντας διατηρήσει παραδοσιακές συνήθειες, και αφού συσσωρεύσουν αρκετό κεφάλαιο, επιστρέφουν με στόχο να αγοράσουν γη, να χτίσουν ή να βελτιώσουν την κατοικία τους, να ξεκινήσουν μια δική τους δουλειά κλπ.
- λόγω συνταξιοδότησης: η παραμονή στο εξωτερικό διαρκεί ουσιαστικά ως το τέλος της οικονομικά ενεργής ζωής του μετανάστη. Πρόκειται για όσους είναι σχετικά επιτυχημένοι επαγγελματικά, έχουν σε κάποιο βαθμό ενταχθεί και πολιτισμικά, αλλά επιθυμούν να ζήσουν ήσυχα τα τελευταία τους χρόνια στον τόπο τους
- με στόχο την καινοτομία: αφορά τους μετανάστες που μετά από 15-30 χρόνια παραμονής στο εξωτερικό, όπου έχουν επιτύχει επαγγελματικά, επιστρέφουν με νέες ιδέες, συχνά και με επιχειρηματικό πνεύμα ή με βλέψεις ενασχόλησης με τα κοινά, με σκοπό να αλλάξουν τα κακώς κείμενα και να βοηθήσουν τον τόπο τους. Η κατηγορία αυτή των παλιννοστούντων είναι η πιο δυναμική όσον αφορά τις προοπτικές ανάπτυξης της χώρας αποστολής.

2.4.2.2 Λόγοι παλιννόστησης

Ατομικοί κυρίως λόγοι ωθούν τον κάθε μετανάστη να επιστρέψει σύντομα στην πατρίδα του. Μερικοί από αυτούς είναι:

- η σημαντική βελτίωση των οικονομικών του εσόδων, μετά από τη μετανάστευση
- η αδυναμία προσαρμογής του στο περιβάλλον της ξένης χώρας λόγω των κλιματολογικών, των πολιτιστικών, των γλωσσικών και των θρησκευτικών προβλημάτων του
- οικογενειακοί λόγοι, όπως ο εξαναγκασμός επιστροφή του από την οικογένεια που παρέμεινε στην πατρίδα, η αδυναμία ένταξης των οικείων του στην ξένη

χώρα ή ακόμα και η ανάγκη των παιδιών του για καλύτερη μόρφωση με βάση τη μητρική γλώσσα

- θέματα υγείας, ειδικά για τους ηλικιωμένους, που επιθυμούν να ‘αφήσουν την τελευταία τους πνοή’ στη γενέτειρά τους
- η βελτίωση του πολιτικού σκηνικού της γενέτειρας , που τον ανάγκασε εξ αρχής να μεταναστεύσει (π.χ. πτώση Χούντας το 1973)
- η νοσταλγία να επιστρέψει στη χώρα των γονιών του με τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα που έλειψαν όλα αυτά τα χρόνια. (Κελεπούρης, 2009)

2.4.3 Πρόσφυγες

Πρόκειται για τους αλλοδαπούς οι οποίοι προστατεύονται σύμφωνα με το Άρθρο 1 § 2α της Σύμβασης της Γενεύης (1951), όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης, εφόσον βρίσκονται εκτός της χώρας υπηκοότητάς τους, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης, εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεών τους και οι οποίοι, για τον λόγο αυτό, αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης. Το ίδιο ισχύει για όσους βρίσκονται για τέτοιους λόγους εκτός της χώρας μόνιμης διαμονής τους. Την προσφυγική ιδιότητα, επίσης, δικαιούται να ζητήσει ο πολίτης (ή ανιθαγενής) τρίτης χώρας, ο οποίος υπάγεται στο καθεστώς αυτό λόγω μεταγενέστερων της αναχώρησής του από την χώρα προέλευσης γεγονότων, που έλαβαν εκεί χώρα. Στη γενική έννοια έρχονται να προστεθούν δύο ειδικές κατηγορίες προσφύγων: α) πρόσφυγας εντολής και β) de facto πρόσφυγας.

- **Πρόσφυγας εντολής** ονομάζεται εκείνος που εμπίπτει στην εντολή του Ύπατου Αρμοστή για τους Πρόσφυγες του Ο.Η.Ε. και προστατεύεται από αυτόν, σύμφωνα με τα κριτήρια του σχετικού Εγχειριδίου της Ύπατης Αρμοστείας.
- Νέα κατηγορία μη καταστατικών προσφύγων αποτελούν οι λεγόμενοι **de facto πρόσφυγες**, δηλαδή υπήκοοι τρίτων χωρών, των οποίων το αίτημα για παροχή ασύλου έχει απορριφθεί για τυπικούς λόγους, είτε δεν έχουν καν υποβάλλει τέτοιο αίτημα, λόγω φόβου αντιπάλων κατά συγγενών τους στη χώρα προέλευσης είτε γιατί δεν απέδειξαν πλήρως ότι διώκονται ατομικά,

παρά το γεγονός ότι αποδεδειγμένα ανήκουν σε διωκόμενη ομάδα είτε επειδή αναγκάστηκαν να μετακινηθούν από τη χώρα τους λόγω πολέμου, εμφύλιας σύρραξης, πολιτικής ή κοινωνικής αναταραχής ή συνεπεία σοβαρών φυσικών καταστροφών. Συχνά, τέτοιες περιπτώσεις αντιμετωπίζονται ευνοϊκά με την χορήγηση προσωρινών αδειών παραμονής, για λόγους ανθρωπιστικούς, παρά το γεγονός ότι δεν αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες και δεν τους παρέχεται επίσημα άσυλο. (Παραδεισιάνος, «Το φαινόμενο της μετανάστευσης»)

2.5 Παράγοντες μετανάστευσης

Εξετάζοντας τους παράγοντες που οδηγούν στη μεταναστευτική κίνηση, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις.

Η πρώτη προσέγγιση αφορά στο ζεύγος 'push' και 'pull' (απόθηση και έλξη), το οποίο υπήρξε το αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνών (Πάτρα, 2010). Αφού χρησιμοποιήθηκαν αρχικά από τους οικονομολόγους για να αναλυθούν τα οικονομικά αίτια και αποτελέσματα του μεταναστευτικού φαινομένου, οι έννοιες της «απόθησης» και της «έλξης» χρησιμοποιήθηκαν για ένα γενικό υπολογισμό του κόστους και των οφελών της μετανάστευσης. Κατά κάποιο γενικότερο τρόπο, οικονομολόγοι, ιστορικοί και κοινωνιολόγοι, όλοι τους προσπάθησαν να προσδιορίσουν τη σχετική σημασία των παραγόντων μετανάστευσης 'από' ή απόθησης σε σχέση με τους παράγοντες μετανάστευσης 'προς' ή έλξης στις μεταναστευτικές κινήσεις. Για τις κλασικές αναλύσεις, αυτά τα δύο στοιχεία πρέπει να επιτρέπουν μια μετέπειτα ισορροπία. Εντούτοις, μπορούμε να ταξινομήσουμε τις μεγάλες μεταναστευτικές εποχές ανάλογα με τη σημασία που αποδίδεται στον έναν ή στον άλλο παράγοντα. Έτσι οι μεταναστεύσεις του 19ου αιώνα ήταν το αποτέλεσμα δημογραφικών πιέσεων (το push), ενώ οι νέες μεταναστεύσεις του 20ού αιώνα οφείλονταν στο pull της εκβιομηχάνισης. Νεώτερες έρευνες επιμένουν περισσότερο στους παράγοντες του pull και στην ανάγκη για μετανάστες από πλευράς των χωρών-εισαγωγέων (Green , Nancy L ., 2004). Για τους μετανάστες που έρχονται στην Ελλάδα συνυπάρχουν τόσο οι παράγοντες έλξης όσο και οι παράγοντες απόθησης, με αυτούς της απόθησης να υπερτερούν (Antonopoulos, «The Smuggling of Migrants in Greece An Examination of its Social Organization»).

Η προσπάθεια θεωρητικής διάκρισης των παραγόντων που προκαλούν τη μετανάστευση, σε παράγοντες έλξης προς έναν τόπο και σε παράγοντες απώθησης από έναν τόπο κρίνεται από μερίδα ερευνητών ως αδόκιμη. Και τούτο διότι προσπαθεί να χαρακτηρίσει το είδος των παραγόντων με βάση τις αντιδράσεις που προκαλούν και όχι ανάλογα με τα κύρια χαρακτηριστικά τους (Τσαούση, 1996). Οι αντιδράσεις όμως δεν είναι ποτέ σταθερές κι αυτό σημαίνει ότι παράγοντες σταθεροί μπορούν να αλλάζουν χαρακτήρισμό, επειδή άλλαξε ο τρόπος που αντιδρούν οι άνθρωποι σ' αυτούς. Γι' αυτό το λόγο, για αρκετούς ερευνητές ορθότερη είναι η κατάταξη των παραγόντων που προκαλούν τη μετανάστευση ανάλογα με τα εξωτερικά και αναντίρρητα αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά τους.

Σύμφωνα με τη δεύτερη προσέγγιση διερεύνησης των παραγόντων μετανάστευσης, λοιπόν, μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες ενδεικτικές γενικές κατηγορίες:

- **Φυσικοί παράγοντες**

Μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον που καθιστούν δύσκολη την επιβίωση, όπως ξηρασία, πλημμύρες, σεισμοί κ.λπ. Η σημασία των παραγόντων αυτών είναι μεγαλύτερη όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο της τεχνολογίας και επομένως η εξάρτηση ενός πληθυσμού από τη φύση και την επιτόπια παραγωγή.

- **Οικονομικοί παράγοντες**

Σαν τέτοιοι θα μπορούσαν να αναφερθούν η έλλειψη επαρκών δυνατοτήτων απασχόλησης, η υποαπασχόληση, το χαμηλό εισόδημα σε συνδυασμό πολλές φορές με την υπέρμετρη χρονικά εργασιακή απασχόληση, η αναγκαστική μετακίνηση σαν αναπόσπαστο στοιχείο για την άσκηση συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας κ.λπ.

- **Πολιτικοί παράγοντες**

Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι διώξεις λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, καθώς και η διακριτική μεταχείριση που πολλές φορές ακολουθείται από το καθεστώς μίας χώρας σε βάρος μεμονωμένων ατόμων ή και συγκεκριμένης κατηγορίας ενός πληθυσμού. Είναι δυνατόν πολλές φορές ταυτόχρονα πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες να ωθούν στη φυγή και τη μετανάστευση πολίτες μίας χώρας.

Πρόσφατο παράδειγμα των πολιτικών κινήτρων μετανάστευσης αποτελούν οι Έλληνες που διασκορπίστηκαν σε διάφορα μέρη της γης κατά τη διάρκεια της επτάχρονης στρατιωτικής δικτατορίας στη χώρα. Μετά τον Εμφύλιο του 1947 μετακινήθηκε προς τη Σοβιετική Ένωση και άλλες πρώην ανατολικές χώρες ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων. Σπουδαίο παράδειγμα αποτελεί το μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης προς την Ελλάδα από τα Βαλκάνια μετά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων.

- **Κοινωνικοί παράγοντες**

Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί η αξία της μετανάστευσης ως προϋπόθεση κοινωνικής προκοπής ή ανόδου στον συγκεκριμένο κοινωνικό ιστό μίας "εθνικής" κοινωνίας και τα οφέλη που σε ατομικό επίπεδο συνοδεύουν μία τέτοια ανέλιξη.

- **Ψυχολογικοί παράγοντες**

Πολλές φορές άνθρωποι ωθούνται στη μετανάστευση από τυχοδιωκτισμό ή φιλαποδημία ή τέλος μιμητικά, ακολουθώντας την κρατούσα τάση μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου και τους γνωστούς, φίλους, συγγενείς, ομοπατριους κ.λπ. που προηγήθηκαν.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι σημαντική επίδραση ασκούν οι προσδοκίες από τον τόπο προορισμού, οι οποίες πολλές φορές είναι υπερμεγέθεις λόγω εσφαλμένης (πολύ συχνά σκόπιμης) πληροφόρησης.

Σήμερα, οι περισσότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις συνδέονται με την οικονομική υπανάπτυξη και το φαινόμενο του υπερπληθυσμού που συνδέεται άμεσα και με την όξυνση του προβλήματος της ανεργίας. Σε πολλές περιπτώσεις, βέβαια, κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες υπαγορεύουν τη μετακίνηση του πληθυσμού. Η επικράτηση δικτατορικών καθεστώτων ή η ύπαρξη πολεμικών συγκρούσεων σε κάποια περιοχή επηρεάζουν σημαντικά τις αποφάσεις των ατόμων για τη μετακίνησή τους. (Ταπεινός, 1993)

2.6 Συνέπειες μετανάστευσης

Οι επιπτώσεις της μεταναστευτικής κίνησης ποικίλλουν τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τον αποδέκτη. Έτσι, διακρίνουμε συνέπειες για τον ίδιο το μετανάστη, για τη χώρα υποδοχής και για τη χώρα αποστολής. Στο παρόν κεφάλαιο, εξετάζουμε τις συνέπειες που έχει η μετανάστευση στη χώρα υποδοχής, Ελλάδα, προτείνοντας τη διερεύνηση των επιπτώσεων για το μετανάστη και τη χώρα αποστολής ως αντικείμενο μελέτης μελλοντικών ερευνών.

Ανάλογα με τον τομέα επίδρασης, οι συνέπειες διακρίνονται σε οικονομικές και κοινωνικές-πολιτισμικές.

Οικονομικές επιπτώσεις

Οι κύριες συνέπειες της μαζικής μετανάστευσης προς την Ελλάδα αποκρυσταλλώνονται στον οικονομικό τομέα. Τα βασικά πλεονεκτήματα για την ελληνική οικονομία είναι τα ακόλουθα:

- Οι παράνομοι μετανάστες αποτελούν μία φθηνή εργατική δύναμη η οποία δεν προστατεύεται από την εργατική νομοθεσία αφού λόγω της θέσης τους (μη κατοχή άδειας εργασίας) δεν μπορούν να ζητήσουν την επιβολή της. Το γεγονός αυτό οδηγεί στη μείωση του κόστους παραγωγής στους τομείς που απασχολούνται, στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των σχετικών παραγόμενων προϊόντων και σε μία θετική επίδραση (μείωση) στον πληθωρισμό λόγω της μείωσης του εργατικού κόστους.
- Σημαντική είναι η συμβολή των μεταναστών στην αύξηση της προσφοράς εργασίας και στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π αφού σήμερα υπολογίζεται ότι 0,5 μονάδες του Α.Ε.Π οφείλονται στη συμβολή τους, (Μπαλάσκα, 2008). Οι ξένοι εργάτες λειτουργώντας ως ένας κρυφός παραγωγικός πόρος της οικονομίας, αύξησαν το εργατικό δυναμικό, την προσφορά εργασίας και κατά συνέπεια τον όγκο της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών.
- Οι μετανάστες συνεισφέρουν στην αύξηση της συνολικής κατανάλωσης και επομένως της συνολικής ζήτησης και της συνολικής παραγωγής αφού πέρα από το βασικό σκοπό της αποταμίευσης καταναλώνουν ένα τμήμα του εισοδήματός τους.

- Σημειώνεται ότι, από την στιγμή που επιταχύνθηκε η διαδικασία ένταξης των μεταναστών στην επίσημη αγορά εργασίας και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης οι μετανάστες ενισχύουν οικονομικά το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης της χώρας μας. Υπογραμμίζεται όμως ότι με την επιτάχυνση της διαδικασίας ένταξης των μεταναστών στην επίσημη αγορά εργασίας και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και επειδή το κόστος απασχόλησής τους εξομοιώθηκε με αυτό των εγχώριων κατοίκων άρχισε να παρατηρείται το φαινόμενο της μεταφοράς παραγωγικών μονάδων από την Ελλάδα σε άλλες γειτονικές χώρες με χαμηλό κόστος. Σε αυτή την περίπτωση οι μετανάστες επιστρέφουν στην πατρίδα τους ή μεταφέρονται σε άλλες πιο ανταγωνιστικές (ως προς το κόστος εργασίας) χώρες.

Εκτός, όμως, από τις θετικές επιπτώσεις η μετανάστευση έχει οδηγήσει και σε αρκετά μειονεκτήματα για την οικονομία της χώρας. Ορισμένα εξ αυτών είναι τα παρακάτω:

- Οι «παράνομοι» φθηνοί μετανάστες μειώνουν το κόστος παραγωγής. Η στήριξη όμως συγκεκριμένων κλάδων της ελληνικής οικονομίας στην ξένη, «μαύρη» και φθηνή εργασία οδήγησε στον αποπροσανατολισμό τους από την προσπάθεια αύξησης της ανταγωνιστικότητάς τους μέσω του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού τους και στην επιδίωξη αύξησης της ανταγωνιστικότητάς τους μέσω της μείωσης του εργατικού κόστους (όπως για παράδειγμα στον τομέα της ελληνικής γεωργίας).
- Οι «παράνομοι» αλλοδαποί απασχολούνται στην παραοικονομία και κατά συνέπεια παρατηρείται μεγάλη απώλεια πόρων προς τα ασφαλιστικά ταμεία με δυσμενείς επιπτώσεις στα υφιστάμενα ελλείμματα τους.
- Όσον αφορά στην ανεργία, αναφέρεται ότι η ταχύτατη απορρόφηση των μεταναστών στην αγορά εργασίας υποδηλώνει ότι δημιουργήθηκαν στην χώρα μας τα τελευταία χρόνια αρκετές θέσεις εργασίας για ανειδίκευτο φθινό δυναμικό ενώ στην αντίθετη πλευρά η αύξηση της ανεργίας φανερώνει την αδυναμία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας για άτομα με μόρφωση και εξειδίκευση.
- Λόγω του χαμηλού εργατικού κόστους οι μετανάστες υποκατέστησαν σε αρκετές περιπτώσεις Έλληνες εργαζόμενους αρκετοί από τους οποίους όμως

τοποθετήθηκαν σε νέες θέσεις λόγω της συμβολής των μεταναστών στην αύξηση της συνολικής ζήτησης και της παραγωγής.

- Οι μετανάστες προκαλούν μία αναδιανομή του παραγόμενου πλούτου στην χώρα μας αφού με την δραστηριοποίησή τους το παραγόμενο εισόδημα μεταφέρεται από τους ανειδίκευτους εργάτες που χάνουν την απασχόλησή τους στους επιχειρηματίες που αυξάνουν τα κέρδη τους λόγω μείωσης του εργατικού κόστους, στα πλούσια νοικοκυριά τα οποία αυξάνουν την κατανάλωση και την αποταμίευσή τους και στις χώρες καταγωγής των μεταναστών.

Κοινωνικό-πολιτισμικές επιπτώσεις

Αναφορικά με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία θα λέγαμε ότι όπως όλες οι δυτικές κοινωνίες, έτσι και η χώρα μας δέχεται τα τελευταία χρόνια ένα κύμα μεταναστών από διάφορες εθνοτικές ομάδες. Η μαζική αυτή “διαφορετική παρουσία” αιφνιδιάζει την ελληνική κοινωνία, ίσως δικαιολογημένα, αφού από ομοιογενής γλωσσικά, θρησκευτικά και εθνολογικά μεταβάλλεται σε μια κοινωνία πολυγλωσσική, πολυεθνική και πολυπολιτισμική. Η διαφορετικότητα της εθνοτικής ομάδας, στην οποία, όμως, αποδίδεται συχνά μια υποτιθέμενη κατωτερότητα ή επικινδυνότητα, καταλήγει σε στερεότυπα και προκαταλήψεις, έννοιες ικανές να προαγάγουν τον εθνοκεντρισμό, την ξενοφοβία και το ρατσισμό. Έτσι, η ολοένα πιο έντονη παρουσία των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ξενοφοβικών και ρατσιστικών στάσεων από μεγάλη μερίδα του ελληνικού πληθυσμού. Τα κυριότερα ξενοφοβικά στερεότυπα, αφορούν τον υπερβολικό αριθμό των αλλοδαπών που προκαλεί οικονομικό ανταγωνισμό με τους ημεδαπούς και τους υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας που εμφανίζουν. Τα στερεότυπα αυτά δεν είναι αυθαίρετα, αλλά παρόλα αυτά η καλλιέργειά τους υποβοηθήθηκε από την έλλειψη οργανωμένης διαχείρισης του μεταναστευτικού προβλήματος και από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Το θετικό όμως είναι, πως τα ξενοφοβικά στερεότυπα περιορίζονται αν και δεν αναμένεται να εξαλειφθούν, καθώς οι Έλληνες αποδίδουν μεγάλη σημασία στην έννοια του κράτους, ενώ φαίνεται να συνδέουν την έλευση των μεταναστών με την αρνητική πλευρά της παγκοσμιοποίησης. Στην ελληνική ύπαιθρο, οι εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι οι

κάτοικοι της εμφανίζουν ξενοφοβικές στάσεις σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ό τι οι κάτοικοι των πόλεων. Παρόλα αυτά, η αίσθηση που υπάρχει, είναι πως οι αλλοδαποί έχουν προσαρμοστεί καλύτερα στον αγροτικό χώρο παρά στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ειδικότερα για την εγκληματικότητα των αλλοδαπών, θα πρέπει να πούμε πως τα ποσοστά που δίνονται στη δημοσιότητα από επίσημες κρατικές υπηρεσίες, δείχνουν ότι στο σύνολο των εγκλημάτων εμφανίζουν μειωμένη συμμετοχή αναλογικά με τον πληθυσμό τους στη χώρα. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με συγκεκριμένες κατηγορίες σοβαρών εγκλημάτων όπως οι ανθρωποκτονίες, οι βιασμοί, οι ληστείες, οι κλοπές και το εμπόριο λευκής σαρκός. Τα μεγάλα ποσοστά συμμετοχής που εμφανίζουν, προβληματίζουν. Ο προβληματισμός αυτός γίνεται εντονότερος όσο η κοινωνική ένταξή τους προχωρά και παράλληλα οι δείκτες της εγκληματικότητας που εμφανίζουν, αυξάνονται αντί να μειώνονται. Ωστόσο, παρά τα παραπάνω κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει τη συμβολή των μεταναστών στην αντιμετώπιση του προβλήματος της γήρανσης και στην διατήρηση του θετικού ποσοστού πληθυσμιακής αύξησης, καθώς έχουν αυξηθεί τα ποσοστά των γεννήσεων έναντι αυτών των θανάτων. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1996 για πρώτη φορά στη μεταπολεμική περίοδο οι θάνατοι ξεπέρασαν τις γεννήσεις, ενώ και μέχρι το 2004, οπότε σημειώθηκε αύξηση των γεννήσεων και μείωση των θανάτων με αποτέλεσμα να παρουσιαστεί φυσική αύξηση του πληθυσμού, η εισροή μεταναστών ήταν ο αποκλειστικός λόγος πληθυσμιακής αύξησης. Σημαντική είναι η συμβολή της μετανάστευσης και στην αναζωογόνηση της εγκαταλελειμμένης υπαίθρου της χώρας. Πολλά μικρά χωριά της ελληνικής επαρχίας που έτειναν προς την ερήμωση απέκτησαν εκ νέου ζωή χάρη στους αλλοδαπούς και τις οικογένειες τους που εγκαταστάθηκαν εκεί. Συνεπώς, αυτό που θα λέγαμε αναμφισβήτητα είναι ότι το μεταναστευτικό πρόβλημα είναι αρκετά σύνθετο. Προβλήματα και μάλιστα σοβαρά υπήρξαν όλα αυτά τα χρόνια σε σχέση με τους μετανάστες στη χώρα μας. Εκτός όμως από αυτά θα πρέπει να τεθούν υπό εξέταση και τυχόν άλλα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν προκειμένου να δοθούν άμεσα λύσεις. Το κράτος, παρά την υποβάθμιση του ρόλου του τα τελευταία χρόνια, θα πρέπει να συνεχίσει να αποτελεί τον φορέα που θα φέρει την κύρια ευθύνη για τη ρύθμιση των θεμάτων που αφορούν την είσοδο, την παραμονή και την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, προκειμένου η ενσωμάτωσή τους και η συνύπαρξή τους με τον ελληνικό λαό να καταστεί όσο το δυνατόν πιο ομαλή.

2.7 Μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα

Το Μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα αναφέρεται στη συστηματική παράνομη/παράτυπη είσοδο μεγάλου αριθμού μεταναστών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1990 - 2011. Η πτώση των Σοσιαλιστικών καθεστώτων στην ανατολική Ευρώπη το 1989 δημιούργησε το πρώτο κύμα οικονομικής μετανάστευσης με προορισμό την Ελλάδα (με μετανάστες κυρίως από την Αλβανία, Βουλγαρία και Ρουμανία) διαμέσου των βόρειων συνόρων και στην συνέχεια προστέθηκαν μετανάστες από χώρες της Αφρικής και της Ασίας (Καλοφωλιάς, 2011). Η μετανάστευση αυξήθηκε το διάστημα 2000-2011 και το 2010 εκτιμήθηκε ότι εισήλθαν στην Ελλάδα γύρω στους 128.000 μετανάστες (Ραγκούσης, 2011). Το διάστημα 2000-2011 η μετανάστευση γίνεται κυρίως μέσω της Τουρκίας διαμέσου του Έβρου ποταμού (ή και χερσαίως στο μοναδικό κομμάτι των ελληνοτουρκικών συνόρων μεταξύ Νέας Βύσσης και Καστανιών όπου ο Έβρος διασχίζει την Αδριανούπολη και τα σύνορα δεν οριοθετούνται από αυτόν) και των νησιών του Αιγαίου με σκοπό (συνήθως) την μετάβαση σε κάποια άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνήθως μέσω του λιμανιού της Πάτρας ή της Ηγουμενίτσας (Βούγιας, 2010). Η Ελλάδα το διάστημα 2005 - 2010 χαρακτηρίστηκε ως κύρια-είσοδος μετανάστευσης στην Ευρώπη (συγκεκριμένα χαρακτηρίζεται η Ελλάδα ως "η πύλη της Ευρώπης για παράνομη μετανάστευση" (Becatoros, 2010)) παρότι επιχειρείται μείωση της έλευσης από τις διόδους μέσω μεταναστευτικών φρακτών (Ισπανία), στην Ελλάδα παραμένει το μείζον ζήτημα (Morice, Rodier, 2010). Η Ελληνική κρίση χρέους 2010-2012 δεν έχει μειώσει τον αριθμό των μεταναστών που έρχονται στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί το κύριο δρόμο εισόδου στην Ευρώπη. Το 2010 σύμφωνα με την Frontex, 9 στους 10 μετανάστες που εισήλθαν παράνομα στην Ευρώπη, εισήλθαν μέσω της Ελλάδος. Πολλοί μετανάστες που εισέρχονται στην Ελλάδα, ξαναφεύγουν μετά από χρονικό διάστημα (Euractiv.gr, 2011). Ωστόσο, οι πολιτικές εξελίξεις στην Λιβύη και την Τυνησία το 2011, επανέφεραν την μετανάστευση προς την Ευρώπη μέσω της Ιταλίας (κυρίως μέσω της νήσου Λαμπεντούζα). Η Ιταλία το 2011, μετά τις πολιτικές εξελίξεις στην βόρεια Αφρική, θεωρείται επίσης μιας από τις κύριες πύλες εισόδου μεταναστών προς την Ευρώπη. Το 2011 αυξήθηκε περαιτέρω η μετανάστευση. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την Frontex, τους πρώτους 9 μήνες του 2011 πέρασαν τα σύνορα 112.844 μετανάστες έναντι 76.697 την αντίστοιχη περίοδο του 2010 (Frontex, 2011).

2.8 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα από το 1990 ως σήμερα

Είναι πλέον γνωστό σε ειδικούς και μη ότι η Ελλάδα, όπως και οι γειτονικές της νοτιοευρωπαϊκές χώρες-μέλη της Ε.Ε. (Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία), μετατράπηκε από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών μέσα σε λίγα μόλις χρόνια στα τέλη της δεκαετίας του '80. Η εισροή μεταναστών στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 υπήρξε όντως μαζική και περιλάμβανε μετανάστες ελληνικής καταγωγής, όπως οι Ρωσοπόντιοι παλιννοστούντες και οι Βορειοηπειρώτες, μετανάστες από χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης αλλά και πολίτες χωρών της Ασίας και της Αφρικής. Σε μικρότερο βαθμό εξακολούθησε δε και ο επαναπατρισμός Ελλήνων μεταναστών από τη δυτική Ευρώπη, την Αμερική και την Αυστραλία, καθώς και η μετανάστευση πολιτών αναπτυγμένων χωρών (όπως για παράδειγμα το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και άλλες).

Στην αρχή της δεκαετίας του 1990, η Ελλάδα δεν είχε νομοθετικό πλαίσιο για τον έλεγχο ή τη διαχείριση μεταναστευτικών εισροών. Τα θέματα μετανάστευσης ρυθμίζονταν από το νόμο 4310 του 1929, αναθεωρημένο το 1948, ο οποίος αφορούσε κυρίως θέματα μεταναστευτικών εκροών. Ο πρώτος νόμος που προσπάθησε να ρυθμίσει τα θέματα της μετανάστευσης ήταν ο υπ' αριθμόν 1975 του 1991, ο οποίος απέβλεπε κυρίως στον περιορισμό της μετανάστευσης, στον αυστηρότερο έλεγχο των συνόρων και στην απέλαση – εάν ήταν δυνατό – όλων των παράτυπων μεταναστών από την ελληνική επικράτεια. Ουσιαστικά ο νόμος καθιστούσε σχεδόν ανέφικτη την είσοδο και εγκατάσταση ξένων στη χώρα μας με σκοπό την εργασία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του SOPEMI, 1999, το 1997 διέμεναν νόμιμα στην Ελλάδα 74.500 αλλοδαποί από τους οποίους 6% ήταν Αλβανοί, 8% Βούλγαροι και 17% από την Ρωσική Ομοσπονδία (ακολουθούσαν οι Ρουμάνοι, Αιγύπτιοι, Ουκρανοί και πολίτες της πρώην Γιουγκοσλαβίας με 4% για την κάθε εθνικότητα). Σε αυτά τα στοιχεία περιλαμβάνονται οι ομογενείς, όπως είναι άλλωστε προφανές από το υψηλό ποσοστό των πολιτών της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Στην ίδια περίοδο πολλοί ερευνητές εκτιμούν ότι ζούσαν και εργάζονταν στην Ελλάδα τουλάχιστον 400.000 παράτυποι μετανάστες (Τριανταφυλλίδου, 2005).

Χρειάστηκε περισσότερο από μια πενταετία για να αναγνωρίσει η ελληνική πολιτεία ότι η κατάσταση αυτή δεν μπορούσε ούτε να αλλάξει ούτε να ρυθμιστεί με

μόνο εργαλείο τον αυστηρότερο έλεγχο των συνόρων και τις μαζικές απελάσεις παράτυπων μεταναστών.

Τα προεδρικά διατάγματα 358/1997 και 359/1997 εγκαινίασαν το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης παράτυπων μεταναστών, που έλαβε χώρα την άνοιξη του 1998. Συνολικά 371.641 μετανάστες κατέθεσαν αίτηση για να λάβουν τη λευκή κάρτα (κάρτα διαμονής περιορισμένης διάρκειας, με στόχο το πέρασμα στη δεύτερη φάση της διαδικασίας) με εκείνο το πρόγραμμα. Μόνον 212.860 αλλοδαποί πέρασαν όμως στη δεύτερη φάση του προγράμματος, υποβάλλοντας αίτηση για την πράσινη κάρτα (προσωρινή κάρτα διαμονής, με διάρκεια 1, 2 ή 5 ετών) (Τριανταφυλλίδου, 2005).

Αν και φιλόδοξο στο σχεδιασμό του, το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης είχε πολλές πρακτικές και διοικητικές αδυναμίες στην εφαρμογή του, οι οποίες εμπόδισαν πολλούς από τους μετανάστες να καταθέσουν εμπρόθεσμα τις αιτήσεις τους και να αποκτήσουν τελικά την πράσινη κάρτα. Παρόλα αυτά το πρόγραμμα αυτό συνέβαλλε σημαντικά στην ‘ομαλοποίηση’ του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα. Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν έγιναν η αφετηρία για αρκετές μελέτες των χαρακτηριστικών του μεταναστευτικού πληθυσμού και για μια πρώτη συγκεκριμένη εκτίμηση των μεταναστευτικών ροών και αποθεμάτων.

Το 2001, και πριν ουσιαστικά ολοκληρωθεί το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης, η κυβέρνηση έφερε στη Βουλή το νόμο 2910/2001 με τίτλο ‘*Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις*’. Ο νόμος αυτός είχε ένα διττό στόχο. Αφενός, να προχωρήσει στην πραγματοποίηση ενός δεύτερου προγράμματος νομιμοποίησης για να αντιμετωπίσει βραχυπρόθεσμα το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης στη χώρα. Αφετέρου να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια μεσοπρόθεσμη τουλάχιστον ρύθμιση του φαινομένου, συμπεριλαμβάνοντας στις διατάξεις του τόσο θέματα ελέγχου των συνόρων, όσο και τις προϋποθέσεις για την είσοδο αλλοδαπών στην Ελλάδα με σκοπό την εργασία ή τις σπουδές καθώς τελικά και θέματα πολιτογράφησης αλλοδαπών που κατοικούν στη χώρα (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Περίπου 370.000 μετανάστες υπέβαλλαν τα χαρτιά τους στα πλαίσια του νέου προγράμματος νομιμοποίησης. Αν και η εφαρμογή του προγράμματος είχε σχεδιαστεί αποκεντρωτικά – μέσω των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης – τελικά υπέφερε από σοβαρότατα προβλήματα ανεπαρκούς υποδομής και προετοιμασίας, όπως άλλωστε και το πρώτο πρόγραμμα (Τριανταφυλλίδου, 2005).. Τα αρμόδια

γραφεία παραλαβής και επεξεργασίας των αιτήσεων ήταν ελάχιστα και με ελάχιστους υπαλλήλους σε σχέση με τον όγκο των αιτήσεων – ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας. Ο νόμος αναθεωρήθηκε το 2002, μετά από παρέμβαση μεταξύ άλλων και του Συνηγούρου του Πολίτη, και οι προθεσμίες υποβολής αιτήσεων και δικαιολογητικών επιμηκύνθηκαν. Η ανεπάρκεια των διοικητικών πόρων για την εφαρμογή του προγράμματος συνεχίστηκε παρόλα αυτά, γιατί οι άδειες διαμονής και εργασίας δίνονταν συνήθως για ένα μόνον χρόνο. Λίγο δηλαδή μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας απόκτησης της άδειας, ο μετανάστης καλούνταν να υποβάλλει εκ νέου τα χαρτιά του για την ανανέωση της. Μόνον τον Ιανουάριο του 2004 αποφάσισε η κυβέρνηση να χορηγεί άδειες διαμονής για δύο συνεχή χρόνια (νόμος 3202/2004) ελαφρύνοντας έτσι τον φόρτο εργασίας για την δημόσια διοίκηση και διευκολύνοντας τους μετανάστες (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Ο νόμος 2910/2001 καθόριζε μια περίπλοκη διοικητική διαδικασία για τη χορήγηση άδειας διαμονής με σκοπό την εργασία ή τις σπουδές. Όσον αφορά στην εξαρτημένη εργασία, η ρύθμιση των μεταναστευτικών εισροών βασιζόταν στον προγραμματισμό από τον ΟΑΕΔ των αναγκών της εγχώριας αγοράς εργασίας στο τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους (άρθρο 19). Η διαδικασία που προέβλεπε ο νόμος είναι με συντομία η εξής: «Ο ΟΑΕΔ διαπιστώνει την ανάγκη εργατικών χεριών σε τάδε τομείς σε τάδε περιοχές και αποστέλλει τα σχετικά στοιχεία στις ελληνικές προξενικές αρχές (γραφεία εργασίας που θα συσταθούν εκεί)». Οι εκεί αλλοδαποί εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους με αίτηση τους στις προξενικές αρχές και εγγράφονται σε σχετικούς καταλόγους. Παράλληλα, οι Έλληνες εργοδότες εκδηλώνουν και αυτοί το ενδιαφέρον τους για να προσλάβουν αλλοδαπούς εργαζόμενους με αίτηση τους στη νομαρχία. Ο εργοδότης επιλέγει ονομαστικά από τις καταστάσεις των ενδιαφερομένων που στο μεταξύ έχουν αποστείλει οι προξενικές αρχές. Η νομαρχία υπό ορισμένες προϋποθέσεις εκδίδει και αποστέλλει την άδεια εργασίας για το συγκεκριμένο αλλοδαπό στη χώρα προέλευσης του. Τότε ο αλλοδαπός παίρνει θεώρηση εισόδου (visa) και με την άφιξη του στην Ελλάδα υποβάλλει νέα σειρά δικαιολογητικών για να λάβει την άδεια διαμονής (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Παρόμοια ήταν η διαδικασία για την λήψη άδειας διαμονής με σκοπό τις σπουδές. Το υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων καθόριζε κάθε χρόνο τον αριθμό αλλοδαπών σπουδαστών κατά σχολή και κλάδου που μπορούν να εισέλθουν στην Ελλάδα για σπουδές. Με βάση τη σχετική έκθεση του υπουργείου, οι ενδιαφερόμενοι

έκαναν αίτηση για θεώρηση εισόδου στα κατά τόπους προξενεία και ακολουθούσαν μια διαδικασία παρόμοια με αυτήν που περιγράφηκε πιο πάνω (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Αν και η διαδικασία στις δύο περιπτώσεις διέφερε ως προς τα συγκεκριμένα δικαιολογητικά που οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να προσκομίσουν, η λογική της ήταν ίδια. Είναι προφανές ότι η παραπάνω διαδικασία αν και απόλυτα λογική, στηριζόταν σε μια σειρά διοικητικών πράξεων που είναι χρονοβόρες και πολυδάπανες για όλους (ελληνικό δημόσιο, προξενικές αρχές, Έλληνας εργοδότης και αλλοδαπός εργαζόμενος). Ο νόμος έδινε έμφαση στον νομότυπο χαρακτήρα της διαδικασίας και παραμελούσε την ουσία: τις ανάγκες της εγχώριας αγοράς εργασίας, τη σημασία πλήρωσης κενών θέσεων σε ικανό χρόνο για να διατηρηθεί η βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και τέλος το γεγονός ότι πολλοί από τους μετανάστες, πιεζόμενοι από την ανέχεια ή την πολιτική καταπίεση, θα προσπαθήσουν να μεταναστεύσουν παράνομα (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Αν και η κατάσταση είχε βελτιωθεί σταδιακά από το 2001, η έκδοση αδειών διαμονής εξακολουθούσε να καθυστερεί πολλούς μήνες. Στην πράξη οι αλλοδαποί πολλές φορές λαμβάνουν την άδεια τους αφού η διάρκεια ισχύος της έχει ήδη λήξει. Καταθέτουν δηλαδή την αίτηση για ανανέωση της είτε μόλις τη λάβουν είτε πριν ακόμα την πάρουν στα χέρια τους. Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε αθέλητη παρανομία πολλών αλλοδαπών που επιθυμούν και πληρούν τις προϋποθέσεις νόμιμης διαμονής αφού στην ουσία κυκλοφορούν συνεχώς με μόνο στοιχείο την απόδειξη αίτησης έκδοσης ή ανανέωσης της άδειας διαμονής τους και όχι την ίδια την άδεια διαμονής. Επιπλέον η κατάσταση αυτή αντιβαίνει τους κανόνες της δίκαιης δημόσιας διοίκησης αφού οι αλλοδαποί καταβάλλουν ένα αρκετά υψηλό παράβολο (145 Ευρώ) για την έκδοση/ανανέωση της άδειας τους (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Πολιτικές διαχείρισης της μεταναστευτικής εργασίας όπως αυτή είναι τελείως αναποτελεσματικές στο ελληνικό περιβάλλον. Σε οικονομίες όπως η ελληνική, όπου η απασχόληση μεταναστών γίνεται σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις και νοικοκυριά, η συνάντηση προσφοράς και ζήτησης γίνεται μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα και τις προσωπικές γνωριμίες. Είναι λοιπόν σχεδόν αδύνατο για τους μετανάστες και για τους ενδιαφερόμενους εργοδότες τους να ακολουθήσουν τη νόμιμη διαδικασία. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα άτυπα δίκτυα μεταναστευσης συνεχίζουν τη δράση τους, οι μετανάστες συνεχίζουν να έρχονται

στην Ελλάδα εν πολλοίς παράνομα, αυτοί που μένουν ήδη στη χώρα, συνεχίζουν να ζουν και εργάζονται εδώ με ή χωρίς ανανεωμένες άδειες (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Παράλληλα με την προσπάθεια νομιμοποίησης των μεταναστών το 2001, και τις παραπάνω ρυθμίσεις, η κυβέρνηση εκπόνησε ένα τριετές σχέδιο δράσης για την κοινωνική τους ένταξη (2002-2005) με τη στήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει μέτρα για την ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας, την παροχή περίθαλψης και υγείας και γενικά την εφαρμογή μέτρων για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην ελληνική κοινωνία (http://www.ypergka.gr/index_gr.html).

Στις 23 Αυγούστου 2005 η κυβέρνηση ψήφισε ένα νέο νόμο (ν. 3386/2005 με αριθμό ΦΕΚ Α212), ο οποίος θα ίσχυε από 1/1/2006 που ρυθμίζει θέματα μετανάστευσης και ενσωματώνει στην εθνική έννομη τάξη τις Οδηγίες 2003/86/EK (σχετικά με το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης) και 2003/109/EK (σχετικά με το καθεστώς των επί μακρώς διαμενόντων). Ο νόμος περιλαμβάνει και ένα νέο πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράνομα διαμενόντων αλλοδαπών (άρθρο 91).

Ο νόμος 3386/2005 ρυθμίζει θέματα εισόδου και διαμονής και κοινωνικής ένταξης στη χώρα των υπηκόων τρίτων χωρών. Εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του οι πολίτες της ΕΕ και οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο. Ο νέος νόμος στοχεύει στην ορθολογιστική οργάνωση των αδειών διαμονής και εργασίας των αλλοδαπών για λόγους εργασίας, σπουδών, οικογενειακής επανένωσης καθώς και για ειδικούς λόγους (άρθρο 9). Σύμφωνα με το νέο νόμο η άδεια διαμονής και εργασίας θεσπίζονται σε ένα μόνον έγγραφο: άδεια διαμονής για συγκεκριμένο λόγο (π.χ. για εξαρτημένη εργασία, για ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα, για επενδυτική δραστηριότητα, για σπουδές κλπ). Παραμένει το παράβολο των 150 ευρώ για την έκδοση άδειας διαμονής μονοετούς διάρκειας. Το παράβολο αυτό όμως αυξάνεται σε 300 ευρώ για άδεια διάρκειας δύο ετών και σε 450 ευρώ για άδεια διάρκειας τριών ετών (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Ο νέος νόμος προσπαθεί να εξορθολογήσει το σύστημα μετάκλησης αλλοδαπών εργαζομένων από το εξωτερικό στην Ελλάδα για λόγους εργασίας (άρθρο 14). Το νέο σύστημα στηρίζεται στην εκπόνηση ετήσιας έκθεσης σχετικά με τις ανάγκες της εγχώριας αγοράς εργασίας σε συγκεκριμένους τομείς. Με βάση την έκθεση αυτή καθορίζεται «ο ανώτατος αριθμός αδειών διαμονής για εργασία που χορηγούνται κάθε έτος σε υπηκόους τρίτων χωρών, ανά νομό, ιθαγένεια, είδος και διάρκεια απασχόλησης, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια» (άρθρο 14, σημείο 4).

Η διαδικασία μετάκλησης σύμφωνα με το νέο νόμο είναι παρόμοια με εκείνη του προηγούμενου και αρκετά σύνθετη: η έκθεση διαβιβάζεται στα προξενεία. Εκείνα την αναρτούν, οι ενδιαφερόμενοι αλλοδαποί υποβάλλουν σχετική αίτηση, οι προξενικές αρχές διαβιβάζουν σχετικό ονομαστικό κατάλογο των αιτούντων στην Περιφέρεια. Οι ενδιαφερόμενοι εργοδότες, με βάση τον κατάλογο, καταθέτουν στον δήμο ή κοινότητα τους αίτηση για να προσλάβουν προσωπικό με σύμβαση εξηρημένης εργασίας καταθέτοντας και σχετικές εγγυητικές επιστολές ύψους τριμηνιαίων βασικών αποδοχών ανειδίκευτου εργάτη. Ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας εκδίδει πράξη με την οποία εγκρίνεται η απασχόληση του υπηκόου τρίτης χώρας για παροχή εργασίας στο συγκεκριμένο εργοδότη την οποία διαβιβάζει στην αρμόδια προξενική αρχή. Με βάση αυτή την απόφαση ο εργαζόμενος λαμβάνει θεώρηση εισόδου με σκοπό την παροχή εξηρημένης εργασίας. Αφού έρθει στην Ελλάδα καταθέτει την σχετική αίτηση για τη μετατροπή της θεώρησης εισόδου σε άδεια διαμονής (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

Ο νόμος προσδιορίζει επίσης την άδεια διαμονής για επενδυτική δραστηριότητα (άρθρα 26-27) που αναφέρεται σε άτομα που προτίθενται να επενδύσουν στην Ελλάδα κεφάλαιο τουλάχιστον 300.000 Ευρώ. Ορίζεται ξεχωριστά η άδεια διαμονής για την άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας (άρθρα 24-25) καθώς και το είδος της άδειας διαμονής που χορηγείται σε υπαλλήλους εταιρειών με έδρα σε κράτος μέλος της ΕΕ ή Τρίτη χώρα, οι οποίοι μετακινούνται στην Ελλάδα για περιορισμένο χρονικό διάστημα για να προσφέρουν συγκεκριμένες υπηρεσίες στα πλαίσια της απασχόλησης τους για την εταιρεία τους (άρθρα 18-19, χρονικό όριο το ένα έτος για επιχειρήσεις με έδρα στην ΕΕ ή στον ΕΕΟΧ, και έξι μήνες για επιχειρήσεις εκτός ΕΕ και ΕΕΟΧ). Επίσης ο νόμος προσδιορίζει τους όρους χορήγησης άδειας διαμονής σε μια σειρά άλλων κατηγοριών (όπως αθλητών και προπονητών, πνευματικών δημιουργών, οικονομικά ανεξάρτητων ατόμων, λειτουργούς γνωστών θρησκειών, επιστημονικών ερευνητών κτλ.). Είναι πολύ σημαντικό ότι ο νέος νόμος προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία και περίθαλψη των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (άρθρα 46-52).

Όσον αφορά στις άδειες διαμονής για λόγους σπουδών (άρθρο 28-29) παραμένει ο χρονικός περιορισμός: «συνολική διάρκεια σπουδών προσαυξημένη κατά το μισό συν ένας χρόνος για την εκμάθηση της γλώσσας». Ο νόμος δίνει έμφαση στην ανάπτυξη του κλάδου παροχής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα γιατί αναγνωρίζει όλα τα σχετικά δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα

ανώτερης, ανώτατης και επαγγελματικής εκπαίδευσης. Επίσης δεν θεσπίζει ανώτατο ετήσιο όριο αδειών διαμονής που εκδίδονται για το λόγο αυτό. Θεσπίζεται ακόμα η δυνατότητα των ξένων σπουδαστών στην Ελλάδα να εργαστούν με καθεστώς μερικής απασχόλησης (άρθρο 35).

Τέλος τα άρθρα 65 και 66 εισάγουν ένα Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών με βάση το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους και με σκοπό την επιτυχή ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία με έμφαση στους εξής τομείς: «πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων ιστορίας, πολιτισμού και τρόπου ζωής της ελληνικής κοινωνίας, ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας και ενεργό κοινωνική συμμετοχή» (άρθρο 66, παράγραφος 4).

Ο νόμος ρυθμίζει και τα θέματα ανάκλησης της άδειας διαμονής και διαδικασίας διοικητικής απέλασης (άρθρο 76). Αξίζει να σημειωθεί ότι δυστυχώς ο νέος νόμος διατηρεί (άρθρο 84) την απαγόρευση να παρέχονται υπηρεσίες στους αλλοδαπούς που «αδυνατούν να αποδείξουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα» στη χώρα, από τις ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες, τα ΝΠΔΔ, τους ΟΤΑ, τις επιχειρήσεις κοινής ωφελείας και τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης. Εξαιρούνται της απαγόρευσης μόνον τα νοσοκομεία σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης περίθαλψης και σε περίπτωση παροχής υπηρεσιών σε ανήλικους (Τριανταφυλλίδου, 2005)..

3. ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

3.1 Γενικά

Η περιοχή της Δραπετσώνας βρίσκεται στο Νοτιοδυτικό τμήμα του Λεκανοπεδίου Αττικής και απλώνεται στη βορειοδυτική πλευρά του λιμανιού του Πειραιά, απέναντι από τη νησίδα της Ψυτάλλειας.

Στην βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές εκδοχές για την ονομασία της περιοχής, έχει επικρατήσει όμως αυτή που υποστηρίζει ότι προέρχεται από το ιστορικό όνομα της πόλης, που είναι ΤΡΑΠΕΖΩΝ, και στους παλιούς χάρτες (του 18ου αιώνα και πιο πριν) γραφόταν με λατινικούς χαρακτήρες Trapezon-Τραπετσών. Έτσι έγινε, με παραφθορά του “Τρ” σε “Ντρ” αρχικά και σε “Δρ” κατόπιν, το προπολεμικό «Δραπετσών» και κατόπιν το σημερινό «Δραπετσώνα». Τραπεζών ήταν και το όνομα που έδιναν οι Αρχαίοι σε χώρους όπου εναπόθεταν νεκρούς και επιτάφιας πλάκες (αρχαία νεκροταφεία δηλαδή). Οι πλάκες αυτές ονομάζονταν «Τράπεζες» δίνοντας και το όνομά τους και στις περιοχές όπου βρίσκονταν. (Κοντογεώργου Π., 2010; Ιστορικό αρχείο βιβλιοθήκης Δραπετσώνας).



Εικόνα 3.1: Αεροφωτογραφία περιοχής Δραπετσώνας

3.2 Διοικητική αρχή – Χρονικό

Η Δραπετσώνα αποτέλεσε έναν από τους τελευταίους συνοικισμούς της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά που έγινε αυτόνομος Δήμος. Η καθυστέρηση σύστασης αυτόνομης Κοινότητας ή Δήμου πιθανότατα οφείλεται σε οικονομικούς λόγους. Η σύσταση των υπόλοιπων οικισμών που υπάγονταν στον Πειραιά σε αυτόνομους Δήμους του είχε στερήσει πληθυσμό αλλά και έσοδα. Η παραμονή της Δραπετσώνας και κυρίως της βιομηχανικής της ζώνης απέφερε στο Δήμο Πειραιά μεγάλα χρηματικά ποσά από την είσπραξη των δημοτικών τελών. Ενδεχόμενη απώλεια θα είχε μεγάλο αντίκτυπο στην οικονομική λειτουργία του Δήμου, για αυτό το Δημοτικό Συμβούλιο Πειραιά με ψήφισμά του, το 1951 ζήτησε από την Κυβέρνηση την ανάκληση της απόφασης ανεξαρτητοποίησης του Δήμου Δραπετσώνας (Κυραμαργιού Ελένη, 2011, *Ινστιτούτο Ελληνικών Ερευνών*).

Η σύσταση του αυτόνομου Δήμου καταγράφεται ως η απαρχή μιας διαδικασίας αστικοποίησης, οικιστικής ρύθμισης και ανάπτυξης, εμβάθυνσης των δομών τοπικής αυτοδιοίκησης και ανάπλασης της περιοχής, η οποία οικιστικά είχε διευρυνθεί αρκετά. Πιο συγκεκριμένα η Κοινότητα Δραπετσώνας συστάθηκε στις 3 Μαρτίου 1950 (ΦΕΚ 73Α), μετά από απόσπαση του ομώνυμου οικισμού από τον Δήμο Πειραιώς. Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς καταργήθηκε και συνενώθηκε εκ νέου με τον Δήμο Πειραιώς (ΦΕΚ 187Α/28.8.1950), όμως λίγες ημέρες αργότερα αποσπάστηκε και πάλι σε αυτόνομη Κοινότητα (ΦΕΚ 201Α/7.9.1950), τέλος αναγνωρίστηκε σε Δήμο στις 24 Ιανουαρίου 1951 (ΦΕΚ 27Α). (Κυραμαργιού Ελένη, 2011, *Ινστιτούτο Ελληνικών Ερευνών*).

Σήμερα (από 2011 και ύστερα) η περιοχή της Δραπετσώνας με βάση το σχέδιο Καλλικράτη είναι ενοποιημένος δήμος με το Κερατσίνι και αποτελούν τον Δήμο Κερατσινίου - Δραπετσώνας.

3.3 Η Δραπετσώνα στο χώρο και το χρόνο

3.3.1 Περιγραφή τοπίου

Στην αρχαιότητα η περιοχή ήταν γενικώς έρημη και στην ανατολική της πλευρά, όπου βρίσκεται σήμερα ο ορμίσκος Λιμανάκι, γνωστός παλιότερα με το όνομα “Κρεμμυδαρού”, εκτεινόταν το Θεμιστόκλειο Τείχος που περιέβαλλε τον Πειραιά και το λιμάνι του. Εκεί υπήρχε η Ηετιώνεια Πύλη και δυο οχυροί κυλινδρικοί πύργοι που σώζονται ερείπιά τους.



Εικόνα 3.2: Σωζόμενα ερείπια Ηετιώνειας Πύλης

Η περιοχή της Δραπετσώνας αναφέρεται ότι πρωτοκατοικήθηκε γύρω στο 1830, μάλλον από νησιώτες, και ήταν μια περιοχή αραιοκατοικημένη, με απόκρημνα βραχώδη μέρη (Ιστορικό αρχείο βιβλιοθήκης Δραπετσώνας). Στην άκρη της χερσονήσου, στην Κρεμμυδαρού, υπήρχε μια μικρή νησίδα με φάρο. Στα δυτικά υπήρχε μεσαιωνικού τύπου αναρρωτήριο λοιμωδών νόσων, που καταργήθηκε όταν

έγινε το νοσοκομείο στην Αγία Βαρβάρα. Το 1873 δημιουργήθηκαν στη Δραπετσώνα οι οίκοι ανοχής των Βούρλων, περίπου 200μ. από τον Άγιο Διονύσιο. Οι οίκοι ανοχής λειτούργησαν μέχρι το 1937 και τη θέση τους πήραν φυλακές κυρίως για πολιτικούς κρατούμενους. Οι φυλακές καταργήθηκαν στη δεκαετία του 1970, επί δικτατορίας. Η Δραπετσώνα άρχισε να γίνεται πόλη μετά τον ερχομό των προσφύγων το 1922, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε χιλιάδες ξύλινες παράγκες στην περιοχή γύρω από τον Άγιο Διονύσιο. Η άφιξη των προσφύγων έδωσε ώθηση στη βιομηχανική ανάπτυξη της περιοχής καθώς από τις αρχές του αιώνα οι έρημες ακτές της ακατοίκητης τότε Δραπετσώνας, από τον Άγιο Διονύσιο μέχρι τον όρμο Ηρακλέους, είχαν αρχίσει να καταλαμβάνονται από βαριές βιομηχανίες και λιμενικές εγκαταστάσεις. Στην περιοχή του όρμου της Κρεμμυδαρούς, ή Λιμανάκι, επεκτάθηκαν σιγά-σιγά οι λιμενικές εγκαταστάσεις του Πειραιά κι εδώ βρίσκονταν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι δεξαμενές του ΟΛΠ. Λίγο μακρύτερα, μπροστά στον Άγιο Διονύσιο, βρίσκονταν ως το 1920 τα καρνάγια, τα οποία μεταφέρθηκαν στο Πέραμα. Νοτιοδυτικά της Κρεμμυδαρούς, απλώνεται ο δυτικός λιμενοβραχίονας του Πειραιά που είχε το όνομα του βασιλιά Γεωργίου και λίγο πιο πέρα εκτείνεται η ακτή Βασιλειάδη που οφείλει το όνομά της στο ομώνυμο ναυπηγείο που λειτουργούσε από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στα 1975 η περιοχή διαμορφώθηκε σε σταθμό εξυπηρέτησης εμπορευμάτων που διακινούνταν με εμπορευματοκιβώτια κι εκεί οικοδομήθηκε, το 2006, κτιριακή εγκατάσταση του υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας. Ακόμα δυτικότερα ήταν το περίφημο εργοστάσιο των Λιπασμάτων και η ομώνυμη συνοικία. Το 1999 το εργοστασιακό συγκρότημα έπαυσε οριστικά τη λειτουργία του και το μεγαλύτερο μέρος των εγκαταστάσεών του κατεδαφίστηκε το 2003. Ο πρώτος όρμος μετά τα Λιπάσματα ονομάζεται όρμος Σφαγείων, γιατί εκεί ήταν τα σφαγεία του Πειραιά και ο επόμενος όρμος Δραπετσώνας. Εκεί είχαν μέχρι πρόσφατα τις εγκαταστάσεις τους οι εταιρίες πετρελαιοειδών αρχικά της SHELL κι αργότερα της BP, της MOBIL και το Εργοστάσιο Τσιμέντων ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ. Η αποβιομηχάνιση της περιοχής άφησε πίσω της εκατοντάδες στρέμματα παραθαλάσσιας γης από την Ακτή Βασιλειάδη μέχρι το Λιμένα Ηρακλέους, για την οποία έχουν προταθεί κατά καιρούς ποικίλα σχέδια ανάπλασης.

Στην εικόνα που ακολουθεί φαίνεται η χωροθέτηση των χαρακτηριστικών σημείων που περιγράψαμε παραπάνω.



Εικόνα 3.3: Σχέση χώρων περιοχής Δραπετσώνας

3.3.2 Ιστορική εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά και τη Δραπετσώνα

Η Δραπετσώνα, λόγω της θέσης της, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να διαχωριστεί από το λιμάνι του Πειραιά, το οποίο υπήρξε κατά καιρούς δέκτης χιλιάδων προσφύγων και μεταναστών, “σκορπίζοντάς” τους στις γύρω περιοχές. Ιστορικά διακρίνουμε δύο μεγάλα κύματα έλευσης μεταναστών στον Πειραιά με κυρίαρχο εκείνο των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής.

Το πρώτο μεγάλο μεταναστευτικό κύμα που κινήθηκε προς τον Πειραιά ήρθε το 1867 με την Κρητική επανάσταση. Πολλοί από τους πρόσφυγες που καταφθάνουν θα δουλέψουν στο λιμάνι σαν φορτοεκφορτωτές που φέρνουν τα καράβια από τη Ρωσία, την Τουρκία, τη Ρουμανία, τη Σουηδία. Από τον Αύγουστο ως τον Νοέμβριο του 1867 κυρίως, άρχισαν να φτάνουν μαζικά στον Πειραιά με καράβια ρωσικά, ιταλικά, γαλλικά, με αποτέλεσμα να αποβιβασθούν τότε 23.000 άτομα στο λιμάνι. Ως τις αρχές του 1869 είχαν έρθει στην Ελλάδα 35.000 κρητικοί πρόσφυγες. Όπως αναφέρουν οι εφημερίδες της εποχής, μερικοί πήγαν σε νησιά και στην Πελοπόννησο, αλλά οι πιο πολλοί σταμάτησαν στον Πειραιά και στην Αθήνα. Έτσι το 1867 δημιουργήθηκε στον Πειραιά επιτροπή περίθαλψης προσφύγων. Πολλούς από τους πρόσφυγες προσλάβανε αργότερα σαν εργάτες στο νηματοουργείο που ιδρύθηκε το 1869. Οι περισσότεροι Κρητικοί επιστρέφουν στο νησί τους μετά τη λήξη των ταραχών, ένας αριθμός όμως απ’ αυτούς, γύρω στις 4.000, παραμένει στον Πειραιά. Το 1870 δημιουργούνται πολλές από τις εργατικές γειτονιές – συχνά επώνυμες της προέλευσής των κατοίκων τους. Από την εποχή, στη δεκαετία του 1880, ο Πειραιάς ξεπερνάει πια οριστικά στην οικονομική ζωή της χώρας την Σύρο (και γίνεται το πρώτο ελληνικό λιμάνι) συγκεντρώνονται εδώ όλο και περισσότεροι άνθρωποι, οι οποίοι δουλεύουν περιστασιακά και περιοδικά στο λιμάνι, σε μικρές βιοτεχνίες και σε μικρομάγαζα (Ιστορικό αρχείο βιβλιοθήκης Δραπετσώνας).

Το 1922, το λιμάνι θα γεμίσει περισσότερους από 100000 πρόσφυγες, τα θύματα της μικρασιατικής καταστροφής. Ο Πειραιάς δέχεται το μερίδιο του από την καταστροφή που θα αλλάξει τη δημογραφική όψη της πόλης. Η επίσημη απογραφή του 1928 κατέγραψε την αλλαγή του πληθυσμού: από τους 133.482 κατοίκους του 1920, ο πληθυσμός του Πειραιά φτάνει απότομα 254.584. Τότε χτίζονται στις παρυφές του Πειραιά οι προσφυγικές γειτονιές και δημιουργείται εδώ η μεγαλύτερη εργατούπολη της χώρας. Η περιοχή του παλιού νεκροταφείου γύρω από τον Άγιο

Διονύσιο απαλλοτριώθηκε, για να εγκατασταθούν εκεί οι πρόσφυγες. Η Δραπετσώνα και άλλες περιοχές που βρίσκονταν στα όρια του Πειραιά άρχισαν να πυκνοκατοικούνται και δημιουργείται το πολεοδομικό τοπίο του προσφυγικού Πειραιά (Ιστορικό αρχείο βιβλιοθήκης Δραπετσώνας).

Η έξοδος των ελληνορθόδοξων της Μικράς Ασίας που άρχισε κάτω από τραγικές συνθήκες το Σεπτέμβριο του 1922 ολοκληρώθηκε το 1924/1925. Το γεγονός ουσιαστικά αποτέλεσε την κορύφωση στην εισροή Ελλήνων προσφύγων διαφορετικών προελεύσεων στη χώρα, που είχε αρχίσει ήδη από το 1910 για να επιταχυνθεί αμέσως μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Η ρωσική επανάσταση του 1917 είχε ως αποτέλεσμα την άφιξη μεγάλου αριθμού Ελλήνων από τη νότια Ρωσία κατά το 1917/1918, ενώ ακολούθησε η ανταλλαγή των πληθυσμών με τη Βουλγαρία (1919) (Γεωργακοπούλου Φωτεινή, 2002).

Η είσοδος των Μικρασιατών προσφύγων είναι τέτοιας κλίμακας που ανατρέπει κάθε πληθυσμιακή ισορροπία στη χώρα. Ένα κράτος 5 εκατ. κατοίκων με περιορισμένους φυσικούς πόρους, διχασμένο πολιτικά και οικονομικά κατεστραμμένο, δέχεται ένα κύμα προσφύγων που ο αριθμός τους αγγίζει το 1,5 εκατομμύριο (Pentzopoulos, D., 1962).



Εικόνα 3.4: Πρόσφυγες καταφθάνουν στο λιμάνι του Πειραιά

3.4 Εγκατάσταση μεταναστών στην περιοχή της Δραπετσώνας

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η δημιουργία των διάφορων οικισμών της Δραπετσώνας κυρίως από μετανάστες, άλλοτε καθοδηγούμενοι από την πολιτική της χώρας σε κρίσιμες ιστορικές περιόδους και άλλοτε παροτρυνόμενοι από τις γενικότερες συνθήκες προσφοράς εργασίας στη συγκεκριμένη περιοχή. Στη συνέχεια αναφέρονται κάποια ιστορικά στοιχεία που αφορούν στη σύσταση της περιοχής της Δραπετσώνας, των πρώτων μεταναστευτικών κυμάτων στην περιοχή, την τυπολογία των οικισμών της και την εξέλιξη τους.

3.4.1 Επιλογή περιοχής κατοικίας μεταναστών

Όπως το γενικό ζήτημα της κατανομής του προσφυγικού πληθυσμού στο σύνολο της χώρας δεν είναι τυχαίο, αλλά σχετίζεται με την εσωτερική πολιτική κατάσταση, έτσι και τα κριτήρια χωροθέτησης των προσφυγικών συνοικισμών δεν οφείλονται σε συγκυριακά αίτια, όπως συχνά προβάλλεται, π.χ. φτηνά οικόπεδα στην περιφέρεια, αλλά υπακούν σε μια δισυπόστατη πολιτική. Πρώτον, να απομονωθούν κοινωνικά οι νεοαφιχθέντες πρόσφυγες από τον υπόλοιπο πληθυσμό της πόλης, είτε αυτό γίνεται με το πρόσχημα της ανάγκης διατήρησης «ομοιογενούς κοινωνικού περιβάλλοντος» στους ίδιους τους συνοικισμούς, είτε για λόγους υγιεινής των γηγενών από τις μεταδοτικές επιδημίες που μαστίζουν τους πρόσφυγες. Δεύτερο, να προσφέρουν φτηνή εργατική δύναμη στη βιομηχανία του Πειραιά και της Αθήνας που την ίδια εποχή ενισχύεται με τη χορήγηση δανείων και την αναστολή ορισμένων διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας που προστάτευαν τις γυναίκες και τα παιδιά. Όχι μόνο δηλαδή δεν υπάρχει κράτος πρόνοιας και κρατική στήριξη στην περιοχή, αλλά μάλιστα επιδιώκεται συστηματικά η προώθηση και απομόνωση των προσφύγων στα δυτικά της Αθήνας, εξυπηρετώντας κατά κύριο λόγο τις ανάγκες των βιομηχανιών για παραπάνω εργατικά χέρια.

Ολόκληρη η ιστορία του στεγαστικού ζητήματος αποδεικνύει πως πρόκειται για μια προσπάθεια δέσμευσης της εργατικής τάξης σε ένα χώρο, έτσι ώστε η βιομηχανία ή και το κράτος να τιθασεύσει και να κατευθύνει τη συμπεριφορά της. Ο κύριος στόχος ήταν να περιορισθεί η κινητικότητα της και να αποτραπεί η δημιουργία ενός σημαντικού όγκου βιομηχανικών εργατών επιρρεπών στο να αφήσουν το ένα

αφεντικό για το άλλο ανάλογα με την διάθεση τους. Η κατασκευή κατοικιών για αυτούς αποσκοπούσε και πάλι τον ίδιο σκοπό (Μαρία Βανταλή, 1999). Κυρίως η ιδιοκτησία μιας κατοικίας δημιουργούσε (και δημιουργεί ακόμα) ισχυρούς δεσμούς με μια περιοχή και ένα αίσθημα μονιμότητας, αίσθημα αναγκαίο για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, που είχαν ήδη ζήσει τον ξεριζωμό και αναζητούσαν ένα νέο μέρος για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους. Έτσι η Δραπετσώνα, προσφέροντας και εργασία και μόνιμη κατοικία, κατάφερε να προσελκύσει και να κρατήσει τους κατοίκους της.

Η σχέση μεταξύ προσφυγικών οικισμών και βιομηχανίας είναι άμεση σε ότι αφορά τον Πειραιά και τη γύρω του περιοχή, όπου συγκεντρώνεται το μισό περίπου των προσφύγων της πρωτεύουσας.

3.4.2 Ιστορία των οικισμών της Δραπετσώνας (19ος - 20ός αι.)

Μέσα από σχετική βιβλιογραφία έχουν εντοπιστεί τεκμήρια για τη συγκρότηση των βιομηχανιών, εργοστασίων και οικισμών στην περιοχή της Δραπετσώνας και την ιστορική εξέλιξη αυτών.

Στη Δραπετσώνα, στο δυτικό άκρο του Πειραιά, στα τέλη του 19ου αιώνα, στεγάζονταν μεγάλες βιομηχανίες, βιοτεχνίες, τα σφαγεία, η πυριτιδαποθήκη, το νεκροταφείο, οι οίκοι ανοχής, και ελάχιστοι μόνιμοι κάτοικοι. Πιο αναλυτικά το 1880 εγκαταστάθηκε το ατμοκίνητο σαπωνοποιείο των αδελφών Ζαβογιάννη, ακολούθησε το ελαιουργείο-σαπωνοποιείο του Γ. Σαραϊντάρη και το 1904 το βυρσοδεψείο Μιχαλινού. Την ίδια περίοδο ολοκληρώθηκε η κατασκευή του σιδηροδρομικού σταθμού της γραμμής Πειραιώς-Λαρίσης στον Άγιο Διονύσιο και μεταφέρθηκε το μηχανουργείο Βασιλειάδη στον λιμενοβραχίονα Κράκαρη, λόγω της επέκτασης του λιμανιού. Στον διπλανό όρμο Φωρών άρχισε να λειτουργεί το αγγειοπλαστείο-τσιμεντοποιείο Ζαβογιάννη-Ζαμάνη και Σία ενώ πλάι σε αυτές τις μονάδες, το 1909, ξεκίνησε η κατασκευή του εργοστασίου της Ανώνυμης Ελληνικής Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (Α.Ε.Ε.Χ.Π.Α.). Επιπλέον το 1913 ολοκληρώθηκαν οι μόνιμες δεξαμενές ελλιμενισμού των πλοίων (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

Πλάι στο εργοστάσιο της Α.Ε.Ε.Χ.Π.Α., στη βόρεια πλευρά του, στην επίπεδη περιοχή, πάνω από τον όρμο των Σφαγείων ξεκίνησε μετά το 1910 το χτίσιμο του συνοικισμού στον οποίο θα διέμεναν οι υπάλληλοι, το εξειδικευμένο κυρίως προσωπικό της εταιρείας καθώς και κάποιοι από τους εργάτες. Η αρχική χωρητικότητα ήταν 325 άτομα και οι ένοικοι πλήρωναν αρχικά κάποιο μικρό ενοίκιο. Στη συνέχεια η διαμονή ήταν δωρεάν ενώ όταν μεταπολεμικά ο συνοικισμός δεν επαρκούσε η Εταιρεία έδινε επίδομα ενοικίου στο προσωπικό της. Το είδος του σπιτιού εξαρτιόταν από την θέση του υπαλλήλου-εργάτη στην επιχείρηση (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

Ο βασικός πυρήνας του συνοικισμού, που περιλάμβανε 36 κτίρια κατοικιών, δημιουργήθηκε την περίοδο 1913-1918 καθώς και το σχολείο και το γυμναστήριο. Στη συνέχεια και μέχρι το 1935 ανεγέρθηκαν κάποια ακόμη οικήματα. Ανάμεσα στις μονάδες παραγωγής και τις κατοικίες παρεμβαλλόταν μια κενή έκταση και το συγκρότημα των σφαγείων. Η περιοχή των κατοικιών χωριζόταν από το εργοστάσιο με δρόμο, ο οποίος ένωνε τη Δραπετσώνα με την ακτή του όρμου Σφαγείων.

Το σχολείο κατασκευάστηκε την περίοδο 1923-1925 και βρισκόταν στη βορειοδυτική γωνία του οικοπέδου. Ο συνοικισμός κατεδαφίστηκε σταδιακά τη δεκαετία του 1960 (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

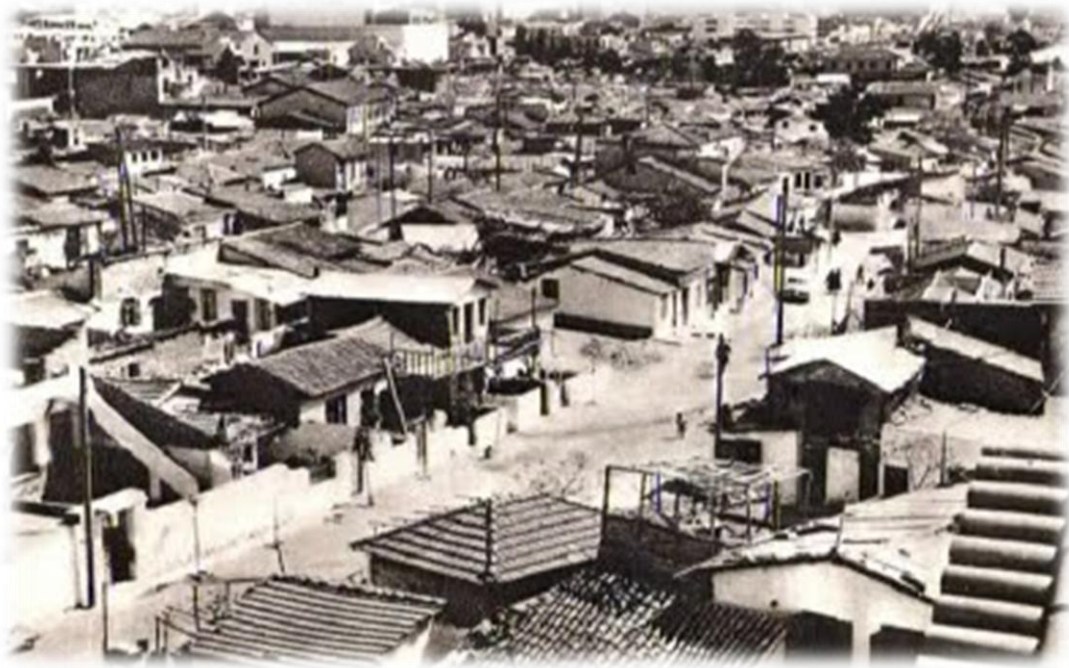


Εικόνα 3.5: Εγκαταλελειμμένο Εργοστάσιο Λιπασμάτων

Περιμετρικά του εργοστασίου της Α.Ε.Ε.Χ.Π.Α. αλλά και των υπολοίπων βιομηχανικών μονάδων της περιοχής εγκαταστάθηκαν σε πρόχειρα παραπήγματα αλλά και σε πιο μόνιμες κατασκευές πλήθος προσφύγων καθώς επίσης και εσωτερικοί μετανάστες στη μεταπολεμική περίοδο. Τα παραπήγματα της γειτονιάς του Ταμπάκιου (από την ομώνυμη επιχείρηση) γκρεμίστηκαν μετά την μεταπολίτευση και οι κάτοικοί τους εγκαταστάθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1980 στις εργατικές πολυκατοικίες των οδών Αριστοτέλους και Καπετανίδου ή στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στις αντίστοιχες πολυκατοικίες της 25ης Μαρτίου (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

Οι οίκοι ανοχής των Βούρλων και ο αρχικός πυρήνας της γειτονιάς της Κρεμμυδαρούς προηγήθηκαν της άφιξης των προσφύγων. Εκεί βρισκόταν ο κύριος όγκος του κατοίκων αλλά και των καταστημάτων (καπηλειά, τεκέδες) όπου συγκεντρωνόταν το κοινωνικό περιθώριο του Πειραιά. Στα Βούρλα και γύρω από τον Άγιο Διονύση από το 1873 λειτούργησαν αρκετοί οίκοι ανοχής. Με τη Μικρασιατική καταστροφή μεγάλος αριθμός προσφύγων εγκαταστάθηκε σε ξύλινες παράγκες στη γύρω περιοχή. Οι περισσότερες διατηρήθηκαν μέχρι το 1968, όταν άρχισε η ανοικοδόμηση των προσφυγικών κατοικιών. Για τους κατοίκους πριν το 1922 δεν έχουμε στοιχεία. Δεν καταγράφονται στην απογραφή, στα πρακτικά του Δ.Σ. Πειραιά, ενώ λίγα αποσπασματικά στοιχεία υπάρχουν στο τύπο, που σχετίζονται κυρίως με την εγκληματικότητα. Πέρα όμως από το «κοινωνικό περιθώριο» των Βούρλων και των τεκέδων πιθανότατα θα υπάρχουν και εργάτες στα εργοστάσια, ή μετανάστες από τα νησιά. Το δημοτολόγιο του Πειραιά είναι ίσως η μοναδική πηγή για το θέμα αυτό (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

Το σημείο τομής της ιστορίας της Δραπετσώνας είναι μια τομή της εθνικής ιστορίας. Η Μικρασιατική καταστροφή αποτελεί την αφετηρία της οικιστικής συγκρότησης εξαιτίας της προσφυγικής εγκατάστασης. Μετά την Μικρασιατική καταστροφή ο ήδη κατοικημένος χώρος γεμίζει με σκηνές, παραπήγματα και παράγκες, με αποτέλεσμα τη διόγκωση του οικιστικού πυρήνα. Οι γειτονιές της Κρεμμυδαρούς (από την ομώνυμη οδό) του Αγίου Φανουρίου (από την εκκλησία), το Καστράκι (πλάι στο αρχαιολογικό χώρο, βόρεια από τις μόνιμες δεξαμενές ελλιμενισμού των πλοίων) αλλά και τα παραπήγματα πλάι στον σταθμό Λαρίσης συνθέτουν το κύριο οικιστικό πλέγμα της Δραπετσώνας και βρίσκονται γύρω από την εκκλησία του Αγίου Διονυσίου (η πρώτη εκκλησία της περιοχής, χτίστηκε γύρω στα 1805) (Κυραμαργιού Ελένη, 2011; Γεωργακοπούλου Φωτεινή, 2002).



Εικόνα 3.6: Παραγκούπολη Δραπετσώνας

Στην περιοχή του Αγίου Διονυσίου όπου βρισκόταν και το παλαιό νεκροταφείο πλάι στην εκκλησία είχαν εγκατασταθεί ήδη από το 1914 πρόσφυγες από τη Ραιδεστό, αρχικά σε σκηνές και στη συνέχεια σε αυτοσχέδια παραπήγματα. Οι πρόσφυγες από την Καππαδοκία είχαν εγκατασταθεί μπροστά από τα Βούρλα. Οι οίκοι ανοχής λειτούργησαν μέχρι το 1937. Μετά εκεί έγιναν φυλακές κυρίως για πολιτικούς κρατούμενους. Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στην περιοχή της Ανάστασης, ενώ στη συνέχεια το 1939 εγκαταστάθηκαν στις 4 πολυκατοικίες που χτίστηκαν κοντά στην εκκλησία του Αγίου Διονυσίου, την περίοδο 1935-1938 και αποτελούνταν από 132 διαμερίσματα (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

Μέσα στις γειτονιές της Δραπετσώνας που ενοποιήθηκαν κατά κάποιο τρόπο δημιουργήθηκαν μια σειρά από επιμέρους συνοικίες τα Χιώτικα, τα Αμερικάνικα και τα Γαλλικά. Τα χιώτικα ήταν η συνοικία ανάμεσα στα Βούρλα και στην οδό Κρεμμυδαρού. Τα «Γαλλικά» είναι η συνοικία που οριοθετείται από τις οδούς Ελ. Βενιζέλου (ανατολικά), 25ης Μαρτίου (δυτικά), και Ν. Καζαντζάκη (βόρεια) και δημιουργήθηκε το 1924, μετά από παραχώρηση του ΟΛΠ, για να εγκατασταθούν οι υπάλληλοι της γαλλικής εταιρείας «Ερσάν και Σία», η οποία μέχρι το 1934 έκανε εργασίες εκβραχισμού του λιμανιού. Στην επίπεδη λοιπόν περιοχή του λόφου του Κανθάρου δημιουργήθηκαν ξύλινα σπίτια με κεραμίδια, στα οποία μετά την αποχώρηση των γάλλων εγκαταστάθηκαν υπάλληλοι του ΟΛΠ. Τα «Αμερικάνικα»

με τη σειρά τους ήταν τα πρόχειρα ξύλινα δωμάτια που δημιούργησε ο Αμερικάνικος Ερυθρός Σταυρός στην περιοχή του Αγίου Φανουρίου για τους πρόσφυγες (Κυραμαργιού Ελένη, 2011).

Στο Βορειοανατολικό τμήμα του μετέπειτα Δήμου Δραπετσώνας δημιουργήθηκε ο συνοικισμός της Ανάληψης (από την ομώνυμη εκκλησία), στον οποίο εγκαταστάθηκαν Πόντιοι πρόσφυγες οι οποίοι και δημιούργησαν την εκκλησία. Ο συνοικισμός αυτός συνορεύει με αυτό την Ανάστασης όπου όμως ανήκει στο δήμο Κερατσινίου. Στην απογραφή του 1928 η Δραπετσώνα έχει 17.652 κατοίκους, η συντριπτική πλειονότητα είναι πρόσφυγες από τον Πόντο, την Μάκρη, την Καππαδοκία, την Κιλικία και τη Σμύρνη. Σύμφωνα με πηγές από εφημερίδα της εποχής στη Δραπετσώνα και στα Λιπάσματα ζούσαν 6. 745 Αρμένιοι.

Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), υπογραμμίζοντας τη σύνδεση μεταξύ των συνθηκών στέγασης των προσφύγων και της εκδήλωσης ασθενειών όπως η φυματίωση αλλά και η ελονοσία ιδρύει την Υγειονομική της Υπηρεσία το 1925 και με τη συνδρομή της ΚΤΕ κατασκευάζει στους συνοικισμούς της μικρές μονάδες ιατρικής περίθαλψης (Γεωργακοπούλου Φωτεινή, 2002).

Το 1968 αρχίζει η ανέγερση μεγάλων οικοδομικών συγκροτημάτων εργατικών κατοικιών για τη στέγαση αυτών, όπου και δύο χρόνια μετά ο τότε δήμαρχος του Πειραιά Αριστείδης Σκυλίτσης απομάκρυνε και τις τελευταίες παράγκες από την περιοχή δυτικά του λιμένα απελευθερώνοντας τον αρχαιολογικό χώρο της Ηετιωνείας.



Εικόνα 3.7: Συγκρότημα εργατικών κατοικιών

3.4.3 Οι πρώτες προσφυγικές κατοικίες (1923-1930)

Σχεδόν το σύνολο των κατοικιών που κατασκευάστηκε είχε χαρακτήρα προσωρινού καταλύματος: ήταν ξύλινες παράγκες, εκτεθειμένες στο έλεος των καιρικών συνθηκών λόγω της κακής κατασκευής και συντήρησης. Γρήγορα όμως πέρασαν στη κατασκευή «στερεότυπων» προτύπων, για την κατασκευή των οποίων απασχολήθηκαν πρόσφυγες σε ποσοστό 90% (Morgenthau, H., 1994).

Αμέσως κινητοποιούνται δημόσιοι φορείς και οργανισμοί όπως το υπουργείο Υγιεινής, Προνοίας και Αντιλήψεως, το υπουργείο Γεωργίας, το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων (ΤΠΠ), η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ) και η Εθνική Τράπεζα Ελλάδος (ΕΤΕ). Σημαντικό ρόλο στην αποκατάσταση των προσφύγων παίζουν επίσης η ιδιωτική πρωτοβουλία καθώς και ξένες φιλανθρωπικές οργανώσεις (Γεωργακοπούλου Φωτεινή, 2002).

Ωστόσο οι πραγματοποιημένες κατοικίες δεν επαρκούν σε καμία περίπτωση και έτσι το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων αυτοστεγάζεται. Ανάμεσά τους είναι πολύ

λίγοι εκείνοι που είναι σε θέση να ξεφύγουν από τη λύση της πρόχειρης κατασκευής ανοικιάζοντας ή, ακόμη περισσότερο, αναλαμβάνοντας οι ίδιοι την οικοδόμηση των κατοικιών τους. Στους τελευταίους παρέχονται οικόπεδα και δάνεια ενώ το κράτος αναλαμβάνει τα έργα υποδομής (Γεωργακοπούλου Φωτεινή, 2002).

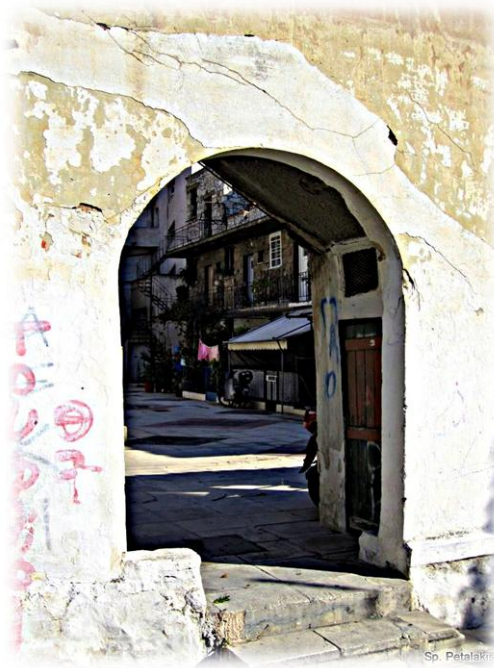
Η συντριπτική πλειονότητα των προσφύγων πάντως στεγάζεται πρόχειρα σε άθλιες παράγκες που σε μεγάλο ποσοστό θα παραμείνουν ως και τις αρχές της δεκαετίας του '70, παρά τον «προσωρινό» χαρακτήρα τους (Μανρογορδάτος, G., 1983). Παραγκουπόλεις δημιουργούνται κοντά στις «οργανωμένες» προσφυγικές περιοχές, στις παρυφές της πόλης αλλά και όπου υπάρχει ελεύθερος χώρος, συχνά σε μέρη εντελώς ακατάλληλα.

Στα Τεχνικά Χρονικά του 1936-76 παρουσιάζονται οι «πολυκατοικίες» στη Δραπετσώνα. Συνολικά σε Αθήνα και Πειραιά κατασκευάστηκαν 2.218 κατοικίες και 1.057 κατοικίες-διαμερίσματα σε πολυκατοικίες για τη στέγαση προσφύγων.

Τόσο οι πολυκατοικίες της πρώτης περιόδου 1933-1936. όσο και της περιόδου 1936-1939 (συγκροτήματα στους Αγίους Αναργύρους Πειραιά, στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη, στην Καισαριανή και στο Δουργούτι), παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά, διατάσσονται αρκετές φορές σε σχήμα Π ή Γ, ακολουθώντας «ένα υποτυπώδες πολεοδομικό σχέδιο βασισμένο στο ιπποδάμειο σύστημα» (Μαρμαράς, Ε., 1997).



Εικόνα 3.8: Συγκρότημα κατοικιών σχήματος Π (κοινή αυλή).



Εικόνα 3.9: Είσοδος συγκροτήματος κατοικιών σχήματος Π

Καθώς με τον καιρό η πόλη εξαπλώθηκε, τα συγκροτήματα των προσφυγικών συνοικισμών, «γερνώντας άσχημα» χωρίς καμία συντήρηση, χωνεύτηκαν από την οικοδομημένη συνεχή μητροπολιτική περιοχή χωρίς να πάψουν ωστόσο να συνιστούν ανεξάρτητα στοιχεία. Τουλάχιστον ως της αρχές της δεκαετίας του '70 η ζωή της «γειτονιάς», σε πολλούς προσφυγικούς συνοικισμούς, καθόριζε την καθημερινότητα και συνιστούσε σημαντικό παράγοντα κοινωνικής οργάνωσης, την ίδια εποχή που στην υπόλοιπη Αθήνα σιγά σιγά χανόταν. (Hirschon, P., 1989)

3.5 Οι μεταβολές της περιοχής της Δραπετσώνας

Με το πέρασμα των χρόνων παρατηρήθηκαν μεταβολές ως προς τα κοινωνικά και πολεοδομικά, κυρίως, χαρακτηριστικά της Δραπετσώνας.

Αρχικά η πολεοδομική συγκρότηση ήταν δαιδαλώδης ιστός από στενά δρομάκια, όπου αναπτύσσονταν οι κατοικίες (είτε εξαθλιωμένες προσφυγικές κατοικίες ελαχίστου μεγέθους, είτε αυθαίρετα του '50) (Σαρηγιάννης Γ., 2008).

Αργότερα επήλθε η μετατροπή της εργατικής γειτονιάς σε μικροαστική περιοχή, και αυτό έγινε με δύο τρόπους, με εσωτερική μεταλλαγή της κοινωνικής και

οικονομικής κατάστασης των κατοίκων, αλλά και βίαια από το ίδιο το αστικό κράτος (Σαρηγιάννης Γ., 2008).

Παλιές περιοχές αυθαιρέτων εντάσσονται στο «Σχέδιο Πόλης», και οι παράγκες και τα προχειροφτιαγμένα σπίτια μπορούν πια να οικοδομηθούν νόμιμα, και μάλιστα και με απλόχερους όρους δόμησης οι οποίοι κατά διαστήματα γίνονταν ακόμη πιο πλούσιοι, της με τον ΑΝ 395/68 αλλά και χωρίς αυτόν όπου οι πιέσεις των ιδιοκτητών και των κατασκευαστών ήταν πάντα η αύξηση του συντελεστή δόμησης.

Οι λαϊκές γειτονιές των προσφυγικών και των αυθαιρέτων του '50, πολυκατοικιοποιούνται σε μικρές ή μεγαλύτερες μονάδες. Η ευτελής και χωρίς ανέσεις και χώρο κατοικίας λαϊκή γειτονιά, όπου της επικρατούσαν ανθρώπινες συνθήκες στην πολεοδομική κλίμακα, μετατράπηκε ξαφνικά σε ένα συνωστισμό από πολυκατοικίες (Σαρηγιάννης Γ., 2008).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ραγδαία οικοδομική ανάπλαση, κυρίως με το σύστημα των «αντιπαροχών» που έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό την εικόνα της περιοχής και έχει προσελκύσει νέους κατοίκους. Η Δημοτική Ενότητα αποτελεί κέντρο πολλών βιοτεχνιών, χονδρικού και λιανικού εμπορίου και υπηρεσιών. Η εικόνα της έχει βελτιωθεί αρκετά σε σχέση με το παρελθόν, με την ύπαρξη πάρκων και χώρων πρασίνου.



Εικόνα 3.10: Νεόδμητες πολυκατοικίες στη Δραπετσώνα

3.6 Οι προσφυγικές κατοικίες του σήμερα

Μέσα στον εκσυγχρονισμένο αστικό ιστό παρατηρούμε μια εικόνα που θυμίζει τον ιστορικό προσφυγικό χαρακτήρα της περιοχής. Πρόκειται για τις προσφυγικές πολυκατοικίες που βρίσκονται επί των οδών Σωκράτους, Ψαρών και Μάρκου Μπότσαρη, πλησίον της εκκλησίας του Αγίου Διονυσίου. Οι τέσσερις αυτές πολυκατοικίες οικοδομήθηκαν την περίοδο 1935 – 1938 και ανήκουν στην τρίτη γενιά προσφυγικών κατοικιών. Διαθέτουν στο σύνολο 132 διαμερίσματα σε τρεις ορόφους και ημιυπόγειο.

Παρατηρώντας κανείς τους εξώστες και τα παράθυρα, εναλλάσσονται η εγκατάλειψη αλλά και οι ενδείξεις πως άνθρωποι κατοικούν ακόμη στις προσφυγικές αυτές πολυκατοικίες. Πολλά από τα διαμερίσματα ενοικιάζονται ή/και “καταλαμβάνονται” παρανόμως από μετανάστες, νόμιμους ή λαθραίους. Οικοδομήματα, λοιπόν, που δημιουργήθηκαν κάποτε για να στεγάσουν κατατρεγμένους πρόσφυγες, σήμερα αποτελούν “στέγη” άλλων κατατρεγμένων ανθρώπων, διαφορετικών εθνικοτήτων.



Εικόνα 3.11: Προσφυγικές κατοικίες

3.7 Σχέδια ανάπτυξης- Ανάπλαση

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν σήμερα τα αποβιομηχανοποιημένα ανεκμετάλλευτα εκατοντάδες στρέμματα παραθαλάσσιας γης από την ακτή Βασιλειάδη μέχρι το λιμένα Ηρακλέους, για τα οποία έχουν τεθεί ποικίλες προτάσεις ανάπλασης κάθε μία από τις οποίες μπορεί να αλλάξει ολοσχερώς τη φυσιογνωμία της περιοχής.

Ένα από τα πιο πρόσφατα σχέδια ανάπλασης εκπονείται από τη Νομαρχία Πειραιά για τη μετατροπή της περιοχής σε μητροπολιτικό πάρκο. Κεντρική ιδέα της μελέτης αυτής είναι η ανάπτυξη προς τα επάνω προκειμένου να υπάρχει περισσότερος χώρος για πράσινο, αλλά προβλέπεται και έντονο επενδυτικό ενδιαφέρον για τη λιμενοβιομηχανική ζώνη της Δραπετσώνας και του Κερατσινίου (Κοντογεώργου, 2010). Βασικός άξονας της μελέτης είναι η κατασκευή 2 έως 4 ουρανοξυστών 22 έως 34 ορόφων- συνολικού ύψους από 77 έως 119 μέτρων. Η ιδέα για τους ουρανοξύστες προήλθε από τα Docklands του Λονδίνου, το Dubai και το Τόκιο. Επιπλέον προγραμματίζονται η κατασκευή δυο υπερσύγχρονων μαρίνων στους όρμους της Δραπετσώνας και των Σφαγείων, για τον ελλιμενισμό γιοτ και υψηλού επιπέδου ψυχαγωγικές και ναυταθλητικές δραστηριότητες, η κατασκευή διεθνούς συνεδριακού κέντρου, περιοχών κατοικίας αλλά και ζώνες αναψυχής και τουρισμού, με ξενοδοχεία, καταστήματα, εστιατόρια, μουσεία και χώρους στάθμευσης.



Εικόνα 3.12: Σχέδιο δημιουργίας Μητροπολιτικού Πάρκου

Ένα επίσης πρόσφατο σχέδιο ανάπλασης της περιοχής είναι η κατασκευή πίστας αγώνων ταχύτητας (Formula1), με στόχο την ολοκλήρωση του μέχρι το 2015. Το σχέδιο κατασκευής της πίστας, όπως παρουσιάστηκε το 2011 από την ιδιωτική εταιρία ΔΙΕΛΠΣ υιοθετήθηκε από τον δήμο Δραπετσώνας – Κερατσινίου, υποστηρίζεται από την ΕΛΠΑ, τράβηξε το ενδιαφέρον διεθνών φορέων, ενώ θετικός στη δημιουργία του είναι και ο ΟΛΠ. Το σχέδιο περιλαμβάνει δύο ξενοδοχεία, την κατασκευή μαρίνας για σκάφη, μουσείο ελληνικής μυθολογίας, εμπορικά καταστήματα αλλά και χώρο για υδροπλάνα.



Εικόνα 3.13: Προβλεπόμενη πίστα αγώνων ταχύτητας (Formula 1)

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Γενικά

Έχοντας προσδιορίσει το αντικείμενο μελέτης και κάνοντας την αρχική υπόθεση εργασίας, ότι δηλαδή η ενσωμάτωση των μεταναστών αποτελεί συνάρτηση τόσο της νοοτροπίας των ιδίων όσο και των συνθηκών υποδοχής τους από το νέο τόπο, επιλέξαμε την ερευνητική μέθοδο που θα μας επέτρεπε τον έλεγχο της υπόθεσης.

4.2 Κατηγορίες ερευνητικών μεθόδων

Είναι γνωστό ότι γενικά υπάρχουν δύο βασικές κατηγορίες ερευνητικών μεθόδων στις κοινωνικές επιστήμες: οι ποιοτικές και οι ποσοτικές (Kvale, 1996). Η **ποιοτική** έρευνα χαρακτηρίζεται από τη συλλογή και την ανάλυση πληροφοριών από το ίδιο το πεδίο ή το αντικείμενο διερεύνησης αξιοποιώντας παράπλευρους ελέγχους (όπως π.χ. κριτικές ή σχετική βιβλιογραφία) προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα (Birn, 2004). Εμφανίζεται στη βιβλιογραφία και ως επεξηγηματική – ερμηνευτική ή και νατουραλιστική, με την έννοια ότι αντλεί το πραγματολογικό υλικό της σε φυσικά πλαίσια. Στην αντίπερα όχθη, η **ποσοτική** έρευνα περιλαμβάνει τεχνικές που ως στόχο έχουν να παρέχουν αριθμητικές εκτιμήσεις μέσω της στατιστικής ανάλυσης (Malhotra N. K. and Birks D. F., 2007). Συχνά περιγράφεται με τον όρο «θετικιστική», καθώς η συζήτηση για τη μέθοδο κατ' ανάγκη εκβάλλει στη συζήτηση για το εννοιολογικό πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών και για τον τρόπο προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας (Ιωσηφίδης, 2003).

Συγκρίνοντας τις δυο μεθόδους παρατηρούμε διαφορές ως προς τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των δεδομένων, κριτήρια που συνδέονται άμεσα με τη λογική της κάθε έρευνας. Για παράδειγμα, κριτήρια όπως η εγκυρότητα και η αξιοπιστία, τα οποία χρησιμοποιούνται στην ποσοτική έρευνα, δεν είναι κατάλληλα για την αξιολόγηση των δεδομένων της ποιοτικής μεθόδου παρά μόνον αν η σχετική έρευνα υιοθετεί την “ρεαλιστική προσέγγιση (Madill, Jordan, και Shirley, 2000).

Ως προς τις τεχνικές ή τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στις δύο κατηγορίες μεθόδων παρατηρούμε τα εξής:

Οι ποιοτικές μέθοδοι περιλαμβάνουν παρατήρηση στο φυσικό περιβάλλον αυτού που είναι υπό διερεύνηση (άτομα, φαινόμενα, έννοιες, αντιλήψεις, κ.λπ.) και προσπαθούν να κατανοήσουν το νόημα της εμπειρίας του ατόμου και το πώς τα επιμέρους στοιχεία αλληλεπιδρούν για να σχηματίσουν τη συνολική εικόνα της πραγματικότητας ή του φαινομένου που εξετάζεται. Έτσι, το “δείγμα” στην ποιοτική έρευνα αποτελεί σκόπιμη επιλογή του ερευνητή και είναι συνήθως μικρό σε αριθμό. Ο ερευνητικός σχεδιασμός είναι ευέλικτος και είναι δυνατόν να αλλάξει στην πορεία. Η ανάλυση των δεδομένων περιλαμβάνει περιγραφικές και ερμηνευτικές μεθόδους. Η ερευνητική κατεύθυνση της υπόθεσης δεν είναι προκαθορισμένη αλλά προκύπτει μέσα από την ερευνητική διαδικασία. Η πορεία εξαγωγής συμπερασμάτων είναι επαγωγική, το οποίο σημαίνει ότι από συγκεκριμένες παρατηρήσεις καταλήγουμε σε ένα γενικό συμπέρασμα ή νέα υπόθεση αλλά όχι κατ' ανάγκη σε καθολικό νόμο. Τέλος, ο ερευνητής αποτελεί ο ίδιος το πρωταρχικό εργαλείο στην ποιοτική έρευνα, αλληλεπιδρώντας με το περιβάλλον της και επηρεάζοντάς την άμεσα με την ευαισθησία και τις αντιλήψεις του (Thomas and Nelson, 1996).

Αντίθετα, οι ποσοτικές μέθοδοι έρευνας περιλαμβάνουν ακριβείς μετρήσεις, αυστηρό έλεγχο των μεταβλητών και στατιστικές αναλύσεις. Επικεντρώνονται στην ανάλυση ενός φαινομένου, απομονώνοντας κι εξετάζοντας τα επιμέρους στοιχεία του, τα οποία εκφράζονται με μαθηματικό τρόπο (δείκτες). Το δείγμα είναι, κατά κανόνα, τυχαία επιλεγμένο και μεγάλο σε αριθμό, επιδιώκοντας όσο το δυνατόν περισσότερη αντιπροσωπευτικότητα. Κατά την ποσοτική έρευνα ξεκινούμε πάντα με μία υπόθεση, η οποία ενισχύεται ή απορρίπτεται. Η πορεία εξαγωγής συμπερασμάτων είναι αναγωγική, δηλαδή η επιχειρηματολογία κινείται από το γενικό στο συγκεκριμένο. Τέλος, οι ποσοτικές μέθοδοι ελαχιστοποιούν τα περιθώρια υποκειμενικότητας του ερευνητή.

Στη συνέχεια, παρατίθενται συνοπτικά οι κυριότερες διαφορές μεταξύ των δύο μεθόδων:

ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ
Επαγωγική	Αναγωγική
Ολιστική	Μερική
Υποκειμενική	Αντικειμενική (χρήση «δεικτών»)
Νατουραλιστική	Θετικιστική
Ερμηνευτική - Επεξηγηματική	Επιβεβαιωτική
Ευέλικτος σχεδιασμός	Προκαθορισμένος σχεδιασμός
Μικρό, επιλεγμένο δείγμα	Μεγάλο τυχαίο δείγμα

Πίνακας 4.1 Διαφορές μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η ποιοτική έρευνα δεν είναι σε καμία περίπτωση ένα υποκατάστατο για την ποσοτική έρευνα και τη δημιουργία μοντέλων. Αν η ποσοτική έρευνα δομεί τη γνώση από μεγάλο όγκο παρατηρήσεων σχετικά με κάποιο φαινόμενο, η ποιοτική έρευνα μπορεί να αξιοποιήσει μικρό όγκο δεδομένων για να προσεγγίσει φαινόμενα ή επί μέρους πλευρές τους που δεν έχουν ακόμη στοιχειοθετηθεί. Επομένως, παρά την όποια σύγκριση, οι δύο κατηγορίες μεθόδων εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς και η χρησιμότητά τους είναι ανάλογη προς το αντικείμενο μελέτης. Άλλωστε, παρά την πολεμική μεταξύ των ερευνητών που τις χρησιμοποιούν, πολεμική που κατά καιρούς υπήρξε ιδιαίτερα έντονη (Πουρκός, 2010), οι δύο κατηγορίες μεθόδων πολύ συχνά χρησιμοποιούνται συμπληρωματικά, σε διαφορετικές φάσεις της ίδιας έρευνας, ή σε προσεγγίσεις διαφορετικών πλευρών του ίδιου φαινομένου.

4.3 Επιλογή μεθόδου

Στην παρούσα εργασία, η οποία αφορά στις συνθήκες ενσωμάτωσης των μεταναστών στην περιοχή της Δραπετσώνας, στόχος μας ήταν η περιγραφή, ανάλυση και κατανόηση κοινωνικών διαδικασιών και η διακρίβωση κοινωνικών σχέσεων, θέσεων και ρόλων. Η πλέον κατάλληλη για τη διεξαγωγή σχετικών συμπερασμάτων ήταν λοιπόν η ποιοτική έρευνα, η οποία στοχεύει στην κατανόηση κοινωνικών σχέσεων, καταστάσεων και συλλογικών συμπεριφορών, αποκαλύπτοντας αν όχι

πάντα γραμμές αιτιότητας πάντως αναλογίες και συσχετισμούς μεταξύ φαινομένων και μεταξύ κοινωνικών ομάδων. Μερικοί από τους λόγους που μας οδήγησαν στην επιλογή της ποιοτικής μεθόδου ήταν ειδικότερα:

- Η φύση του ερευνητικού ερωτήματος. Θέλαμε να απαντήσουμε στο “πώς” εξελίσσεται μια κατάσταση και να περιγράψουμε τι συμβαίνει.
- Η επιλογή της σε βάθος διερεύνησης. Μας απασχόλησαν οι πολλαπλές διαστάσεις του ζητήματος, όχι μόνο οι οικονομικο-κοινωνικές συνιστώσες του αλλά και τα κριτήρια ενσωμάτωσης που σχετίζονται με τη συμπεριφορά, τη νοοτροπία, τα κίνητρα αλλά και τις αντιλήψεις των μεταναστών.
- Οι μη αναγνωρίσιμες μεταβλητές. Η έρευνά μας θα έπρεπε να εξηγήσει τη συμπεριφορά του πληθυσμού μελέτης, χωρίς να βασισθεί σε ερμηνευτικούς άξονες και υποθέσεις που έχουν ήδη εγκατασταθεί στο επίπεδο της θεωρίας.
- Η επιδίωξη να μελετήσουμε τα άτομα στο φυσικό τους χώρο. Αυτό επιτυγχάνεται με το να πάει ο ερευνητής στο χώρο ή στο πεδίο της μελέτης, αποκτώντας πρόσβαση και συλλέγοντας υλικό. Αν, αντίθετα, μετακινηθούν από το χώρο οι συμμετέχοντες ίσως υπάρχει κίνδυνος κάποια δεδομένα να επινοηθούν (Creswell, 1998).
- Ο μη διαθέσιμος χρόνος και οι πόροι (π.χ. ανθρώπινο δυναμικό) που θα απαιτούνταν για την εκτεταμένη συλλογή στατιστικών δεδομένων στο πεδίο και για την λεπτομερή τους ανάλυση αν σκοπεύαμε σε μια αξιολογή ποσοτική απόδοση.

Φυσικά, επιλέγοντας τη μέθοδο της ποιοτικής έρευνας λάβαμε υπ’ όψιν μας και τα διάφορα μειονεκτήματά της όπως:

- η εμφάνιση ειδικής μεμονωμένης κατάστασης λόγω του μικρού εξεταζόμενου δείγματος και η αδυναμία εξαγωγής ασφαλούς γενικού συμπεράσματος,
- η ανάγκη ύπαρξης επιδεξιότητας κατά την εκτέλεση συνεντεύξεων και
- ο κίνδυνος αυξημένης υποκειμενικότητας.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται συνοπτικά τα βασικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της μεθόδου:

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Βαθιά και λεπτομερής διερεύνηση φαινομένων, διαδικασιών και συμπεριφορών. • Ευελιξία στην υπόθεση εργασίας, δημιουργία νέων ουσιαστικότερων κατευθύνσεων. • Διερεύνηση της εμπειρίας των κοινωνικών υποκειμένων στο φυσικό τους χώρο - καλύτερη κατανόηση της αντίληψης του εξεταζόμενου πληθυσμού • Απαίτηση λιγότερων πόρων και χρόνου σε σχέση με την ποσοτική μέθοδο 	<ul style="list-style-type: none"> • Μικρά δείγματα- κίνδυνος εμφάνισης μεμονωμένου φαινομένου • Περιορισμένη δυνατότητα γενίκευσης και σύγκρισης. • Εξαρτάται αρκετά από τις επιδεξιότητες του ερευνητή και από τα επικοινωνιακά του προσόντα • Η υποκειμενική κρίση του ερευνητή μπορεί να μεταβάλλει τα συμπεράσματα του υπό μελέτη κοινωνικού φαινομένου

Πίνακας 4.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ποιοτικής μεθόδου

4.4 Στάδια στο Σχεδιασμό της Ποιοτικής Έρευνας

Τα στάδια που θα πρέπει να ακολουθηθούν για την εφαρμογή της ποιοτικής έρευνας και που αναλύονται σε επόμενες ενότητες είναι τα ακόλουθα:

- Καθορισμός του ερευνητικού προβλήματος
- Συλλογή δεδομένων. Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στην επιλογή του δείγματος καθώς επίσης και στις μεθόδους συλλογής δεδομένων.
- Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στην ενότητα αυτή αναφέρεται η έννοια της ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων, καθώς και η ανάλυση ποιοτικών δεδομένων με τη βοήθεια υπολογιστών.
- Τέλος η σύνταξη του κειμένου της ‘Αφηγηματικής Έκθεσης’ (Narrative Report). (Ανδρεάτου Α., 2007)

4.4.1 Καθορισμός ερευνητικού προβλήματος

Πρόκειται για το στάδιο κατά το οποίο ο ερευνητής πρέπει να μεταφράσει τη γενική περιέργεια σε ένα πρόβλημα που μπορεί να διευθετηθεί μέσω της έρευνας (Merriam, 2002).

Στην παρούσα έρευνα, θέλαμε να εμβαθύνουμε στην αντίληψη που έχουν συγκροτήσει οι μετανάστες οι οποίοι επέλεξαν να εγκατασταθούν στη Δραπετσώνα, για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιήθηκε αυτή η επιλογή. Θέλαμε να μας μιλήσουν για τις αιτίες και για τη διαδικασία μετακίνησης, για τον τόπο προέλευσης και εγκατάστασης, για τον αντίκτυπο της μετακίνησης στους ίδιους.

Αναλυτικά το πρόβλημα που μελετούμε περιγράφεται στο κεφάλαιο 1.2.

4.4.2 Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιείται με συνδυασμό των μεθόδων εκείνων που θα επιτρέψουν την επιλογή και την άντληση των πιο κατάλληλων, για να απαντηθεί το ερευνητικό πρόβλημα, πληροφοριών. Οι βασικές μέθοδοι συλλογής ποιοτικών δεδομένων είναι οι εξής: παρατήρηση, συμμετοχική παρατήρηση, έρευνα δράσης/έρευνα συμμετοχικής δράσης, συνέντευξη έρευνας, μέθοδος των focus groups, ανάλυση περιεχομένου, ιστορική-συγκριτική ανάλυση, βιογραφική μέθοδος, μελέτη περίπτωσης (case study) και αρχειακή έρευνα.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία χρησιμοποιήθηκαν η **μελέτη περίπτωσης** και η **μέθοδος των συνεντεύξεων**. Προτού αναλύσουμε τις δύο μεθόδους, αξίζει να αναφέρουμε συνοπτικά τις υπόλοιπες όπως τις περιγράφει ο Ιωσηφίδης Θεόδωρος στο «Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας», 2003.

- Η **παρατήρηση** (observation) συνίσταται στην οργανωμένη και συστηματική παρατήρηση κοινωνικών συμπεριφορών, κοινωνικής αλληλεπίδρασης και διαντίδρασης, κοινωνικής επικοινωνίας (λεκτικής και μη), κοινωνικών διαδικασιών και κοινωνικών πλαισίων.
- Η **συμμετοχική παρατήρηση** (participant observation) επιτρέπει την συστηματική παρατήρηση κοινωνικών συμπεριφορών, φαινομένων και διαδικασιών στο πραγματικό, «φυσικό» κοινωνικό περιβάλλον με συμμετοχή του ερευνητή στις κοινωνικές διαδικασίες και διεργασίες που ερευνά και με συνεχή αλληλεπίδραση ερευνητή και ερευνώμενων.

- Η μέθοδος των **ομάδων εστίασης** (focus groups) η οποία αναφέρεται και σαν μέθοδος ομάδων επικέντρωσης (Τσουρβάκας 1997) συνίσταται σε ένα μεθοδολογικό εργαλείο άντλησης ποιοτικών δεδομένων, στοιχείων και πληροφοριών, μέσα από μια διαδικασία άμεσης αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων στην ομάδα και για ένα συγκεκριμένο και σαφώς καθορισμένο θέμα - ερευνητικό αντικείμενο.
- Οι μέθοδοι **συμμετοχικής έρευνας** και η **έρευνα δράσης** (action research) στις κοινωνικές επιστήμες περιλαμβάνουν πολλούς τύπους και είδη ερευνητικών στρατηγικών, θεωρητικών επεξεργασιών και εφαρμογών. Κοινό χαρακτηριστικό αυτού του τύπου έρευνας και ιδιαίτερα της έρευνας δράσης είναι η σχετικοποίηση της διάκρισης ερευνητή και ερευνώμενων. Η ερευνητική διαδικασία γίνεται αφορμή για τον εμπλουτισμό της κοινωνικής γνώσης με άμεσο σκοπό την ανάληψη δράσης με στόχο την κοινωνική αλλαγή. Σε αυτή τη δράση συμμετέχει ενεργά και ο ερευνητής αφού αποτελεί οργανικό μέρος και σκοπό της ερευνητικής διαδικασίας.
- Η **ανάλυση περιεχομένου** (content analysis) είναι μια μέθοδος δευτερογενούς ανάλυσης ποιοτικού υλικού τα οποία μπορεί να έχει διάφορες μορφές: κείμενα, συνεντεύξεις, εικόνες, φιλμ κτλ. Συνήθως η ανάλυση περιεχομένου εφαρμόζεται σε υλικό προερχόμενο από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, κινηματογράφος, ραδιόφωνο) αλλά εφαρμόζεται και στην ανάλυση άλλων τύπων κειμένων και ποιοτικού υλικού γενικότερα, όπως προσωπικά έγγραφα και ντοκουμέντα, συνεντεύξεις, επιστολές, λογοτεχνικά κείμενα κτλ (Κυριαζή 1999).
- Η **ιστορική-συγκριτική μέθοδος** (Historical-Comparative Analysis) συνίσταται στον έλεγχο υφιστάμενων θεωρητικών πλαισίων ή στην προσπάθεια για την διαμόρφωση νέων μέσω της (κυρίως ποιοτικής) ανάλυσης ιστορικών δεδομένων και της σύνδεσης τους με τις σύγχρονες κοινωνικές διαδικασίες, τάσεις και φαινόμενα.
- Η **βιογραφική μέθοδος** (Biographical / Life History Research) δίδει έμφαση στην «φωνή» των ίδιων των κοινωνικών υποκειμένων, στην δική τους ερμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας, στις αναπαραστάσεις και στις προσωπικές και συλλογικές τους εμπειρίες.

4.4.2.1 Μελέτη περίπτωσης

Η Μελέτη Περίπτωσης (Case Study) συνίσταται στην ανάλυση ενός γενικού κοινωνικού φαινομένου μέσα από μια συγκεκριμένη μορφή εκδήλωσής του, δηλαδή μέσα από μια συγκεκριμένη περίπτωση (Ιωσηφίδης, 2003). Επικεντρώνοντας την προσοχή σε ένα μεμονωμένο φαινόμενο, η προσέγγιση αυτή επιδιώκει να περιγράψει το γενικό φαινόμενο εις βάθος. Στην περίπτωσή μας, γίνεται προσπάθεια ανάλυσης ενός γενικού φαινομένου όπως είναι οι διαδικασίες μετανάστευσης στη χώρα μας, μέσα από τη μελέτη περιστατικών σε μια μεμονωμένη περιοχή, την Δραπετσώνα.

Ο Stake (2000) αναγνωρίζει τρεις τύπους μελέτης περίπτωσης: την εγγενή/κεντρική, τη 'βοηθητική' (instrumental) και τη συλλογική. Ως εγγενής/κεντρική χαρακτηρίζεται μία μελέτη περίπτωσης στην οποία δεν υπάρχει η πρόθεση γενίκευσης ή το κτίσιμο γενικής θεωρίας. Η βοηθητική μελέτη περίπτωσης, όπως θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε και την παρούσα έρευνα, αναφέρεται στο ενδιαφέρον για μία συγκεκριμένη περίπτωση με απώτερο σκοπό την εξέταση ενός ζητήματος για εμβάθυνση. Τέλος, η συλλογική μελέτη περίπτωσης προϋποθέτει τη συλλογή των δεδομένων ενός αριθμού περιπτώσεων, για την κατανόηση ενός συγκεκριμένου φαινομένου (Luck et al., 2006).

4.4.2.2 Η συνέντευξη έρευνας

Η συνέντευξη αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο άντλησης ποιοτικού υλικού και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες. Προϋποθέτει σημαντικές ατομικές και επικοινωνιακές δυνατότητες από την πλευρά του ερευνητή και αναγνώρισης των πολλαπλών κινδύνων που πολλές φορές καταλήγουν στην διαστρέβλωση των δεδομένων (απόκρυψη πλευρών της πραγματικότητας από τους ερωτώμενους, σχέση δυσπιστίας μεταξύ των ερωτώμενων και του ερευνητή, έμμεση καθοδήγηση των ερωτώμενων από τον ερευνητή κτλ).

Ανάλογα με τον βαθμό δόμησης της συνέντευξης μπορούμε να διακρίνουμε τρία βασικά είδη: την δομημένη συνέντευξη (structured interview), την ημιδομημένη συνέντευξη (semi-structured interview) και τη μη δομημένη συνέντευξη (unstructured interview).

Η δομημένη συνέντευξη βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενο τους, όσο και ως προς την σειρά με την οποία ακολουθεί η μια τη άλλη (Dunn 2000). Η ημιδομημένη συνέντευξη χαρακτηρίζεται από μία ομαλή καθοδηγούμενη ροή συνέντευξης μέσω ενός συνόλου προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς το περιεχόμενο των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο. Η μη δομημένη συνέντευξη χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου (Robson 2002).

4.4.2.2.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συνέντευξης

Η μέθοδος της συνέντευξης παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Ο Θ. Ιωσηφίδης (2003) αναφέρει τα βασικότερα πλεονεκτήματα της συνέντευξης ως μεθοδολογίας άντλησης πληροφορίας και δεδομένων όπως παρακάτω:

- Η συνέντευξη επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορία σε βάθος ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την διερεύνηση πολύπλοκων κοινωνικών διαδικασιών, συμπεριφορών, στάσεων, αξιών και αντιλήψεων.
- Η συνέντευξη προϋποθέτει την αμεσότητα της σχέσης μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου και μπορεί να οδηγήσει στην διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν, μεταβάλλοντας ή τροποποιώντας πολλές φορές ακόμη και το ίδιο το αρχικό ερευνητικό πλαίσιο.
- Η συνέντευξη επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει κοινωνικές συμπεριφορές, στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων, δηλαδή να δει τον κοινωνικό κόσμο και τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από τις εμπειρίες και τα «μάτια» των κοινωνικών υποκειμένων.

Μερικά από τα βασικότερα μειονεκτήματα της συνέντευξης είναι τα ακόλουθα (Stewart και Cash 1991, Kvale 1996):

- Η συνέντευξη είναι μέθοδος εξαιρετικά χρονοβόρα όχι μόνο ως προς την υλοποίηση της αλλά και ως προς την φάση του σχεδιασμού και της απόκτησης πρόσβασης στους ερωτώμενους.

- Προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από την πλευρά του ερευνητή, ευαισθησία, γνήσιο ενδιαφέρον και ευελιξία.
- Πολλές φορές ένα σημαντικό τμήμα της πληροφορίας που αντλείται μέσα από συνεντεύξεις δεν είναι απαραίτητο ή τελικά δεν γίνεται αντικείμενο ανάλυσης.
- Σε πολλές περιπτώσεις το υποκειμενικό στοιχείο είναι κυρίαρχο. Το γεγονός αυτό δημιουργεί προβλήματα στην αξιοπιστία των αποτελεσμάτων.

4.4.2.2 Προσέγγιση μιας ‘καλής’ συνέντευξης

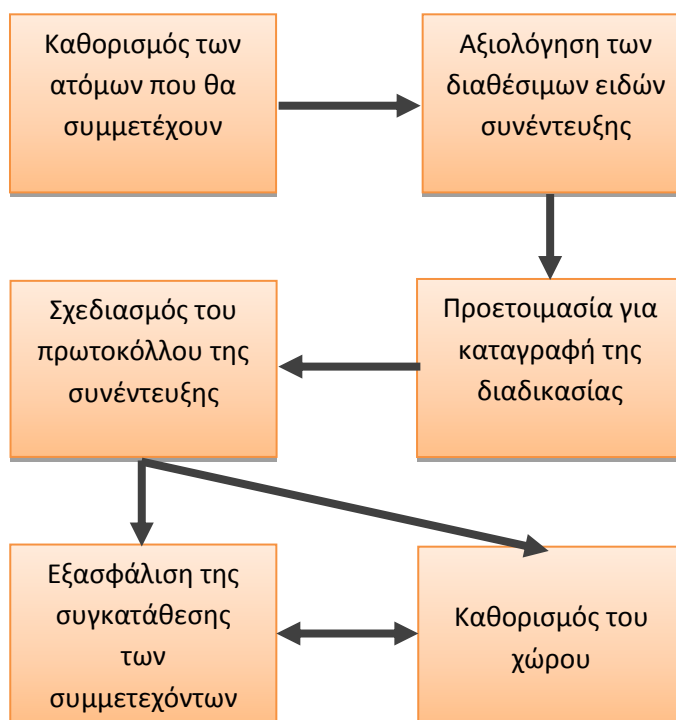
Υπάρχουν ορισμένες τακτικές που συνιστάται να ακολουθούνται ώστε να θεωρηθεί μια συνέντευξη ως επιτυχής.

Αρχικά, ο ερευνητής οφείλει να προσαρμοστεί στα δεδομένα του προγράμματος του ερωτώμενου. Έτσι, οι συναντήσεις που θα καθοριστούν πρέπει να γίνονται με την συγκατάθεση των ερωτώμενων, στα μέρη και τις ώρες που εκείνους διευκολύνει. Πέρα και πριν από αυτό τον «άγραφο» δεοντολογικό κανόνα, ο ερευνητής οφείλει να συστήνεται και να προσδιορίζει το σκοπό της έρευνάς του. Επίσης πρέπει να ενημερώνει για τη χρονική διάρκεια της συνέντευξης και να προσπαθεί να μην υπερβαίνει το χρόνο αυτό.

Η σχέση μεταξύ του ερευνητή και του υποκειμένου είναι αναλογική κι ισότιμη και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης διαπλέκονται συναισθήματα εμπιστοσύνης και ανασφάλειας, ή ασφάλειας, που χαρακτηρίζουν τελικά την όλη διαδικασία. Η διακριτικότητα του ερευνητή και η ευγένειά του, καθορίζουν κατά πολύ την χροιά των απαντήσεων. Το να παίρνει κάποιος συνεντεύξεις από τα υποκείμενα ενέχει τον κίνδυνο «εισβολής» στη ζωή τους, στον τομέα προσωπικών τους δεδομένων, αν ο ζήλος του ερευνητή είναι υπέρμετρος (Talbot και Edwards, 1994). Θα πρέπει να είναι εγγυημένη η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα για την αποφυγή όποιας φοβίας και απόκρυψης χρήσιμων πληροφοριών. Τέλος, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ο ερευνητής θα πρέπει να προχωρά σε ερμηνείες (interpretations) των απόψεων και των στάσεων του ερωτώμενου, τις οποίες να προσπαθεί να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει πριν από την ολοκλήρωση της.

4.4.2.2.3 Στάδια προετοιμασίας συνέντευξης

Η προετοιμασία για την εφαρμογή της ‘διαδικασίας της συνέντευξης’ μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελείται από μία σειρά από βήματα όπως περιγράφονται στο παρακάτω σχήμα (Creswell, 1998):



Σχήμα 4.1 Τα στάδια που ακολουθούνται για την προετοιμασία της εφαρμογής της διαδικασίας της συνέντευξης (Creswell, 1998)

Καθορισμός των ατόμων που θα πάρουν μέρος στη συνέντευξη στη βάση μίας διαδικασίας ‘κατευθυνόμενης δειγματοληψίας’. Στο στάδιο αυτό, γίνεται ο προσδιορισμός του δείγματος των ερωτώμενων με βάση τις ανάγκες της έρευνας. Στόχος μας ήταν ο εντοπισμός ατόμων ποικίλων εθνικοτήτων ώστε να διερευνήσουμε όσο το δυνατόν περισσότερες συμπεριφορές μετανάστευσης. Φυσικά, λόγω της λεπτότητας της διαδικασίας, οι περισσότερες συνεντεύξεις έγιναν ύστερα από παραπομπή τρίτων ατόμων ‘εμπιστοσύνης’ προς τους ερωτώμενους, επομένως υπήρχε περιορισμός ως προς την επιλογή του δείγματος. Για τον εντοπισμό των υποκειμένων χρησιμοποιήθηκε και η τεχνική της χιονοστιβάδας όπου κάποιοι από

τους ερωτηθέντες μας παρέπεμψαν σε γνωστούς και φίλους με συναφή κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Το αίσθημα φόβου, οι αυξημένες υποχρεώσεις, η αδιαφορία και η δυσκολία τυχαίου εντοπισμού ήταν μερικοί από τους λόγους που καθιστούσαν την τυχαία δειγματοληψία δυσχερή.

Αξιολόγηση των διαθέσιμων ειδών συνέντευξης με επιλογή του πλέον κατάλληλου, που θα αποκομίσει τις απαραίτητες πληροφορίες για να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα. Για την παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε ο τύπος της **ημιδομημένης** συνέντευξης με χρήση ενός πρωτοκόλλου ερωτήσεων, όπως περιγράφεται στη συνέχεια και με παράλληλη ευελιξία στη σειρά και το περιεχόμενο των ερωτήσεων, προσαρμοσμένα στην εκάστοτε περίπτωση.

Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων συνιστάται η **καταγραφή της διαδικασίας είτε με μαγνητοφώνηση ή με βιντεοσκόπηση**. Για τη συγκεκριμένη έρευνα δεν εφαρμόστηκε το παρόν στάδιο.

Ο σχεδιασμός του 'πρωτοκόλλου' της συνέντευξης. Πρόκειται για τη δημιουργία ενός οδηγού συνέντευξης χωρισμένο σε θεματικές ενότητες. Καθεμία από τις ενότητες αυτές περιλαμβάνει ένα σύνολο ερωτήσεων που βοηθούν στην εμβάθυνσή τους. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικοί από τους πιο χαρακτηριστικούς τύπους ερωτήσεων (Dunn 2000, Breakwell 1995, Mishler 1996):

- Κλειστές ερωτήσεις (closed questions). Στον τύπο αυτό όλες οι πιθανές απαντήσεις του ερωτώμενου προβλέπονται από τον ερευνητή. Ο τύπος αυτός ερωτήσεων χρησιμοποιείται συνήθως στις αυστηρά δομημένες συνεντεύξεις.
- Ανοικτές ερωτήσεις (open questions). Είναι ερωτήσεις οι οποίες αφήνουν τον ερωτώμενο ελεύθερο να αναπτύξει την απάντηση του δίχως προκαθορισμούς. Το είδος αυτό των ερωτήσεων χρησιμοποιείται κυρίως στην μη δομημένες και στις ημιδομημένες συνεντεύξεις.
- Μικτές ερωτήσεις (mixed questions). Είναι ερωτήσεις που συνδυάζουν τα χαρακτηριστικά των δυο προηγούμενων τύπων.
- Καθοδηγητικές ερωτήσεις (leading questions). Είναι ερωτήσεις που καθοδηγούν έμμεσα τον ερωτώμενο να ανταποκριθεί με τρόπο τέτοιο που να συμφωνεί με την άποψη του ερευνητή. Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται αυστηρά στις συνεντεύξεις διότι διαστρεβλώνουν τις πραγματικές απόψεις των ερευνητικών υποκειμένων και τα ερευνητικά αποτελέσματα.

- Ερωτήσεις προκατάληψης (biased questions). Είναι ερωτήσεις που προσβάλουν ή θίγουν τον ερωτώμενο και δείχνουν έλλειψη ευαισθησίας και γνήσιου ενδιαφέροντος από την πλευρά του ερευνητή. Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται για δεοντολογικούς λόγους αλλά και διότι είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε ακύρωση της ερευνητικής διαδικασίας.
- Περιγραφικές ερωτήσεις (descriptive questions). Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην άντληση συγκεκριμένων πληροφοριών από τον ερωτώμενο που συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνώσεις πχ φύλο, ηλικία, ημερομηνία γέννησης, μορφωτικό επίπεδο, ύψος εισοδήματος κτλ.
- Ερωτήσεις γνώμης (opinion questions). Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των ερωτώμενων για διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες.
- Δομικές ερωτήσεις (structural questions). Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην εύρεση αιτιοτήτων και αιτιωδών μηχανισμών πχ «πως απέκτησες την γνώμη αυτή;»
- Υποθετικές ερωτήσεις (hypothetical questions). Είναι ερωτήσεις που στοχεύουν στην άντληση πληροφορίας από τον ερωτώμενο για υποθετικές καταστάσεις ή για καταστάσεις και φαινόμενα που μπορεί να λάβουν χώρα στο μέλλον, πχ «ποια θα ήταν η γνώμη σου αν...» ή «τι θα έκανες αν...» κτλ.
- Εισαγωγικές και συμπερασματικές ερωτήσεις (introductory and conclusive questions). Είναι ερωτήσεις που εισάγουν τον ερωτώμενο στο κύριο θέμα της συνέντευξης και κλείνουν την συνέντευξη αντίστοιχα.
- Ερωτήσεις – γέφυρα (bridge questions). Είναι ερωτήσεις που οδηγούν από το ένα θέμα της συνέντευξης στο άλλο.

Ο οδηγός συνέντευξης της παρούσας έρευνας επισυνάπτεται στο κεφάλαιο 8 'ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ'.

Καθορισμός του χώρου που θα διεξαχθεί η συνέντευξη. Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων έγινε σε χώρο της επιλογής των ερωτηθέντων, που ήταν συνήθως η κατοικία τους, αμέσως μετά τη **συγκατάθεσή** τους. Εντούτοις, υπήρξαν και οι περιπτώσεις όπου ο χώρος διεξαγωγής της συνέντευξης ήταν τυχαίος.

Αναλόγως των περιστάσεων, δινόταν **συγκατάθεση των ατόμων που θα έδιναν τη συνέντευξη** πριν ή μετά τον καθορισμό του χώρου.

4.4.3 Ανάλυση (analyzing)

Το στάδιο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό και αφορά στην απόδοση νοήματος στα εμπειρικά ποιοτικά δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί μέσω των συνεντεύξεων. Απόδοση νοήματος μπορεί να σημαίνει ομαδοποίηση, κατηγοριοποίηση και θεωρητικοποίηση των δεδομένων με στόχο την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που είτε είχαν διατυπωθεί από πριν είτε προέκυψαν από τα δεδομένα κατά την διάρκεια της ερευνητικής προσπάθειας.

Η επεξεργασία του υλικού γίνεται με διάφορους τρόπους. Το πρώτο βήμα είναι η κατηγοριοποίηση των δεδομένων που έχουν συγκεντρωθεί κατά θεματικές ενότητες, η ανάλυσή τους με βάση τα ερωτήματα που έχουν τεθεί και τέλος η προσπάθεια σύνθεσης ώστε να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα ευρύτερης σημασίας τροφοδοτώντας την προβληματική της έρευνας και επαληθεύοντας ή αναιρώντας τις υποθέσεις της. «Κατά την ανάλυση, ο ερευνητής αναλύει κάποιο συγκεκριμένο μήνυμα εντοπίζοντας τις διάφορες συμβολικές εννοιών, τα διάφορα θέματα που περιέχονται σε αυτό» (Λαμπίρη – Δημάκη Ι., 1990).

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

5.1 Γενικά

Μέσα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, στόχος μας ήταν να εντοπίσουμε τους παράγοντες εκείνους που οδήγησαν τους μετανάστες σε διαφορετικές συμπεριφορές. Προκύπτουν λοιπόν ορισμένες θεματικές που είτε επαναλαμβάνονται από το σύνολο των ερωτηθέντων, είτε από λίγους, είτε ακόμα αναφέρονται από μόλις ένα μετανάστη. Η ανάλυση των στοιχείων που λάβαμε από τις συνεντεύξεις θα μας οδηγήσει και στην εξαγωγή ενισχυτικών ή απορριπτικών συμπερασμάτων ως προς την υπόθεση εργασίας.

5.2 Θεματικές μετανάστευσης

5.2.1 Εργασία – οικονομικός παράγοντας

Η οικονομική μετανάστευση είναι η πιο συχνή μορφή μετανάστευσης. Πρόκειται για το μείζον θέμα “ζήτησης-προσφοράς” πάνω στο οποίο έχουν θέσει τα θεμέλιά τους οι κοινωνίες του σήμερα.

Η “ζήτηση” γίνεται εύκολα κατανοητή ως έννοια. Κυρίαρχος παράγοντας που οδήγησε στη μετανάστευση των ερωτηθέντων υπήρξε η εύρεση εργασίας για την επίτευξη ενός ανώτερου βιοτικού επιπέδου τόσο για τον εαυτό τους, όσο και για τις οικογένειές τους. Τέτοιοι παράγοντες είναι η έλλειψη επαρκών δυνατοτήτων απασχόλησης, η υποαπασχόληση, το χαμηλό εισόδημα σε συνδυασμό πολλές φορές με την υπέρμετρη χρονικά εργασιακή απασχόληση, η αναγκαστική μετακίνηση σαν αναπόσπαστο στοιχείο για την άσκηση συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας κλπ.

«Κανένας λόγος όμως δεν έχει προκαλέσει μεταναστευτικό όγκο όσο το ρεύμα που προκαλεί η έμφυτη επιθυμία των ανθρώπων για τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης» (Ravenstein, 1889 στο Έμκε-Πουλοπούλου, 2007:118).

Για τους περισσότερους η προοπτική μετανάστευσης έχει σύντομη χρονική διάρκεια, κατά την οποία θεωρούν ότι θα συγκεντρώσουν κάποια χρήματα για να λύσουν τα οικονομικά τους προβλήματα και να επιστρέψουν στη συνέχεια στη χώρα τους, οικονομικά και κοινωνικά αναβαθμισμένοι (Heckmann, 2003; Παπαϊωάννου, 2003).

«Όταν ήρθαμε εδώ με τη γυναίκα μου, δεν σκεφτόμασταν να μείνουμε μόνιμα. Με τα λεφτά που θα βγάζαμε μέσα σε κάποια χρόνια θα μπορούσαμε να γυρίσουμε στην Αλβανία και να κάνουμε νέα αρχή. Είναι ωραία όμως εδώ. Πλέον έχουμε συνηθίσει. Είναι εδώ κάποιοι συγγενείς της γυναίκας μου, έχουν κάνει τα παιδιά τις παρέες τους, αγοράσαμε και το σπίτι... Δεν ξέρω αν θα γυρίσουμε πια πίσω», (Θωμάς, Αλβανία)

«Στις αρχές είχε δουλειές. Τώρα που λιγοστεύουν, ίσως είναι καιρός να γυρίσω πίσω...», (Αρτέμης, Αρμενία)

Το δεύτερο στοιχείο, η “προσφορά”, αναφέρεται στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας που υπάρχουν σε ένα μέρος. Ένα μέρος με πλούσιες ευκαιρίες απασχόλησης προσελκύει ένα άτομο που αναζητά μια καλύτερη ζωή μέσα από την εργασία. Όταν μάλιστα η προσφορά αυτή ενισχύεται από την πολιτική του τόπου για προσέλκυση μεταναστών, όπως έγινε και στη Δραπετσώνα την περίοδο ανάπτυξης μεγάλων βιομηχανιών (βλ. κεφάλαιο 3), το μεταναστευτικό φαινόμενο στη συγκεκριμένη περιοχή διογκώνεται. Πολλά άτομα μεταναστεύουν όταν οι οικονομικές συνθήκες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής είναι πιο ευνοϊκές από τις συνθήκες στην χώρα αποστολής και εκτός από τις αμοιβές που είναι πιο υψηλές, παρέχονται με συμβόλαια ανάλογη εργασία, ασφαλιστική κάλυψη, οικογενειακά επιδόματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη και άλλα μέσα που δημιουργούν στον μετανάστη αίσθημα ασφάλειας όμοιο σχεδόν μ’ εκείνο που είχε στην πατρίδα του. Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις απέδειξαν ότι ο αριθμός των μεταναστευτικών ροών είναι ανάλογος προς τον αριθμό των ευκαιριών προσέλκυσης που υπάρχουν στη χώρα προορισμού για τους μετανάστες (π.χ., θέσεις εργασίας) και αντιστρόφως ανάλογος προς τον αριθμό τέτοιων ευκαιριών που υπάρχουν στη χώρα προέλευσης.

Εξετάζοντας λοιπόν τη Δραπετσώνα, παρατηρήσαμε τη συμβολή της βιομηχανίας στην εισροή μεταναστών-εργατών στην περιοχή. Με το λιμάνι, τα Ναυπηγεία Βασιλειάδη, τα Λιπάσματα, το Βυρσοδευσείο, την ΑΓΕΤ Ηρακλής, το Γυψάδικο και

τις πιο πρόσφατες εγκαταστάσεις πετρελαιοειδών εταιρειών (SHELL, BP, MOBIL) να δραστηριοποιούνται στην περιοχή, δεν ήταν λίγοι αυτοί που εγκαταστάθηκαν εκεί σχεδόν σίγουροι ότι θα βρουν εργασία.

«Υπήρξε πρόταση στον άνδρα μου, εδαφολόγος, να έρθει να δουλέψει στα 'Λιπάσματα'. Όντας η ίδια χημικός μηχανικός Πολυτεχνείου, υπήρχε η προοπτική να δουλέψω κι εγώ εκεί. Επιλέξαμε λοιπόν τη Δραπετσώνα, γιατί εκεί θα μπορούσαμε να 'σταθούμε' στα πόδια μας», (Σοφία, ομογενής από Πρώην Σοβιετική Ένωση)

«Όταν ήρθαμε εδώ με τους φίλους μου, υπήρχαν πολλές δουλειές στο λιμάνι. Με το μεροκάματο και αφού δεν είχαμε πολλά έξοδα, καταφέραμε να μαζέψουμε μερικά χρήματα και να στέλνουμε και στην πατρίδα», (Αρτέμης, Αρμενία)

Ακόμα και μετά το κλείσιμο των μεγάλων χαρακτηριστικών βιομηχανιών της Δραπετσώνας, η περιοχή συνέχισε να αποτελεί κέντρο πολλών μεταποιητικών βιοτεχνιών, χονδρικού και λιανικού εμπορίου, φανοποιείων, μεταφορών και αποθηκείσεων, τομείς ιδιαίτερης απορρόφησης ανειδίκευτων χαμηλόμισθων εργατών. Η μεγάλη της ανοικοδόμηση την τελευταία δεκαετία, προσέφερε επίσης εποχιακή εργασία σε ανειδίκευτους εργάτες και στη συνέχεια ενίσχυσε τη δραστηριοποίηση συνεργείων καθαρισμού που απαρτίζονται κυρίως από γυναίκες ξένης καταγωγής.

«Όταν ήρθα εδώ, δούλεψα αρχικά ως καθαρίστρια σε πολυκατοικίες και στη συνέχεια ως μοδίστρα σε ένα τοπικό γαζάδικο», (Όλγα, Καζακστάν)

«Τώρα εργάζομαι σε ένα συνεργείο καθαρισμού που έχει αναλάβει πολυκατοικίες εδώ και σε κοντινές περιοχές. Με βολεύει. Ούτε μακριά πηγαίνω, βγάζω κάποια χρήματα και έχω και εύκολο ωράριο», (Βιολίνα, Βουλγαρία)

Αξίζει να αναφέρουμε ότι αρκετοί από τους ερωτηθέντες είχαν κάποια τεχνική ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση από τη χώρα αποστολής, την οποία όμως δεν κατάφεραν να αξιοποιήσουν ερχόμενοι εδώ. Οι οικονομικοί μετανάστες δίνουν, τουλάχιστον στην αρχή, μικρή σημασία στο επάγγελμα που θα ασκήσουν στη χώρα προορισμού. Έτσι, παρατηρούμε ότι απασχολούνται κυρίως σε τομείς της οικονομίας όπως:

- στην παροχή υπηρεσιών, κυρίως ως οικιακοί βοηθοί και θέσεις εργασίας που δεν απαιτούν ιδιαίτερη εκπαίδευση και κατάρτιση.
- στον κατασκευαστικό τομέα
- ως μικροεπαγγελματίες.

«Έχω τελειώσει νηπιαγωγός στη Βουλγαρία, αλλά όταν ήρθα εδώ βρέθηκε δουλειά ως βοηθός σε νοσοκομείο. Φυσικά και την επέλεξα έστω προσωρινά μέχρι να βρεθεί κάτι άλλο», (Τζένη, Βουλγαρία)

«Σπούδασα μεταφράστρια στη Βουλγαρία και δούλεψα αρκετό καιρό εκεί. Όταν ήρθα εδώ, δεν είχα πολλές απαιτήσεις. Έπρεπε να δουλέψω. Τώρα εργάζομαι σε ένα συνεργείο καθαρισμού που έχει αναλάβει πολυκατοικίες εδώ και σε κοντινές περιοχές», (Βιολίνα, Βουλγαρία)

5.2.2 Κοινωνικό – οικογενειακό δίκτυο

Σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρήθηκε ότι στη μετανάστευση συνέβαλαν οικογενειακοί και κοινωνικοί λόγοι, όπως άτομα που ήθελαν να μείνουν κοντά στους δικούς τους (οικογενειακή επανένωση), γυναίκες που ακολούθησαν το σύζυγο και μετανάστες που ήλθαν στην περιοχή προτρεπόμενοι από συμπατριώτες τους που είχαν μεταναστεύσει νωρίτερα.

Όσον αφορά στην οικογενειακή επανένωση, υπήρξε ο κυριότερος παράγοντας στο φαινόμενο της παλιννόστησης και του επαναπατρισμού. Έχοντας συγγενείς στην Ελλάδα, όταν οι συνθήκες, είτε οικονομικές είτε πολιτικές, στη χώρα αρχικής μετανάστευσης επέβαλαν τη φυγή τους από εκεί, προτίμησαν να επιστρέψουν στο μέρος όπου θα είχαν την στήριξη, έστω αρχικά, 'δικών' τους ατόμων, όταν φυσικά αυτό ήταν δυνατό (αλλαγή πολιτικών εξελίξεων).

«Όταν είχαμε την ευκαιρία, θέλαμε να πάμε στην πατρίδα των γονιών μας, την πατρίδα μας. Ερχόμενοι στην Ελλάδα, μείναμε αρχικά στην ξαδέλφη μου, μέχρι να μπορέσουμε να νοικιάσουμε δικό μας σπίτι. Στη συνέχεια, αφού μπορέσαμε να

ανεξαρτητοποιηθούμε, έφερα και τη μάνα μου εδώ», (Σοφία, ομογενής από Πρώην Σοβιετική Ένωση)

Το κοινωνικό δίκτυο μπορεί επίσης να αποτελέσει κατευθυντήριο παράγοντα στη διαδικασία της μετανάστευσης. Υπήρξαν πολλοί από τους ερωτηθέντες που ήρθαν στην περιοχή μετά από παρότρυνση γνωστών τους.

«Στη Δραπετσώνα ήρθα γιατί ήταν μια φίλη μου εδώ. Αυτή είχε έρθει πριν από μένα και με βοήθησε πολύ στην αρχή», (Όλγα, Καζακστάν)

«Στη Δραπετσώνα δεν ήρθα τυχαία. Εδώ έμενε μια παιδική μου φίλη από την Αλβανία που είχε μεταναστεύσει νωρίτερα με τους γονείς της εδώ. Αρχικά, μέχρι να δουλέψω εσωτερική σε σπίτι, εκείνοι με φιλοξενούσαν», (Ερμίρα, Αλβανία)

Έναν ακόμα συχνό παράγοντα στην επιλογή του τόπου προορισμού αποτελεί ο μιμητισμός. Η παρουσία πολλών μεταναστών από μία χώρα λειτουργεί σαν μαγνήτης σε συμπατριώτες τους που προτίθενται να μεταναστεύσουν. Η μετανάστευση επηρεάζεται σημαντικά από την ύπαρξη “δικτύων”, τα οποία συνιστούν έναν σημαντικό παράγοντα έλξης και διευκόλυνσής της. Η ύπαρξη ενός δικτύου μεταξύ ανθρώπων της ίδιας χώρας προέλευσης ή η ύπαρξη διαπροσωπικών δικτύων (συγγένεια, φιλία) ευνοεί τη μετανάστευση γιατί μειώνει το κόστος της και αυξάνει τα συνολικά οφέλη της χώρας υποδοχής (Massey,1990). Ακόμη, οι δαπάνες της μετανάστευσης μειώνονται με την αύξηση του αποθέματος των μεταναστών που ζουν στη χώρα υποδοχής, λόγω της δημιουργίας των αποκαλούμενων “αποτελεσμάτων δικτύου”. Τα δίκτυα αυτά ευνοούν την επίλυση προβλημάτων της καθημερινότητας των μεταναστών όπως οικονομικά, ψυχολογικά, και περιορίζουν τους κινδύνους που συνδέονται με τη μετανάστευση.

«Εδώ έμεναν και άλλοι Αρμένιοι πριν από μένα. Είχαμε ακούσει ότι είχε δουλειά στο λιμάνι κι έτσι ήρθαμε και πιάσαμε ένα σπίτι με τους φίλους μου», (Αρτέμης, Αρμενία)

Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις γυναικών που μετανάστευσαν στη Δραπετσώνα ακολουθώντας τον Έλληνα άνδρα τους, που καταγόταν από την περιοχή.

«Ο άνδρας μου είναι από εδώ. Ναυτικός. Είχε έρθει στο Μεξικό με το καράβι και γνωριστήκαμε. Τον ακολούθησα και κάναμε εδώ οικογένεια», (Ελενα, Μεξικό)

«Γνώρισα το σύζυγό μου στο Μιλάνο που σπούδαζε. Παντρευτήκαμε εκεί, αποκτήσαμε το πρώτο μας παιδί και αφού μείναμε εκεί κάποιο καιρό, ήρθαμε εδώ από όπου καταγόταν ο άνδρας μου», (Φραντζέσκα, Ιταλία)

Ένα θέμα που προέκυψε σχετικό με τα κοινωνικά δίκτυα ήταν ο συλλογικός χαρακτήρας της μετανάστευσης. Όπως υποστηρίζουν θεωρίες σχετικές με τη μετανάστευση, η διαδικασία αλλαγής χώρας διαμονής υλοποιείται στο πλαίσιο οικογενειακών σχεδίων και οι άνθρωποι ενεργούν συλλογικά, με στόχο την καλή διαβίωση του συνόλου της οικογένειας.

«Ήρθαμε με τους γονείς μου και την αδελφή μου εδώ και γιατί υπήρχαν δουλειές για τον πατέρα μου και γιατί ήταν ήσυχη περιοχή. Όταν μέναμε Παγκράτι, οι γονείς μου φοβόντουσαν περισσότερο όταν βγαίναμε έξω. Ειδικά για τη μικρή μου αδελφή», (Βάνα, Γεωργία)

«Το ένα μου παιδί έχει γεννηθεί με διανοητικά προβλήματα. Στην περιοχή υπήρχε ειδικό σχολείο. Υπήρχε και η προοπτική να δουλέψω στον Πειραιά σε νοσοκομείο, οπότε εγκατασταθήκαμε εδώ», (Τζένη, Βουλγαρία)

5.2.3 Ελληνικές ρίζες

Μερίδα των μεταναστών στη Δραπετσώνα αποτελούν οι επαναπατρισμένοι ομογενείς και οι παλιννοστούντες. Άτομα που έφυγαν από την Ελλάδα για οικονομικούς ή πολιτικούς λόγους και έκαναν οικογένειες στο εξωτερικό θέλησαν κάποια στιγμή να επιστρέψουν. Την επιθυμία αυτή είχαν αρκετές φορές και τα παιδιά τους, που ενώ είχαν γεννηθεί σε άλλες χώρες, αντιμετώπιζαν την Ελλάδα ως “πατρίδα”. Όπως μας δήλωσαν, το αίσθημα ασφάλειας που ένιωθαν για μια πατρίδα όπου ήξεραν ότι εκεί υπάρχει κάποια περιουσία ή συγγενικά τους πρόσωπα ήταν ένας καλός λόγος να μεταναστεύσουν εκεί όταν αναγκάστηκαν ή ακόμα όταν οικειοθελώς πήραν την απόφαση για μία τέτοια μεγάλη αλλαγή. Η δημιουργία οικογένειας, όπως

επίσης δήλωσαν, φαντάζει πιο εύκολη σε μια περιοχή όπου έστω ο ένας εκ των δύο συζύγων διαθέτει περιουσιακά στοιχεία τα οποία θα αποτελούσαν έναυσμα για μια καινούρια και πιο άνετη ζωή.

«Η μάνα μου πάντα ήθελε να γυρίσει. Αν και ήταν πικραμένη με τον τρόπο που την ανάγκασαν να φύγει από εδώ, ήταν το μέρος που μεγάλωσε. Κι εμείς όμως είχαμε μεγαλώσει σαν Έλληνες. Πήγαμε σε ελληνικό σχολείο, μιλούσαμε ελληνικά... Άλλωστε, είναι αλλιώς να ξέρεις ότι κάπου υπάρχουν έστω και τα απομεινάρια ενός σπιτιού δικού σου. Έτσι, όταν είχαμε την ευκαιρία, θέλαμε να πάμε στην πατρίδα των γονιών μας, την πατρίδα μας», (Σοφία, ομογενής από Πρώην Σοβιετική Ένωση)

5.2.4 Γεωγραφία περιοχής – Χαρακτηριστικά

Ο παράγοντας απόσταση παίζει καθοριστικό ρόλο για την εξήγηση της μετανάστευσης. Η μετακίνηση του πληθυσμού γίνεται συνήθως προς χώρες οι οποίες συνορεύουν ή βρίσκονται σε κοντινή γεωγραφικά θέση με τη χώρα αποστολής. Στο σύνολο των ερωτηθέντων όντως συναντήσαμε πολλά άτομα από κοντινές χώρες προέλευσης όπως Αλβανία, Βουλγαρία και Ιταλία. Επίσης, πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι ο παράγοντας εγγύτητα/απόσταση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στις προθέσεις και προσδοκίες των μεταναστών για την επιστροφή τους στη χώρα προέλευσης και οι χρονικοί ορίζοντές τους είναι μικρότεροι, όσον αφορά στην προοριζόμενη περίοδο παραμονής στο εξωτερικό, όταν οι άνθρωποι μετακινούνται σε γειτονικές χώρες (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2006).

«Όταν ήρθαμε εδώ με τη γυναίκα μου, δεν σκεφτόμασταν να μείνουμε μόνιμα. Με τα λεφτά που θα βγάζαμε μέσα σε κάποια χρόνια θα μπορούσαμε να γυρίσουμε στην Αλβανία και να κάνουμε νέα αρχή», (Θωμάς, Αλβανία)

Εκτός από τη γεωγραφική θέση μιας περιοχής ρόλο παίζουν και τα φυσικά χαρακτηριστικά της. Η Δραπετσώνα αποτελεί ένα σύγχρονο τοπίο μιας πρώην βιομηχανικής περιοχής που αναπλάθεται συνεχώς. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της είναι η γειτνίασή της με τη θάλασσα, ενώ αρκετές είναι οι πλατείες και οι χώροι πρασίνου.

«Εμείς όταν ήρθαμε θέλαμε το σπίτι να έχει θέα στη θάλασσα. Όταν μεγάλωσαν και τα παιδιά μας, τους αγорάσαμε από ένα διαμέρισμα στην ίδια γειτονιά εδώ για να βλέπουμε όλοι προς τη μεριά της παραλίας», (Σοφία, ομογενής από Πρώην Σοβιετική Ένωση)

«Και εγώ και ο άντρας μου καταγόμαστε από χωριά της Αλβανίας δίπλα στη θάλασσα. Επομένως μας άρεσε που και εδώ η θάλασσα είναι τόσο κοντά. Νιώθουμε πιο καλά», (Τζανέτα, Αλβανία)

5.2.5 Υπηρεσίες- καταστήματα- ψυχαγωγία- εκπαίδευση

Η Δραπετσώνα ανήκει στο δήμο Κερατσινίου- Δραπετσώνας και έχει διαμορφωθεί κατάλληλα ώστε να εξυπηρετεί τους κατοίκους της περιοχής, όσον αφορά τις υπηρεσίες, τα καταστήματα, τα μέρη ψυχαγωγίας που διαθέτει και γενικά όσα πρέπει να προσφέρει ένας ανεξάρτητος Δήμος.

Στην περιοχή υπάρχουν Τράπεζες, συγκεντρωμένες στο κέντρο της Δραπετσώνας, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους κατοίκους να πραγματοποιούν τις συναλλαγές τους. Η περιοχή διαθέτει επίσης καταστήματα που καλύπτουν τις καθημερινές ανάγκες τους (ένδυση, υπόδηση, αγορές τροφίμων κ.τ.λ.) καθώς επίσης και χώρους ψυχαγωγίας και διασκέδασης (πάρκα, κινηματογράφους, καφετέριες). Ένα βασικό επίσης στοιχείο είναι τα ιατρεία, ιατρικά κέντρα και φαρμακεία που υπάρχουν στη Δραπετσώνα και καλύπτουν τον τομέα της υγείας.

«Πιο πολύ χρησιμοποιούμε τη Δραπετσώνα για τα καθημερινά ψώνια μας. Έχει σχεδόν τα πάντα εδώ. Στο κέντρο του Πειραιά δε θα πάμε τόσο συχνά με αυτό το σκοπό», (Ερμίρα, Αλβανία)

Όσον αφορά στην εκπαίδευση, η περιοχή διαθέτει σχολεία και φροντιστήρια καθώς επίσης και ειδικό σχολείο για άτομα με ειδικές ανάγκες.:

«Το ένα μου παιδί έχει γεννηθεί με διανοητικά προβλήματα. Στην περιοχή υπήρχε ειδικό σχολείο», (Τζένη, Βουλγαρία)

Διαπιστώνει κανείς ότι η Δραπετσώνα είναι μια περιοχή που καλύπτει τις περισσότερες από τις βασικές ανάγκες των κατοίκων της. Επομένως οι άνθρωποι που έρχονται, είτε με σκοπό να μείνουν μόνιμα είτε όχι, ικανοποιούνται με όσα προσφέρει και δε χρησιμοποιούν τόσο συχνά το κέντρο του Πειραιά, το οποίο βέβαια είναι πολύ κοντά, και σε περίπτωση ανάγκης είναι γρήγορη η πρόσβαση και αυτό προσφέρει ένα αίσθημα ασφάλειας.

«Πάντα υπάρχει και ο Πειραιάς δίπλα. Αν χρειαστώ κάτι και δεν το έχει εδώ, παίρνω το λεωφορείο και σε 10 λεπτά είμαι εκεί», (Βιολίνα, Βουλγαρία)

5.2.6 Αντιμετώπιση και υποδοχή

Ένα βασικό θέμα που τίθεται στη διαδικασία της μετανάστευσης είναι η αντιμετώπιση που λαμβάνουν οι μετανάστες από γηγενείς στην περιοχή προορισμού. Συγκεκριμένα, μία ενδεχόμενη αρνητική στάση δεν επιτρέπει την αμοιβαία επιρροή και την προώθηση της ανάπτυξης. Σε αντίθεση μια θετική στάση συμβάλλει στην προώθηση της ευημερίας και στον εμπλουτισμό, καθώς δε στηρίζεται στη δημιουργία διαχωριστικών γραμμών, αλλά στην ισοτιμία των ατόμων. Μερικές από τις μαρτυρίες των ερωτηθέντων προδίδουν την αντιμετώπιση που έλαβαν και πως αυτό επηρέασε την ποιότητα ζωής τους και τη μετέπειτα συμπεριφορά τους.

«Ο γιος μας έχει ένα σοβαρό πρόβλημα με το πόδι του και χρειάζεται να γίνουν κάποια χειρουργεία για την αποκατάστασή του. Όταν έκανα παράκληση στο δήμαρχο, αμέσως προθυμοποιήθηκε να με βοηθήσει όπως μπορούσε και πάνω από όλα οικονομικά. Ήδη μας στήριξε στο πρώτο χειρουργείο. Σε λίγο καιρό θα πρέπει να γίνει το δεύτερο χειρουργείο και ελπίζουμε να έχουμε πάλι την υποστήριξη από τον δήμο. Η κίνηση του μας έχει συγκινήσει, δε περιμέναμε να βρούμε από κανέναν τέτοια ανταπόκριση», (Τζένη, Βουλγαρία)

«Στην αρχή που είχα έντονη τη γαλλική προφορά, οι άνθρωποι μου φέρονταν πιο ευγενικά. Μετά που άρχισα να μιλάω πιο καλά Ελληνικά, νόμιζαν ότι είμαι από αλλού, Ρωσία συνήθως, και ήταν πιο ψυχροί απέναντί μου, πιο απότομοι. Τις Ιταλίδες, τις Γαλλίδες, τις Αγγλίδες κ.ο.κ. τις αντιμετωπίζουν διαφορετικά», (Σελίν, Γαλλία)

«Η αντιμετώπιση εδώ ήταν πολύ καλή. Αμέσως έκανα παρέες. Σε αυτό με βοήθησε και η δουλειά στο μαγαζί. Το έβλεπαν βέβαια ότι είμαι κι εγώ χαρούμενο άτομο, ήμουν και μικρή σε ηλικία... Ευτυχώς δεν είχα τέτοια προβλήματα», (Βάνα, Γεωργία)

5.3 Ενσωμάτωση

Διερευνώντας σε βάθος τις διαδικασίες εγκατάστασης των μεταναστών μέσω της βιβλιογραφίας και μέσω των συνεντεύξεων που εξάχθηκαν, παρατηρούμε τη συμβολή της πληθώρας παραγόντων που επηρέασαν την πορεία της ενσωμάτωσής τους στην περιοχή προορισμού: τις συνθήκες και τους λόγους μετανάστευσης, την αντιμετώπιση από τη γηγενή κοινωνία και πολιτεία και τη νοοτροπία των ίδιων των μεταναστών. Οι παράγοντες αυτοί έχουν μια πολυσήμαντη σύνδεση με τον τόπο προορισμού, τη Δραπετσώνα.

5.3.1 Γενικά

Οι μετανάστες ερχόμενοι σε μια νέα χώρα διαφέρουν κατά κανόνα από τα μέλη της κοινωνίας στην οποία επιχειρούν να ενταχθούν λόγω των διαφορετικών οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και νομικών ιδιαιτεροτήτων τους. Στην πλειονότητά τους βρίσκονται σε κατάσταση οικονομικής ανέχειας και επιζητούν συχνά παράνομα εργασία. Κατά συνέπεια η διαβίωσή τους στη χώρα υποδοχής χαρακτηρίζεται από αυτή την κατάσταση, η οποία καθιστά την παρουσία τους διακριτή και κοινωνικά εύαλπη. Βρίσκονται σε μια μακροχρόνια διαλεκτική διαδικασία αποστασιοποίησης από την κοινωνία αποστολής –καταγωγής και προσέγγισης της κοινωνίας υποδοχής, με ενδιάμεσο σταθμό τη μεταναστευτική κοινότητα (Χαλιάπα, 2009).

Είναι σημαντικό να διακρίνουμε τη χρήση του πολιτικού όρου «ενσωμάτωση» από αυτή του κοινωνιολογικού όρου. Στην ουσία πρόκειται για τον ίδιο όρο που χρησιμοποιείται επιστημονικά ή πολιτικά. Επιστημονικά η χρήση του όρου υπήρξε ίδια και με αυτόν ερμηνεύτηκε η ενσωμάτωση ως η θεμελιώδης διαδικασία σύστασης των κοινωνιών, ενώ πολιτικά, ο όρος υπέστη σοβαρές μεταβολές, που είχαν άμεση συνάρτηση με την πολιτικο-οικονομική συγκυρία (Παπαδοπούλου, 2003).

Συχνά ο όρος «κοινωνική ένταξη» χρησιμοποιείται αντί του όρου «ενσωμάτωση», γιατί και οι δύο περιγράφουν και αναλύουν τις σημαντικότερες διαδικασίες συμμετοχής, ελλιπούς συμμετοχής ή μη συμμετοχής του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύστημα και σε ένα οργανωμένο κοινωνικό σύνολο. Ο άνθρωπος από τη στιγμή της γέννησής του, μπαίνει σε μια διαδικασία ένταξης και προσαρμογής στην κοινωνία, η οποία ολοκληρώνεται με το πέρας της ζωής του. Η διαδικασία αυτή αποτελεί τη διαδικασία της κοινωνικοποίησής του στο κοινωνικό σύνολο, η οποία δεν είναι μια και μοναδική αλλά μπορεί να πάρει τόσες διαφορετικές μορφές, όσες προωθεί -ή έστω και εκ των υστέρων νομιμοποιεί -η ίδια η κοινωνία. Διάφοροι δε είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν αλλά και καθορίζουν, ως επιτυχή ή μη, την έκβαση αυτής της διαδικασίας. Η ενσωμάτωση μπορεί να ειπωθεί τόσο ως μια διαδικασία όσο και ως μια κατάσταση που έχει τελειώσει ή διαφορετικά ως τρόπος που οδηγεί στο να «είναι κάποιος ενσωματωμένος» (Böhning, 1995: 1-21 & ILO report, 1998: 4). Μπορεί να εννοηθεί επίσης ως μια κατάσταση στην οποία η μετανάστες κατέχουν την ίδια θέση με τους ντόπιους όσον αφορά συγκρίσιμα σχετικά χαρακτηριστικά όπως ηλικία, φύλο και εκπαίδευση.

Την προσπάθεια του μετανάστη για ενσωμάτωση στην κοινωνία υποδοχής μπορούμε να διαχωρίσουμε σε πέντε στάδια (Παπαϊωάννου, 2003):

- Το πρώτο στάδιο, κατά το οποίο πραγματοποιείται ο ερχομός του στη χώρα υποδοχής, χαρακτηρίζεται από την αδυναμία κατανόησης της νέας πραγματικότητας σε σχέση με τα υποκειμενικά βιώματα και τις εμπειρίες που έχει μέχρι εκείνη τη στιγμή. Η προσπάθεια που καταβάλλει, στοχεύει στην αντιμετώπιση των νέων δυσκολιών και συνθηκών καθώς και στην ελάχιστη προσαρμογή. Γι αυτό και η ενσωμάτωση σε αυτό το στάδιο είναι ελάχιστη και μάλιστα όταν για τους περισσότερους η μετανάστευση θεωρείται ότι θα διαρκέσει μικρό χρονικό διάστημα.
- Το δεύτερο στάδιο συμπίπτει με την αναθεώρηση των σχεδίων επιστροφής και κατά συνέπεια με τη διαπίστωση ότι θα πρέπει να αντιμετωπίσει πιο ενεργητικά τα προβλήματά του και δεν μπορεί πλέον να τα ξεπερνά με το να τα απωθεί. Οι εμπειρίες που αποκομίζει από την αγορά εργασίας, καθορίζουν παράλληλα την νέα κοινωνική του θέση, η οποία μπορεί να διαφοροποιείται από αυτήν της χώρας του.

- Το τρίτο στάδιο χαρακτηρίζεται από μια ύφεση της αντιπαράθεσης η οποία συνδέεται με την αποτυχία των προσπαθειών του να αποφύγει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ως μετανάστης, καθώς και με την ακύρωση ή αλλαγή των σχεδίων του που αφορούν στην επιστροφή του κ.α. Στο στάδιο αυτό είναι δυνατό να παρατηρηθούν αλλαγές στον τρόπο ζωής, κατοικίας και γενικότερα συνηθειών, που είναι προσαρμοσμένες σε αυτές του ντόπιου πληθυσμού.
- Το τέταρτο στάδιο αποτελεί το στάδιο του απολογισμού, βρίσκει το μετανάστη εκτός των συνόρων της χώρας του, σε μια άλλη χώρα και για διάστημα μεγαλύτερο συνήθως από είκοσι χρόνια, να συνειδητοποιεί ότι τα σχέδια και οι προσδοκίες του έχουν αλλάξει ή δεν έχουν πραγματοποιηθεί όπως ανέμενε. Πρόκειται για το στάδιο της προσγείωσης στη πραγματικότητα, που τον οδηγεί στο κλείσιμο στην οικογένεια και στο στενό συγγενικό ή φιλικό κύκλο. Είναι το στάδιο που προσπαθεί να εξασφαλίσει όσο το δυνατόν καλύτερες συνθήκες ζωής για τα παιδιά του, ή ακόμα και να μεταθέσει κάποια δικά του σχέδια για το χρόνο μετά τη σύνταξη.
- Στο τελευταίο στάδιο ο μετανάστης πρώτης γενιάς συνταξιοδοτείται εξακολουθεί να παραμένει στη χώρα υποδοχής, αφού τα παιδιά του πλέον έχουν μεγαλώσει και μένουν εκεί.

5.3.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την ενσωμάτωση

5.3.2.1 Συνθήκες – Λόγοι μετανάστευσης

Ανάλογα με το πλαίσιο συνθηκών και λόγων μέσα στο οποίο έλαβε χώρα η μετανάστευση παρατηρήθηκε, μέσα από τις συνεντεύξεις, αντίστοιχη πρόθεση από τους μετανάστες για κοινωνική ενσωμάτωση.

«Όταν πας σε μια χώρα και θες να σε πάρουν σε δουλειές, είναι πολύ πιο εύκολο να γίνει αυτό όταν βλέπουν ότι δεν διαφέρεις πολύ από αυτούς. Χωρίς να σημαίνει ότι θα σε αντιμετωπίσουν το ίδιο με Έλληνες. Αλλά, σε εμπιστεύονται λίγο περισσότερο. Αυτό βέβαια θέλει χρόνο. Δεν είναι εύκολο», (Βιολίνα, Βουλγαρία)

«Έπρεπε να μεγαλώσω τα παιδιά μου με τον άντρα μου να λείπει σε ταξίδια. Είχα βέβαια τη βοήθεια από τους συγγενείς του άντρα μου, αλλά έπρεπε σιγά σιγά και μόνη μου να τα καταφέρνω. Έπρεπε να μάθω τη γλώσσα, τις συνήθειες, να αποκτήσω φίλους...», (Ελενα, Μεξικό)

5.3.2.2 Αντιμετώπιση από γηγενή κοινωνία και πολιτεία

Νομικά, η ένταξη των μεταναστών είναι γενικώς μια πολύπλοκη διαδικασία, για την οποία υπάρχουν «προϋποθέσεις» για να πραγματοποιηθεί. Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα περνά μέσα

1. από τη νομιμοποίηση της μετανάστευσής τους στην Ελλάδα και
2. από την ένταξή τους στην ελληνική αγορά εργασίας, οπότε αποκτούν εκείνα τα οικονομικά μέσα που θα τους επιτρέψουν να εκπληρώσουν τους λόγους της μετανάστευσής τους (Κασιμάτη 2006).

Μετά από πολλά χρόνια εμπειρίας της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής μεταναστών, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από μία σχετική υστέρηση: εμφανίζεται πάντα ως αντίδραση στα γεγονότα παρά ως κατευθυντήρια δύναμη. Οι μετανάστες ζουν σε ένα ξένο περιβάλλον χωρίς στοιχειώδη δικαιώματα και η υπόστασή τους ορίζεται από την ιδιότητα τους ως φθηνή εργατική δύναμη στην ανεπίσημη πλευρά της οικονομίας.

«Και εκείνοι βολεύονταν που πλήρωναν λιγότερο κι εμείς που εξασφαλίζαμε τη παραμονή μας εδώ και βγάζαμε χρήματα», (Αρτέμης, Αρμενία)

Η πολιτική όμως αυτή αφορά κυρίως στη νομιμοποίηση της παραμονής των μεταναστών και όχι στην κοινωνική ένταξή τους. Σε αυτή μεγάλο ρόλο έπαιξε η κοινωνική αντιμετώπιση που έλαβαν οι μετανάστες ερχόμενοι εδώ. Οι μεταναστευτικές κινήσεις στο εσωτερικό των χωρών υποδοχής προκαλούν σε πολλούς πολίτες αβεβαιότητα και αγανάκτηση. Αφήνουν να εμφανισθούν αισθήματα απειλής και συγκεχυμένου φόβου. Αν και πολλοί «ξένοι» έχουν ενταχθεί στις κοινωνίες αυτές, οι σχέσεις μεταξύ των «ντόπιων» και «ξένων» χαρακτηρίζονται, σε αρκετές περιπτώσεις, από εχθρότητα. Δεν είναι όμως μικρή και η μερίδα των ατόμων

που προσπαθούν να βοηθήσουν τους μετανάστες να ενταχθούν και κρατούν μια φιλική στάση απέναντί τους.

«Όταν έκανα παράκληση στο δήμαρχο, αμέσως προθυμοποιήθηκε να με βοηθήσει όπως μπορούσε και πάνω από όλα οικονομικά. Ήδη μας στήριζε στο πρώτο χειρουργείο. Σε λίγο καιρό θα πρέπει να γίνει το δεύτερο χειρουργείο και ελπίζουμε να έχουμε πάλι την υποστήριξη από τον δήμο. Η κίνηση του μας έχει συγκινήσει, δε περιμέναμε να βρούμε από κανέναν τέτοια ανταπόκριση», (Τζένη, Βουλγαρία)

«Στην αρχή που είχα έντονη τη γαλλική προφορά, οι άνθρωποι μου φέρονταν πιο ευγενικά. Μετά που άρχισα να μιλάω πιο καλά Ελληνικά, νόμιζαν ότι είμαι από αλλού, Ρωσία συνήθως, και ήταν πιο ψυχροί απέναντί μου, πιο απότομοι. Τις Ιταλίδες, τις Γαλλίδες, τις Αγγλίδες κ.ο.κ. τις αντιμετωπίζουν διαφορετικά», (Σελίν, Γαλλία)

«Η αντιμετώπιση εδώ ήταν πολύ καλή. Αμέσως έκανα παρέες. Σε αυτό με βοήθησε και η δουλειά στο μαγαζί. Το έβλεπαν βέβαια ότι είμαι κι εγώ χαρούμενο άτομο, ήμουν και μικρή σε ηλικία... Ευτυχώς δεν είχα τέτοια προβλήματα», (Βάνα, Γεωργία)

«Είχα πολύ θερμή υποδοχή εδώ. Γενικά πιστεύω πως οι Έλληνες είστε ευγενικός λαός. Βέβαια, μπορεί να έτυχα κι εγώ σε καλούς ανθρώπους», (Φραντζέσκα, Ιταλία)

Ένα σημαντικό κεφάλαιο που παρουσιάζεται στα πλαίσια της αποδοχής των μεταναστών από το κοινωνικό σύνολο αποτελούν τα δίκτυα. Τα δίκτυα των μεταναστών είναι ένα σύνολο από διεθνείς δεσμούς που ενώνουν τους μετανάστες με πρώην μετανάστες μέσω δεσμών συγγένειας, φιλίας και κοινής καταγωγής. Το δίκτυο των ανθρώπων αυτών αποτελεί βοηθητικό παράγοντα για την ένταξη των νέων μεταναστών στις κοινωνίες προορισμού.

«Στη Δραπετσώνα ήρθα γιατί ήταν μια φίλη μου εδώ. Αυτή είχε έρθει πριν από μένα και με βοήθησε πολύ στην αρχή», (Ολγα, Καζακστάν)

«Στη Δραπετσώνα δεν ήρθα τυχαία. Εδώ έμενε μια παιδική μου φίλη από την Αλβανία που είχε μεταναστεύσει νωρίτερα με τους γονείς της εδώ. Αρχικά, μέχρι να δουλέψω εσωτερική σε σπίτι, εκείνοι με φιλοξενούσαν», (Ερμίρα, Αλβανία)

«Εδώ έμεναν και άλλοι Αρμένιοι πριν από μένα. Είχαμε ακούσει ότι είχε δουλειά στο λιμάνι κι έτσι ήρθαμε και πιάσαμε ένα σπίτι με τους φίλους μου. Στην αρχή είχαμε ένα άτομο που μας έμαθε τα βασικά για να ξεκινήσουμε», (Αρτέμης, Αρμενία)

5.3.2.3 Νοοτροπία μεταναστών

Κατά την διεξαγωγή της έρευνας, δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που η ενσωμάτωση εμφανιζόταν συνδεδεμένη με τη νοοτροπία των ίδιων των μεταναστών. Ο καθένας για δικούς του λόγους, έχοντας την επιλογή, αποφάσιζε είτε να ενσωματωθεί είτε να αποστασιοποιηθεί από τη ευρεία συμπεριφορά του γηγενούς κοινωνικού συνόλου. Οι λόγοι ‘μη ενσωμάτωσης’, βιβλιογραφικά, απορρέουν από την έννοια της «ταυτότητας» (Χαλιάπα, 2009). Ένας ξεριζωμένος μετανάστης επιθυμεί να παραμείνει αναλλοίωτος από τον τόπο προορισμού και αντιδρά όταν αυτή η αλλαγή του επιβάλλεται ως όρος επιβίωσης. Ειδικά, όταν υπάρχει πρόθεση επιστροφής στην πατρίδα (βραχύχρονη μετανάστευση) η τάση αυτή ενισχύεται.

«Όταν ήρθαμε εδώ δεν ήθελα να γκετοποιηθούμε. Μερικοί το έκαναν. Αλλά εγώ δεν έβρισκα το λόγο. Θέλαμε να γνωρίσουμε άτομα, να κάνουμε παρέες, όχι να απομονωθούμε», (Σοφία, ομογενής από Πρώην Σοβιετική Ένωση)

«Είχα τους φίλους μου μαζί. Μου έφταναν. Άλλωστε δεν ήρθα για μόνιμα. Γιατί να προσποιηθώ ότι είμαι Έλληνας;», (Αρτέμης, Αρμενία)

«Μου άρεσε εδώ. Ήθελα να μάθω και τα Ελληνικά και γι’ αυτό έκανα και ιδιαίτερα μαθήματα για να μπορώ να συνεννοούμαι πιο εύκολα», (Σελίν, Γαλλία)

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, θα θέλαμε να τονίσουμε πως τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις, τα οποία παραθέσαμε, επιλέχτηκαν ως αντιπροσωπευτικά των θεματολογιών που αναφέραμε και δεν παρουσιάστηκε το σύνολο αυτών.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα πλαίσια αυτής της διπλωματικής εργασίας διερευνήθηκαν οι διαδικασίες εγκατάστασης των μεταναστών στην περιοχή της Δραπετσώνας και ο βαθμός ενσωμάτωσής τους σε συνάρτηση με όλους τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Η υπόθεση εργασίας μας ήταν ότι η ενσωμάτωση των μεταναστών συνδέεται άμεσα με πληθώρα παραγόντων όπως:

- τις συνθήκες και τους λόγους μετανάστευσης
- την αντιμετώπιση από την πολιτεία και την κοινωνία στη χώρα υποδοχής και
- τη νοοτροπία των ίδιων των μεταναστών

σε σύνδεση πάντα με τον τόπο προορισμού, τη Δραπετσώνα.

Προσπαθήσαμε λοιπόν, μετά από ανάλυση όλων των στοιχείων που συλλέχτηκαν, να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα τα οποία θα ενισχύσουν ή θα απορρίψουν την αρχική υπόθεση εργασίας μας.

Καταλήξαμε στα εξής:

- Η πρόθεση των μεταναστών για κοινωνική ενσωμάτωση είναι ανάλογη του πλαισίου των συνθηκών και των λόγων μέσα στο οποίο έλαβε χώρα η μετανάστευση. Άτομα που ήρθαν με σκοπό την εργασία ή τη δημιουργία οικογένειας, με πρόθεση μόνιμης εγκατάστασης, ενσωματώθηκαν ευκολότερα και υιοθέτησαν γρηγορότερα συμπεριφορές γηγενών, χωρίς βέβαια να απαρνιούνται την πολιτισμική τους ταυτότητα. Αντίθετα, στα άτομα τα οποία ήρθαν βεβιασμένα εδώ, με έντονη την προοπτική επιστροφής στη χώρα προέλευσης, η διαδικασία της ενσωμάτωσης εξελίχθηκε με αργούς ρυθμούς.
- Η πολιτική που ακολουθεί η χώρα υποδοχής για τους μετανάστες αλλά και η αντιμετώπιση από το κοινωνικό σύνολο συμβάλλουν στη διαδικασία της ενσωμάτωσης τους. Η μεταναστευτική πολιτική αφορά κυρίως στη νομιμοποίηση της παραμονής των μεταναστών στη χώρα προορισμού και η κοινωνική αντιμετώπιση που έλαβαν οι μετανάστες ερχόμενοι στη Δραπετσώνα επηρεάζει την επιτυχία ένταξής τους. Συγκεκριμένα, στη Δραπετσώνα, φάνηκε ότι υπήρχαν πολλά άτομα που είτε οργανωμένα είτε μεμονωμένα βοήθησαν τους ερωτηθέντες να εγκατασταθούν εδώ. Ένα τέτοιο

παράδειγμα αποτελεί και το δίκτυο ανθρώπων που μας οδήγησαν στους ερωτηθέντες μετανάστες. Τέτοιες “βοηθητικές” συμπεριφορές μπορεί να οφείλονται στην πλούσια μεταναστευτική ιστορία της περιοχής. Όταν ένα συγκεκριμένο φαινόμενο έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό μία περιοχή, δημιουργεί “μνήμες” που χαρακτηρίζουν την αντίδραση των γηγενών σε πιθανή επανεμφάνισή του.

- Η ενσωμάτωση είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη νοοτροπία των ίδιων των μεταναστών. Δεν μπορούμε να αδιαφορήσουμε για τη μοναδικότητα του κάθε μετανάστη και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται εκείνος τη διαδικασία της μετανάστευσης. Οι αντιλήψεις του, τα “πιστεύω” του, οι αντιδράσεις του κ.ο.κ. συμβάλλουν ενισχυτικά ή ανασταλτικά στη διαδικασία ενσωμάτωσής του.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι στην προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου της μετανάστευσης και ειδικότερα της διαδικασίας ενσωμάτωσης των μεταναστών, δεν υπάρχει μονοσήμαντη ερμηνεία. Θα πρέπει να εξετασθούν διάφοροι πιθανοί παράγοντες που συνδέονται τόσο με τον ίδιο το μετανάστη όσο και με τον τόπο υποδοχής. Σε περαιτέρω έρευνα, θα μπορούσε να εξετασθεί εις βάθος ο βαθμός επίδρασης που έχει η φυσιογνωμία ενός τόπου στη διαδικασία της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών, στα πλαίσια μιας ποιοτικής ή ακόμα και ποσοτικής έρευνας. Στόχος θα είναι να εντοπιστούν τρόποι που ομαλοποιούν τη διαδικασία της εγκατάστασης των μεταναστών και ελαχιστοποιούν τις αρνητικές της συνέπειες τόσο στην κοινωνία προορισμού όσο και στον ίδιο το μετανάστη.

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Antonopoulos G. (2005) "The Limitations of Official Statistics in Relation to the Criminality of Migrants in Greece", *Police Practice and Research*, 6(3): 251-260.

Birn, R. (2004) *The effective use of market research: how to drive and focus better business decisions*, 4th edition, Kogan Page, London. Chapter 2, pp. 16-58.

Bloch A. (2002), *The Migration and Settlement of Refugees in Britain*, N. York: Palgrave

Bohning W. R., 1995, *Labour market integration in Western and Northern Europe: which way are heading*, ILO

Breakwell, G. (1995) *Η Συνέντευξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Cerese, F.P. (1974) "Migration and social change: expectations and reality, A study of return migration from the United States to Italy", *International Migration Review*, 8 (2): 245-262.

Chrisochou X. (2004), *Cultural Diversity, Its Social Psychology*, Oxford: Blackwell

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five designs*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Dunn, K. (2000) «Interviewing», στο Hay, I. (Επίμ.) *Qualitative Research Methods in Human Geography*. South Melbourne: Oxford University Press.

Edwards, A., & Talbot, R. (1994). *The hard-pressed researcher. A research handbook for the caring professions*. Harlow: Pearson Education.

Gmelch, G. (1980) "Return migration", *Annual Review of Anthropology*, 9: 135-139.

Green, N.L. (2004), Οι δρόμοι της μετανάστευσης: Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις (Μετ. Δ. Παρσάνογλου). Αθήνα: Σαββάλας

Heckmann F., 2003, From Ethnic Nation to Universalistic Immigrant Immigration: Germany, in the integration of Immigrants in European Societies. National Differences and Trends of Convergence.

Hirschon, P., Heirs of the Greek Catastrophe: The Social Life of Asia Minor Refugees in Piraeus (Oxford 1989,)σελ. 166-168.

ILO (International Labour Office Report), 1998

King, R. (1978) "Return migration: a neglected aspect of population geography", Area, 10 (3): 175-182.

King, R. (1986) "Return migration and regional economic development: an overview", in: R. King (ed) ό.π., 1-37.

King, R. (2000) "Generalizations from the history of return migration", in B. Ghosh (ed) (2000) ό.π.: 7-55.

Kvale, S. (1996) InterViews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Thousand Oaks: Sage Publications

Luck et al, (2006), Case study: a bridge across the paradigms. Nursing Inquiry. 13, 2, 103-109

Madill, A., Jordan, A., & Shirley, C. (2000). Objectivity and reliability in qualitative analysis: Realist, contextualist, and radical constructionist epistemologies. British Journal of Psychology, 91, 1-20.

Malhotra, N.K. & Birks, D.F. (2007). Marketing Research: An Applied Approach (3rd European Ed.). Harlow, UK: Prentice Hall.

Massey D., 1993, Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review

Mavrogordatos, G., Stillborn Republic. Social Coalitions and Party Strategies in Greece, 1922-1936 (Berkeley 1983), σελ. 188, σημ. 12.

Merriam, S. B., & Associates (2002). Qualitative research in practice. Examples for discussion and analysis. San Francisco: Jossey – Bass.

Mishler, E.G. (1996) Συνέντευξη Έρευνας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Morgenthau, H., Η Αποστολή μου στην Αθήνα. Το έπος της εγκατάστασης (Αθήνα 1994), σελ. 338.

Pentzopoulos, D., The Balkan Exchange of Minorities and its Impact upon Greece (Παρίσι 1962), σελ. 98-99, σημ. 14.

Ravenstein E. G., 1989, The Laws of Migration, Journal of the Royal Statistical Society, 52, Part II, pp. 241-301.

Robson, C. (2002) Real World Research, Second Edition. Oxford: Blackwell.

Stake, R. E. (2000). Case studies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), Handbook of qualitative research (2nd ed., pp. 435-454). Thousand Oaks, CA: Sage.

Stewart, C.J. και Cash, B.W. (1991) Interviewing, Principles and Practices. Dubuque: Wm. C. Brown Publishers.

Thomas, J. R., & Nelson, J. K. (1996). Research methods in physical activity. Champaign, IL: Human Kinetics.

Ανδρέατου Αγγελική, 2007, Διδακτορική Διατριβή “Συστήματα Διαχείρισης Βιώσιμης Ανάπτυξης”.

Βανταλή Μ., 1999, Αποστερημένες Αστικές Περιοχές: Το νέο αστικό πρόβλημα των δυτικών μητροπόλεων και η διερεύνηση εμφάνισης ανάλογου φαινομένου στην Ελλάδα, Βόλος, 98σ.: πιν. ΤΕΠ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 307.76 Β-(052071)

Γεωργακοπούλου Φωτεινή, (2002), Προσφυγικοί συνοικισμοί στην Αθήνα και τον Πειραιά, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού

Έμκε-Πουλοπούλου Ήρα, 2007, Η Μεταναστευτική πρόκληση, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα

Ιστορικό Αρχείο Βιβλιοθήκης Δραπετσώνας, Αποσπάσματα από βιβλία εντός της βιβλιοθήκης, Τόμος Ι, Τόμος ΙΙ, Τόμος ΙΙΙ

Ιωσηφίδης Θεόδωρος, 2003, Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας.

Κασιμάτη Κ. (2006), Η ένταξη των Αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, in: Μπαγκαβός Χ., Παπαδοπούλου Δ., Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, Gutenberg, Αθήνα, pp. 353 - 412

Κελεπούρης Χαράλαμπος, 2009, Πτυχιακή Εργασία: Η μεταπολεμική μετανάστευση των Ελλήνων προς τις αναπτυγμένες χώρες: τα παραδείγματα των Η.Π.Α., της Γερμανίας, της Αυστραλίας και του Καναδά, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Κοντογεώργου Παρασκευή, (2010), Ανάπλαση στη λιμενοβιομηχανική ζώνη της Δραπετσώνας: Το νέο city του Πειραιά και οι στρατηγικές “εξυγίανσης” στα δυτικά της Αθήνας, Διπλωματική εργασία ΕΜΠ

Κυραμαργιού Ελένη, (2011), Ιστορία των οικισμών (15^{ος} – 20^{ος} αι.), Τεκμήρια για τη συγκρότηση των οικισμών του Πειραιά, Δραπετσώνα, Ινστιτούτο Ελληνικών Ερευνών.

Κυριαζή, Ν. (1999) Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπίρη - Δημάκη, Ι. (1990). Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της. Αθήνα: εκδόσεις Σάκκουλα.

Μαρμαράς, Ε., «Αθήνα 1910-1940. Πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές επισημάνσεις», στο Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία. Από την αρχαιότητα έως σήμερα. Η περίπτωση της Αθήνας, Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα 15-18/2/1996 (Αθήνα 1997), σελ. 275.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2006, Αειχώρος, κείμενα πολεοδομίας και χωροταξίας, τόμος 5, τεύχος 2, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας

Παπαδοπούλου Δ., Μπάγκαβος Χρ., 2003, Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική, ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Μελέτες 15

Παπαϊωάννου Σκ., 2003, Σύστημα Κοινωνικής Οργάνωσης και Επικοινωνίας των Κοινωνικο-πολιτιστικών και Οικονομικών Σχέσεων των Ελλήνων Μεταναστών. Το παράδειγμα της Νυρεμβέργης, εισήγηση στο συνέδριο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Παραδεισάνος, Το φαινόμενο της μετανάστευσης, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

Πάτρα Παυλίνα, 2010, Πτυχιακή Μελέτη: Οικονομικοί μετανάστες και βιώσιμη ανάπτυξη στο Δήμο Ζωγράφου, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Πετρινιώτη Ξ., 1993, Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα, Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα

Πουρκός, Μ. (2010β). Η Διαμάχη μεταξύ Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες: Διευρύνοντας τις Προοπτικές στη Μεθοδολογία και τον Ερευνητικό Σχεδιασμό, άρθρο

Σαρηγιάννης Γ., (2008), Προσεγγίσεις για την ταξική δομή στην πόλη: εργατική τάξη, μικροαστική πόλη, παραγκουπόλεις. Περιοδικό «Διάπλους» (άρθρο).

Ταπεινός Γ. Φ., 1993, Στοιχεία Δημογραφίας: Ανάλυση, κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες και ιστορία του πληθυσμού, Παπαζήση, Αθήνα

Τριανταφυλλίδου Άννα, 2005, Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΤ).

Τσαούση, Δ.Γ. (1996) : «Η Κοινωνία του Ανθρώπου» εκδ. GUTEBERG, Αθήνα

Τσουρβάκας, Γ.Ε (1997) Ποιοτική Έρευνα: οι Εφαρμογές της στη Μελέτη των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών.

Χαλιάπα Αναστασία, 2009, Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα, η προβληματική της δεύτερης γενιάς, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Χλέτσος Μ. (2005) Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης: Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα, Αθήνα: Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Πηγές Εικόνων

Εικόνες εξωφύλλου	www.digital-camera.gr
Εικόνα 3.1	http://www.greekscapes.gr
Εικόνα 3.2	http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr
Εικόνα 3.3	http://vatopaidi.wordpress.com
Εικόνα 3.4	www.dreampontos.com
Εικόνα 3.5	http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr
Εικόνα 3.6	www.keratsini-drapetswnanews.blogspot.gr
Εικόνα 3.7	Από προσωπικό αρχείο
Εικόνα 3.8	http://athenssunbiker.blogspot.gr
Εικόνα 3.9	http://athenssunbiker.blogspot.gr
Εικόνα 3.10	http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr
Εικόνα 3.11	http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr
Εικόνα 3.12	http://vatopaidi.wordpress.com
Εικόνα 3.13	http://www.newsnow.gr

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Στο κεφάλαιο αυτό επισυνάπτονται δύο βασικά στοιχεία της έρευνας που διεξάχθηκε:

A. ο οδηγός συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων και

B. συνοπτική περιγραφή του προφίλ των ερωτηθέντων, βασισμένη στις δικές τους περιγραφές και διηγήσεις

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ / ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

Οδηγός συνέντευξης μεταναστών/ παλινοστούτων

Q1) Ποια είναι η καταγωγή σας;

Μετανάστης

Χώρα (Προσδιορίστε)

Παλινοστών

Πόντιοι που ήρθαν στην Ελλάδα

Βορειοηπειρώτες

Κύπριοι

Άλλοι Έλληνες που γύρισαν στην Ελλάδα

ΔΑ

Q2) Ποιος είναι ο κύριος λόγος που φύγατε από τη χώρα που βρισκόσασταν;

Αυθόρμητη απάντηση

Εμφύλιος/ τρομοκρατία/ ανασφάλεια

Δύσκολη οικονομική κατάσταση/ ανεργία

Άλλοι λόγοι

ΔΓ/ΔΑ

Q3) Σε ποιες πόλεις / περιοχές της Ελλάδας μένατε πριν εγκατασταθείτε εδώ;

(Διευκρινίστε χρονική περίοδο)

ΕΩΣ 4 ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1)

2)

3)

4)

Ήρθα κατευθείαν εδώ

ΔΓ/ΔΑ

Q4) Από ποια χρονολογία βρίσκεστε στη Δραπετσώνα;

Q5) Για ποιο λόγο επιλέξατε τη Δραπετσώνα; (πολλαπλές απαντήσεις)

Αυθόρμητη απάντηση

Επειδή εδώ βρίσκονται συγγενείς μου

Επειδή εδώ βρίσκονται και άλλοι (εθνότητα ερωτώμενου)/ γνωστοί μου

Επειδή έχει φθηνά σπίτια

Επειδή εδώ μπορώ να βρίσκω πιο εύκολα δουλειά

Επειδή μου αρέσει η περιοχή

Επειδή ο κόσμος στην περιοχή αυτή είναι φιλόξενος

Επειδή βρίσκεται κοντά στο λιμάνι του Πειραιά

Επειδή έχει καλό συγκοινωνιακό δίκτυο

Q6) Η ζωή σας στη Δραπετσώνα είναι : (μια απάντηση)

Όπως την περιμένατε

Χειρότερη από ότι την περιμένατε

Καλύτερη από ότι την περιμένατε

ΔΓ/ΔΑ

Q7) Από πού είχατε πληροφορίες για τη Δραπετσώνα;

Αυθόρμητη απάντηση

Μετά από προσωπική έρευνα

Από γνωστούς που είχαν μετακομίσει νωρίτερα εδώ

Από ιεραποστολές

Η επιλογή ήταν τυχαία

Q8) Ποια περιοχή επιλέγετε κυρίως για την ικανοποίηση των παρακάτω;

	Δραπετσώνα	Πειραιάς	Αθήνα	Άλλη
Τραπεζικές συναλλαγές				
Υπηρεσίες υγείας				
Αγορά/εμπόριο				
Διασκέδαση				

Q9) Τι νομίζετε ότι θα πρέπει να αλλάξει στη Δραπετσώνα για να βελτιωθεί η ζωή σας;

Αυθόρμητη απάντηση

Καλύτερο συγκοινωνιακό δίκτυο

Ανάπτυξη αγοράς και εμπορίου

Βελτίωση υποδομών (δρόμοι, φωτισμός κτλ.)

Περισσότεροι χώροι αναψυχής και χώροι πρασίνου

Περισσότερες επιλογές εξόδου και διασκέδασης

Καθαρότερο περιβάλλον

Q10) Κάνετε παρέα: (Κοινωνικό δίκτυο)

Κυρίως με δικούς σας (εθνότητα ερωτώμενου)

Με (εθνότητα ερωτώμενου) και με (άλλους) μετανάστες

Και με (εθνότητα ερωτώμενου) και με άλλους μετανάστες και ντόπιους

Κυρίως με ντόπιους (Ελληνες)

ΔΑ

Q11) Μένετε σε: (μια απάντηση)

Ενοίκιο

Ιδιόκτητη κατοικία

Q12) Με ποιο τρόπο βρήκατε το σπίτι που μένετε τώρα; (μια απάντηση)

Αυθόρμητη απάντηση

Από συμπατριώτες σας γνωστούς / φίλους

Από αγγελίες στις εφημερίδες

Από εργασιακό περιβάλλον

Περπατώντας στην περιοχή

Με τη βοήθεια οργάνωσης που φροντίζει για τους
μετανάστες/ παλιννοστούντες

ΔΑ

Q13) Πριν από εσάς είχαν έρθει από την πατρίδα σας άλλοι συγγενείς σας/ φίλοι σας στην περιοχή; (μια απάντηση)

Ναι

Όχι

ΔΑ

Q14) Υπάρχουν φίλοι ή συγγενείς που έχουν μείνει στην παρούσα οικία πριν από εσάς; (μια απάντηση)

Ναι

→ Q15

Όχι

→ Q16

ΔΑ

→ Q16

Q15) Για ποιο λόγο εγκατέλειψαν την οικία; (μια απάντηση)

Αυθόρμητη απάντηση

Επέστρεψαν στην πατρίδα τους

Μετακόμισαν σε γειτονική περιοχή

Μετακόμισαν σε άλλη περιοχή

Q16) Βρίσκεστε συχνά με δικούς σας ανθρώπους; (φίλους/ συγγενείς);

Ναι

Όχι

ΔΑ

Αν ναι, σε ποια περιοχή;

Q17) Σκοπεύετε να μείνετε μόνιμα στη Δραπετσώνα;

Αυθόρμητη απάντηση

Ναι

Θέλω να μείνω μερικά χρόνια και μετά να φύγω

Νομίζω ότι θα μείνω αρκετό καιρό και δεν ξέρω πότε και αν θα φύγω

Όχι, σκοπεύω σύντομα να φύγω

Ναι, διατηρώντας ταυτόχρονα σπίτι στην πατρίδα μου

ΔΓ/ΔΑ

Q18) Λόγος παραμονής ή μη στη Δραπετσώνα

Αυθόρμητη απάντηση

Q19) Σας έχει επηρεάσει η οικονομική και η κοινωνική κρίση στην Ελλάδα;

ΝΑΙ

ΌΧΙ

ΔΑ

Αν ναι, πώς;

Αυθόρμητη απάντηση

--

Q20) Που σκοπεύετε να πάτε αν φύγετε από τη Δραπετσώνα;

Επιστροφή στην πατρίδα

Μετανάστευση σε άλλη χώρα

Μετακίνηση σε άλλη περιοχή της Ελλάδος

ΔΓ/ΔΑ

Q21) Τι σκοπεύετε να κάνετε αν φύγετε από εδώ;

Αυθόρμητη απάντηση

--

Q22) Νομίζετε ότι η ζωή σας θα γίνει στο άμεσο μέλλον: (μια απάντηση)

Αυθόρμητη απάντηση

--

Καλύτερη

Χειρότερη

Θα μείνει ίδια

ΔΓ/ΔΑ

Q23) Πόσοι άνθρωποι κατοικούν μόνιμα στο σπίτι αυτό;

Αριθμός

--

Βαθμός συγγένειας

Γονείς του ζεύγους

Μέλη του ζεύγους

Παιδιά του ζεύγους

Άλλοι συγγενείς

Άτομα χωρίς συγγένεια

Βασική δομή νοικοκυριού (συμπληρώνεται από τον δειγματολόγητη)

Μονομελές

Ζευγάρι

Ζευγάρι με παιδιά

Ζευγάρι με παιδιά και γονείς

Ζευγάρι με τους γονείς τους

Ένας γονέας με παιδιά

Ένας γονέας με παιδιά και γονείς

Άλλοι συγγενικοί δεσμοί

Χωρίς συγγένεια

Q24) Ποια (ή ποιες) γλώσσα/ες μιλάτε στο σπίτι σας; (πολλαπλές απαντήσεις)

Τη γλώσσα μου (Ποιά;)

Ελληνικά

Άλλη /ες γλώσσα/ες (Ποια;)

Q25) Από πού μάθατε τα ελληνικά;

Αυθόρμητη απάντηση

Πήγα σε ελληνικό σχολείο/φροντιστήριο

Από την καθημερινότητα

Από τα παιδιά

Από τη δουλειά

Q26) Πόσοι από όσους μένουν εδώ δουλεύουν;

Επαγγελματικά / ατομικά στοιχεία του ερωτώμενου

Φύλο

Άνδρας

Γυναίκα

Q27) Ηλικία

Q28) Μέχρι ποιο επίπεδο εκπαίδευσης έχετε φτάσει (τι απολυτήριο);

Ανωτάτη

Ανωτέρα

Εξατάξια μέση

Μέση τεχνική

Γυμνάσιο

Δημοτικό

Ούτε δημοτικό

ΔΓ/ΔΑ

Q29) Δουλεύετε αυτόν τον καιρό;

Ναι

→ Q30

Όχι

→ Q32

ΔΑ

→ Q32

Q30) Τι επάγγελμα έχετε (αναλυτικά);

Q31) Τύπος απασχόλησης;

Πλήρης απασχόληση

Μερική απασχόληση

Ευκαιριακή / Εποχιακή απασχόληση

Παίρνω φασόν στο σπίτι

ΔΑ

Q32) Τι ιδιότητα έχετε; (μέχρι δύο απαντήσεις)

Αυθόρμητη απάντηση

Οικιακή απασχόληση

Συνταξιούχος

Στρατευμένος

Φοιτητής

Εισοδηματίας

Άνεργος πάνω από 6 μήνες

ΔΓ/ΔΑ

Q33) Πόσους μήνες βρίσκεστε χωρίς δουλειά; (αν δε δουλεύει αυτό τον καιρό)

Q34) Δουλεύατε στην πατρίδα σας;

Ναι

Όχι

ΔΑ

Q35) Τι επάγγελμα κάνατε; (αναλυτικά)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΠΟΥ ΕΛΑΒΑΝ ΜΕΡΟΣ ΣΤΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΨΕΥΔΩΝΥΜΟ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
Σοφία (η)	<p>62 χρονών, ομογενής. Οι γονείς της έφυγαν από την Ελλάδα την περίοδο του Ελληνικού Εμφυλίου(1946-1949) και μετανάστευσαν στη Σοβιετική Ένωση όπου και γεννήθηκε. Σπούδασε σε ελληνικό σχολείο και στη συνέχεια χημικός μηχανικός. Αφού παντρεύτηκε εκεί, ήρθε το 1977 στην Ελλάδα μετά από παρότρυνση των γονιών εκείνης και του συζύγου της (επίσης ομογενής) και συγκεκριμένα στη Δραπετσώνα όπου υπήρχαν περιουσιακά στοιχεία, συγγενείς και προοπτική εργασίας στο εργοστάσιο λιπασμάτων. Ενσωματώθηκε πλήρως στην τοπική κοινωνία, τονίζοντας ιδιαίτερα την αντίθεσή της στην γκετοποίηση. Η μεγάλη της αγάπη για την περιοχή και ειδικότερα για την τοπογραφία της λόγω της γειννιάσής της με τη θάλασσα την οδήγησε σε αγορά περιουσίας προορισμένη για τα παιδιά της. Ύστερα από όλα τα χρόνια της μετανάστευσης, εκφράζει ακόμα το απομένον παράπονο του βίαιου διωγμού των δικών της από την πατρίδα.</p>
Τζένη (η)	<p>41 χρονών, από Βουλγαρία. Γεννήθηκε, μεγάλωσε και σπούδασε νηπιαγωγός στη Βουλγαρία. 20 χρονών μετανάστευσε στην Κύπρο παροτρυνόμενη από φιλικό της πρόσωπο. Ασχολήθηκε για λίγο καιρό με την κομμωτική ενώ μόλις 2 χρόνια αργότερα επέστρεψε στη Βουλγαρία όπου και παντρεύτηκε. Το 1996 μετανάστευσε στην Ελλάδα αναζητώντας καλύτερη ποιότητα ζωής. Αφού έμεινε για οχτώ χρόνια στην περιοχή του Παγκρατίου, μετακόμισε στη Δραπετσώνα όπου και κατοικεί ως τώρα. Είναι μητέρα τριών παιδιών, ένα εκ των οποίων πάσχει από</p>

	<p>νοητικά προβλήματα και η ύπαρξη ειδικού σχολείου στη Δραπετσώνα ήταν ο κύριος λόγος μετακόμισής της εκεί. Δουλεύει, πλέον, ως νοσοκόμα σε ιδιωτική κλινική του Πειραιά. Έχει ενσωματωθεί πλήρως στην περιοχή, για την οποία νιώθει πολύ ικανοποιημένη λόγω της ησυχίας και του αισθήματος γειτονιάς που επικρατεί ενώ τόνισε την επιθυμία της για την αγορά σπιτιού αν είχε τη δυνατότητα.</p>
Όλγα (η)	<p>39 χρονών, από Καζακστάν. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Καζακστάν. Προτού έρθει στην Ελλάδα, δούλεψε επί 5 χρόνια ως μοδίστρα στη χώρα της. Μετανάστευσε το 1996 για οικονομικούς λόγους, ενώ ήρθε στη Δραπετσώνα μετά από παράτρυνση φιλικού της ομοεθνούς προσώπου που είχε μεταναστεύσει πρωτύτερα. Δούλεψε αρχικά ως καθαρίστρια σε πολυκατοικίες και στη συνέχεια ως γαζώτρια σε τοπική βιοτεχνία. Το 1999 παντρεύτηκε Έλληνα και έγινε μητέρα 2 παιδιών. Σήμερα, όντας άνεργη και λόγω της εποχικότητας της εργασίας του συζύγου της, σκέφτεται το ενδεχόμενο εσωτερικής ή και εξωτερικής μετανάστευσης σε περιοχή προσφορότερη για εργασία. Αν και βρίσκεται 16 χρόνια στην Ελλάδα, συνεχίζει να μην γνωρίζει καλά Ελληνικά, αφού λόγω του δικτύου ομόγλωσσων φίλων της που μένουν γειτονικά, δεν σταμάτησε να χρησιμοποιεί τη γλώσσα της στη μεγαλύτερη διάρκεια της μέρας.</p>

Θωμάς (ο)	<p>47 χρονών, από Αλβανία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αλβανία όπου και τελείωσε επαγγελματικό λύκειο. Το 1994 μετανάστευσε στην Ελλάδα για να βρει εργασία. Έμεινε αρχικά Θεσσαλονίκη και Φλώρινα όπου και γνώρισε τη σύζυγό του, επίσης αλβανικής καταγωγής. Το 1997 εγκαταστάθηκαν στη Δραπετσώνα, όπου έμεναν συγγενείς της συζύγου. Τα φθηνά ενοίκια και οι πολλές ευκαιρίες εργασίας τους ώθησαν στο να παραμείνουν στην περιοχή. Αφού άλλαξαν αρκετές κατοικίες, αγόρασαν δική τους όπου και μένουν μόνιμα. Είναι πολύ ευχαριστημένος από τις υπηρεσίες και το περιβάλλον της περιοχής, την οποία χαρακτήρισε σαν “μεγάλο χωριό”, ενώ δεν σκέφτεται να γυρίσει πίσω στη χώρα του. Έχει δύο παιδιά, τα οποία στέλνει σε ελληνικό σχολείο. Στο σπίτι μιλάνε Ελληνικά και Αλβανικά. Μετά από πολλές εναλλαγές στην εργασία, πλέον δουλεύει ως βοηθός σε εμπορικό κατάστημα της περιοχής. Έχει αναπτύξει σχέσεις φιλίας με τους ντόπιους και έχει ενσωματωθεί πλήρως.</p>
Σελίν (η)	<p>50 χρονών, από Γαλλία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Γαλλία. Τελείωσε το λύκειο και στη συνέχεια, μη θέλοντας να σπουδάσει σε κάποια σχολή, δούλεψε για πολλά χρόνια ως βοηθός σε γκαράζ αυτοκινήτων. Το 1988 γνωρίστηκε με το σύζυγό της, ελληνικής καταγωγής, ο οποίος είχε πάει Γαλλία για τουρισμό. Το 1990 εγκαταστάθηκαν στη Δραπετσώνα, κοντά στο πατρικό του άντρα της, αρχικά σε ενοίκιο και στη συνέχεια σε δικό τους. Όταν ήρθε εδώ, έκανε ιδιαίτερα μαθήματα ελληνικής γλώσσας, θέλοντας να ανταπεξέλθει στην καθημερινότητα. Εντούτοις, δεν</p>

	<p>ήθελε σε καμία περίπτωση να χάσει την “ταυτότητά” της και να ταυτιστεί με τους Έλληνες το οποίο, όπως ανέφερε, κάνουν μετανάστες κυρίως της Ανατολής. Έγινε μέλος, λοιπόν, συλλόγου Γάλλων μεταναστών και κράτησε επαφές με άτομα από εκεί. Χρησιμοποίησε τον Πειραιά για τις περισσότερες υποχρεώσεις και την ψυχαγωγία της κυρίως λόγω της ποικιλίας που παρουσιάζει σε σχέση με τη Δραπετσώνα. Με το πέρασμα των χρόνων, δημιούργησε φιλίες με ντόπιους και ενσωματώθηκε στην τοπική κοινωνία. Ταξιδεύει στη Γαλλία τουλάχιστον 3 φορές το χρόνο για να συναντήσει την οικογένειά της, ενώ σκέφτεται να “στείλει” εκεί τα δύο της παιδιά να σπουδάσουν, όπου πιστεύει υπάρχουν καλύτερες προοπτικές για τη συνέχεια. Από τότε που μετανάστευσε Ελλάδα, δεν έχει εργαστεί από επιλογή.</p>
<p>Έλενα (η)</p>	<p>53 χρονών, από Μεξικό. Γεννήθηκε και μεγάλωσε σε ένα χωριό του Μεξικού όπου και τελείωσε το λύκειο. Γνώρισε τον άντρα της, ελληνικής καταγωγής, το 1987 στο Μεξικό όπου είχε ταξιδέψει ως ναυτικός. Ήρθαν στη Δραπετσώνα και έμειναν στο πατρικό σπίτι του άνδρα της. Όπως αναφέρει, η Δραπετσώνα της φάνηκε “παράδεισος” σε σχέση με το χωριό της, όπου ζούσε σε πολύ δύσκολες συνθήκες. Στην Ελλάδα δεν χρειάστηκε να δουλέψει, αφού ο σύζυγός της έστειλε αρκετά λεφτά για να συντηρήσει εκείνη και τα δύο τους παιδιά. Έμαθε σταδιακά την ελληνική γλώσσα μέσα από την καθημερινότητα και στη συνέχεια από τα παιδιά της. Εκτός από τις φιλικές σχέσεις που ανέπτυξε με γείτονες και συγγενείς του συζύγου της, γνώρισε και πολλούς ομοεθνείς της</p>

	<p>μέσω της πρεσβείας της χώρας της στην Ελλάδα. Ταξιδεύει περίπου κάθε τρία χρόνια στο Μεξικό να συναντήσει την οικογένειά της, ενώ δεν πηγαίνει συχνότερα λόγω της μεγάλης διάρκειας και κόστους του ταξιδιού. Συχνά, μένει σε εξοχικό που έχουν με τον άντρα της στη Σαλαμίνα, το οποίο έχει αξιοποιήσει με καλλιέργειες οπωροκηπευτικών και την εκτροφή οικόσιτων ζώων.</p>
<p>Ιλόνα (η)</p>	<p>36 χρονών, από Πολωνία. Αφού τελείωσε το λύκειο στη χώρα της, μετανάστευσε το 1993 στην Ελλάδα μέσω ενός τουριστικού γραφείου που οργάνωνε εκδρομές εδώ, αναζητώντας εργασία. Αρχικά έμεινε για ένα χρόνο στο κέντρο της Αθήνας όπου δούλεψε ως οικιακή βοηθός σε σπίτια. Στη συνέχεια γνωρίστηκε με τον άνδρα της, Δραπετσωνίτης, και αφού παντρεύτηκαν, εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Δραπετσώνα, αρχικά σε ενοίκιο και στη συνέχεια σε ιδιόκτητη οικία. Της αρέσει πολύ η περιοχή λόγω της θάλασσας, αλλά θα προτιμούσε να της προσφέρει μεγαλύτερη ποικιλία εμπορίου και υπηρεσιών. Από όταν εγκαταστάθηκε στη Δραπετσώνα, συνέχισε να δουλεύει για λίγο καιρό ως οικιακή βοηθός μέχρι που έμεινε έγκυος. Από τότε (11 χρόνια) δεν έχει ξαναεργαστεί. Για την κάλυψη των αναγκών της χρησιμοποιεί κυρίως τον Πειραιά. Αν και ενσωματώθηκε στην τοπική κοινωνία και έχει οργανώσει τη ζωή της εδώ, εξέφρασε την επιθυμία της να επιστρέψει κάποια στιγμή και να μείνει στην πατρίδα της. Στο σπίτι μιλούν Ελληνικά, αλλά προσπαθεί να μάθει στο παιδί της και τη μητρική της γλώσσα.</p>

Τζανέτα (η)	<p>42 χρονών, από Αλβανία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αλβανία όπου και τελείωσε το λύκειο. Ήρθε στην Ελλάδα το 1990 με σκοπό την εύρεση εργασίας και αρχικά έμεινε στο κέντρο της Αθήνας. Δούλεψε περιστασιακά ως εργάτρια σε εργοστάσιο, σερβιτόρα σε εστιατόρια, οικιακή βοηθός και άλλες δουλειές. Εκεί γνώρισε το σύζυγό της, επίσης αλβανικής καταγωγής και απέκτησαν 2 παιδιά. Πριν από 9 χρόνια αποφάσισαν να αλλάξουν περιοχή κατοικίας. Ο κύριος λόγος ήταν το εναλλασσόμενο ωράριο λειτουργίας του σχολείου των παιδιών (πρωινό - απογευματινό). Κινήθηκαν προς τον Πειραιά και συγκεκριμένα προς τη Δραπετσώνα, όπου υπήρχαν φθηνά ενοίκια. Ένας ακόμα λόγος ήταν η προτίμηση τους για θαλάσσια περιοχή αφού και οι δύο κατάγονται από παραθαλάσσιο χωριό της Αλβανίας. Είναι ικανοποιημένοι από την περιοχή λόγω των συνθηκών γειτονιάς και σκοπεύουν να μείνουν μόνιμα πια στη Δραπετσώνα. Για την κάλυψη των αναγκών τους προτιμούν το κέντρο του Πειραιά.</p>
Φραντζέσκα (η)	<p>56 χρονών, από Ιταλία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Ιταλία, τελείωσε το λύκειο, σπούδασε και δούλεψε σε γραφείο εταιρίας. Γνώρισε τον σύζυγο της, σπούδαζε στο Μιλάνο. Παντρεύτηκαν εκεί και αποκτήσανε ένα παιδί. Το 1985 ήρθαν στην Δραπετσώνα, από όπου και κατάγεται ο σύζυγός της, νοίκιασαν αρχικά σπίτι και στη συνέχεια απέκτησαν δικό τους. Ενώ δυσκολεύτηκε στην αρχή να αποκτήσει παρέες, στη συνέχεια απέκτησε κοινωνικές σχέσεις με τους γείτονες και τους φίλους του συζύγου της. Έμαθε ελληνικά μέσα από την καθημερινότητα.</p>

	<p>Τα πρώτα πέντε χρόνια δε δούλεψε από επιλογή καθώς έπρεπε να μεγαλώσει τα παιδιά της. Το 1991 ξεκίνησε εμπορική επιχείρηση στην περιοχή την οποία διατηρεί μέχρι σήμερα. Σκοπεύουν, όταν βγουν και οι δύο σε σύνταξη, να μένουν το μισό χρόνο στην Ελλάδα και τον άλλο μισό στην Ιταλία, όπου μένουν οι συγγενείς της που τους επισκέπτεται τουλάχιστον 3 φορές το χρόνο. Για την ικανοποίηση των αναγκών της χρησιμοποιεί τη Δραπετσώνα και το κέντρο του Πειραιά.</p>
<p>Βιολίνα (η)</p>	<p>42 χρονών, από Βουλγαρία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Βουλγαρία. Σπούδασε και δούλεψε στη χώρα της ως μεταφράστρια. Γνώρισε τον σύζυγο της, ο οποίος κατάγεται από τη Δραπετσώνα και είχε βρεθεί στη Βουλγαρία για τουρισμό. Παντρεύτηκε και μείνανε για λίγο καιρό εκεί. Το 2006 ήρθαν στην Δραπετσώνα όπου αγόρασαν δικό τους σπίτι. Από τότε εργάζεται σε τοπικό συνεργείο καθαρισμού. Δικτυώθηκε κοινωνικά, γνώρισε κόσμο μέσω του σχολείου των παιδιών της και έκανε παρέα κυρίως με Έλληνες. Στο σπίτι μιλάνε πολλές γλώσσες (Βουλγάρικα, Ελληνικά, Ρώσικα, Αγγλικά). Είναι ικανοποιημένη από την περιοχή και σκοπεύουν να μείνουν μόνιμα πια εδώ. Για τα καθημερινά ψώνια χρησιμοποιεί την αγορά της Δραπετσώνας ενώ για μεγαλύτερες αγορές και διασκέδαση προτιμάει το κέντρο του Πειραιά.</p>

Ενία (ο)	<p>42 χρονών, από Αλβανία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αλβανία, όπου τελείωσε το επαγγελματικό λύκειο. Ήρθε στην Ελλάδα το 1995 με σκοπό την εύρεση εργασίας. Μέσω γνωστών βρήκε δουλειά σε μάνδρα στον Ασπρόπυργο όπου και έμεινε για λίγα χρόνια. Το 2000 γνώρισε τη σύζυγό του και αφού παντρεύτηκαν, μετακόμισαν μαζί στη Δραπετσώνα όπου η σύζυγος δούλεψε καθαρίστρια σε πολυκατοικίες. Μένουν σε ενοίκιο και έχουν αλλάξει 3 κατοικίες μέχρι σήμερα μετακινούμενοι στην ίδια περιοχή. Εν τω μεταξύ απέκτησαν δύο παιδιά. Πριν 3 μήνες ο άνδρας έχασε τη δουλειά του και προσπαθεί να εργαστεί περιστασιακά σαν εργάτης όπου βρίσκει ευκαιρία. Αν και έχει ενσωματωθεί πλήρως στην τοπική κοινωνία, εκφράζει έντονα την ανησυχία του και ίσως την πιθανότητα να γυρίσει μαζί με την οικογένειά του πίσω στην Αλβανία λόγω του οικονομικού και πολιτικού σκηνικού που επικρατεί στην Ελλάδα.</p>
Τατιάνα (η)	<p>45 χρονών, από Ρωσία. Ήρθε με το σύζυγό της στην Ελλάδα το 1992 και εγκαταστάθηκαν στη Δραπετσώνα, όπου έμενε η αδερφή της, η οποία είχε μεταναστεύσει νωρίτερα. Εργάστηκε ως βοηθός σε τοπική βιοτεχνία για 5 χρόνια ενώ στη συνέχεια έστησε με το σύζυγό της δική τους επιχείρηση (ταχυφαγείο) την οποία διατηρούν ως σήμερα. Έγινε μητέρα δύο παιδιών τα οποία πηγαίνουν σε ελληνικό σχολείο. Αν και έχει ενσωματωθεί πλήρως στην περιοχή αντιμετωπίζει ακόμα κάποια προβλήματα με τη γλώσσα. Με την υπάρχουσα οικονομική κρίση, που τους έχει επηρεάσει, σκέφτονται σοβαρά το</p>

	<p>ενδεχόμενο να μετακομίσουν σε επαρχιακή περιοχή και να κάνουν μια καινούρια αρχή.</p>
Ερμίρα (η)	<p>34 χρονών, από Αλβανία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε εκεί. Ήρθε στην Ελλάδα το 2003 για εύρεση εργασίας με παρότρυνση γνωστών της που είχαν εγκατασταθεί νωρίτερα στην περιοχή και οι οποίοι αποτελούσαν τον κοινωνικό περίγυρο της αρχικά. Εργάστηκε ως εσωτερική, αναλαμβάνοντας τη φροντίδα ενός ηλικιωμένου για 2 χρόνια. Στη συνέχεια γνώρισε το σύζυγό της, επίσης αλβανικής καταγωγής, που έμενε Δραπετσώνα, παντρεύτηκαν, νοίκιασαν δικό τους σπίτι και σταμάτησε να εργάζεται εκεί. Από τότε δουλεύει περιστασιακά ως καθαρίστρια. Η περιοχή καλύπτει τις ανάγκες τους σε μεγάλο βαθμό και τους εξυπηρετεί ιδιαίτερα το πρακτορείο υπεραστικών λεωφορείων προς Αλβανία που υπάρχει στο λιμάνι, αφού πηγαиноέρχονται αρκετά συχνά. Παρ' όλα αυτά, λόγω της περιστασιακής εργασίας της ίδιας αλλά και του συζύγου της, σκέφτονται να μετακομίσουν στην Εύβοια όπου, όπως έχουν πληροφορηθεί μέσω γνωστών τους, υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες εργασίας.</p>
Αρτέμης (ο)	<p>42 χρονών, από Αρμενία. Ήρθε το 1995 στην Ελλάδα μαζί με άλλα φιλικά πρόσωπα ίδιας καταγωγής και έμειναν όλοι μαζί σε ενοίκιο. Εγκαταστάθηκαν στη Δραπετσώνα, όπου είχαν πληροφορηθεί από άλλους Αρμένιους, που είχαν μεταναστεύσει νωρίτερα εκεί, ότι υπήρχαν ευκαιρίες εργασίας στο λιμάνι του Πειραιά. Ο κοινωνικός του κύκλος είναι πολύ στενός και δυσκολεύτηκε αρκετά να προσαρμοστεί στην τοπική κοινωνία και να εξοικειωθεί με την ελληνική</p>

	<p>γλώσσα. Δεν έχει δημιουργήσει δική του οικογένεια και μη έχοντας σταθερή δουλειά σκέφτεται σοβαρά το ενδεχόμενο να γυρίσει πίσω στην πατρίδα του όπου βρίσκονται οι συγγενείς του. Εξέφρασε έντονα την απογοήτευση του σχετικά με τις προσδοκίες που είχε ερχόμενος εδώ και δεν πραγματοποιήθηκαν.</p>
<p>Βάνα (η)</p>	<p>26 χρονών, από Γεωργία. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Γεωργία όπου τελείωσε το λύκειο. Ήρθε με τους γονείς της και τη μικρή της αδερφή στην Ελλάδα το 2005 για καλύτερη ποιότητα ζωής. Αφού έμειναν ένα χρόνο στο Παγκράτι στη συνέχεια μετακόμισαν στη Δραπετσώνα όπου το ενοίκιο ήταν φθηνό και μένουν ως τώρα. Δουλεύει ως υπάλληλος σε εμπορικό κατάστημα της περιοχής. Έχει ενσωματωθεί πλήρως και έχει αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις με ντόπιους της ηλικίας της. Της αρέσει πολύ στη Ελλάδα, όπου θέλει να μείνει μόνιμα και να συνεχίσει της σπουδές με τον χορό, με τον οποίο είχε ασχοληθεί ήδη στη Γεωργία. Για την ικανοποίηση των αναγκών της και τη διασκέδασή της χρησιμοποιεί το κέντρο της Αθήνας.</p>

*Βίοι παράλληλοι
πουλιών και ανθρώπων.
Χαμένες φωλιές,
χαμένες πατρίδες.
Χαμένα πρόσωπα
στις πολύβουες πόλεις.
(Γιάννης Ποταμιάνος)*

